

Førstehjælpsundervisning i folkeskolen

Line Zinckernagel, Carolina Malta Hansen,
Fredrik Folke, Christian Torp-Pedersen,
Annette Kjær Ersbøll, Tine Tjørnhøj-Thomsen

Førstehjælpsundervisning i folkeskolen

Line Zinckernagel, Carolina Malta Hansen, Fredrik Folke, Christian Torp-Pedersen, Annette Kjær Ersbøll, Tine Tjørnhøj-Thomsen

Copyright © Center for Interventionsforskning, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet og Gentofte Hospital. København, 16. oktober 2014.
Centret er støttet af TrygFonden og Kræftens Bekæmpelse

Projektet er støttet af

TrygFonden

Gengivelse af uddrag, herunder tabeller, figurer og citater, er tilladt mod tydelig gengivelse. Det skal fremgå at rapporten er udarbejdet af Center for Interventionsforskning, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Omslag: Stig Krøger Andersen
Forsideillustration: Christian Als

Rapporten kan downloades på www.si-folkesundhed.dk og www.interventionsforskning.dk under udgivelser/publikationer

Elektronisk ISBN: 978-87-7999-285-7

Forord

I 2005 blev det lovpligtigt for de danske folkeskoler at undervise elever i livreddende førstehjælp. Denne rapport præsenterer resultaterne fra en undersøgelse af, hvor udbredt undervisningen i livreddende førstehjælp er, og hvilke forhold der har betydning for implementering heraf. Undersøgelsen er baseret på en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse og en kvalitativ interviewundersøgelse, begge blandt skoleledere og lærere på både folkeskoler, friskoler og private grundskoler.

Det er vores håb, at undersøgelsens resultater vil kvalificere arbejdet med at få udbredt og forbedret undervisning i livreddende førstehjælp på landets skoler og på en måde som understøtter de forhold, som skoleledere og lærere peger på er vigtige for en succesfuld implementering.

Vi vil rette en stor tak til de skoleledere og lærere, der har deltaget i undersøgelsen, for deres tid og velvilje til at deltage i interview og udfylde spørgeskemaet. Vi vil også gerne takke TrygFonden og Helsefonden for finansiering af undersøgelsen.

Undersøgelsen er tilrettelagt og udarbejdet af en projektgruppe bestående af akademisk medarbejder Line Zinckernagel, professor Tine Tjørnhøj-Thomsen og professor Annette Kjær Ersbøll fra Statens Institut for Folkesundhed ved Syddansk Universitet, læge og ph.d.-studerende Carolina Malta Hansen og afdelingslæge Fredrik Folke fra Kardiologisk afdeling, Gentofte Hospital, og professor Christian Torp-Pedersen fra Institut for Medicin og Sundhedsteknologi, Aalborg Universitet.

Venlig Hilsen

Gunnar Gislason
Professor, overlæge, ph.d.
Center for Hjerter- og Kredsløbsforskning
Hjertemedicinsk afdeling
Gentofte Hospital

Morten Grønbæk
Cand.med., professor, dr.med.
Direktør, Statens Institut for Folkesundhed

Ordforklaringer

Hjertestarter	En hjertestarter er et apparat, der kan afgive elektriske stød gennem brystkassen for at sætte gang i hjertet efter hjertestop. En hjertestarter kaldes også automatisk ekstern defibrillator, defibrillator og AED.
Hjertestop	Den situation, hvor hjertet ikke pumper blodet rundt i kroppen. Det betyder, at kroppens organer ikke får ilt og begynder at tage skade.
Hjerte-lunge-redning, hjertemassage og kunstigt åndedræt	Hjerte-lunge-redning er kombineret hjertemassage med brystkompressioner og kunstigt åndedræt med mund-til-mund. Hjerte-lunge-redning opretholder en vis, om end sparsom blodcirkulation, så iltet blod tilføres hjernen og andre livsvigtige organer. Hjerte-lunge-redning kaldes også basal genoplivning og livreddende førstehjælp.
OR / odds ratio	<p>OR er et ofte anvendt mål for sammenhæng mellem to variable eller grupper og angiver, hvor meget større eller mindre sandsynlighed (odds) den aktuelle gruppe har for det undersøgte i forhold til en referencegruppe.</p> <p>OR = 1 betyder, at der ikke er forskel mellem de to grupper.</p> <p>OR < 1 betyder, at gruppen har en lavere sandsynlighed for det undersøgte i forhold til referencegruppen.</p> <p>OR > 1 betyder, at gruppen har en højere sandsynlighed for det undersøgte i forhold til referencegruppen.</p>
95%CI / 95% sikkerhedsgrænser	<p>95 % sikkerhedsgrænser angiver et sikkerhedsinterval. Intervallet angiver den nedre og den øvre grænse for sikkerhedsområdet, der i 95 % af tilfældene indeholder den sande værdi. Det er på denne måde et udtryk for bestemmelsen af den usikkerhed, som estimatet er behæftet med. Intervallet angives både for estimerede forekomster/proportioner og for OR.</p> <p>95%CI for OR angiver det sikkerhedsinterval, hvor OR med 95 % sandsynlighed befinder sig. Hvis tallet 1 ikke er indeholdt i intervallet, er der signifikant forskel mellem de to grupper.</p> <p>Sikkerhedsgrænser kaldes også sikkerhedsinterval, sikkerhedsmargin og konfidensinterval.</p>

Indholdsfortegnelse

Sammenfatning	5
1 Introduktion.....	8
Baggrund.....	8
Formål.....	8
Læsevejledning	9
2 Materiale og metode.....	11
Den kvalitative undersøgelse.....	11
Spørgeskemaundersøgelsen.....	13
3 Karakteristik af deltagere i undersøgelsen.....	15
4 Førstehjælpsundervisning på skolerne.....	17
5 Organisering af gennemført førstehjælpsundervisning	25
6 Ønsker til organisering	31
7 Kendskab til og fortolkning af lovgivningen	35
8 Holdning til førstehjælpsundervisning	39
9 Lærernes kompetencer og færdigheder	46
10 Organisatoriske udfordringer	54
11 Forskellige gruppers syn på førstehjælpsundervisning.....	58
12 Betydning af individuelle karakteristika	61
13 Konklusion	62
14 anbefalinger	64
Litteratur.....	65

Sammenfatning

I 2005 blev det lovpligtigt for de danske folkeskoler at undervise elever i livreddende førstehjælp. Denne rapport præsenterer resultaterne fra en undersøgelse af, hvor udbredt undervisningen i livreddende førstehjælp er, og hvilke forhold der har betydning for implementering heraf.

Undersøgelsen er baseret på en kvalitativ interviewundersøgelse blandt 9 skoleledere og 16 lærere på otte skoler samt en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt 611 skoleledere og 663 lærere på i alt 783 folkeskoler, friskoler og private grundskoler. Den kvalitative undersøgelse blev gennemført i perioden fra november 2012 til og med januar 2013; spørgeskemaundersøgelsen i perioden fra august til og med november 2013.

Undersøgelsens fund præsenteres i otte emner, hvor resultater fra den kvalitative interviewundersøgelse og spørgeskemaundersøgelsen integreres inden for hvert emne. I det følgende præsenteres undersøgelsens hovedfund.

Førstehjælpsundervisning på skolerne

Mange skoler underviser ikke i livreddende førstehjælp. Ifølge skolelederne har 60 % af skolerne haft undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin i skoleårene 2010/11, 2011/12 og/eller 2012/13, og ifølge lærerne er undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin enten gennemført eller planlagt blandt 37 % af 9. klasser i skoleåret 2013/2014. Der ses ingen væsentlig forskel mellem folkeskoler, friskoler og private grundskoler.

Organisering af gennemført undervisning

Undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt organiseres meget forskelligt, men synes ikke at være organiseret i relation til færdselsundervisningen. Få færdselskontaktlærere underviser i livreddende førstehjælp, undervisningen indgår kun i ganske få tilfælde som del af færdselsundervisningen, og forholdsvis få tovholdere for førstehjælpsundervisningen er færdselskontaktlærere. Førstehjælpsundervisningen er ellers placeret under det obligatoriske emne færdselslære. Førstehjælpsundervisningen blev gennemført som én eller flere temadage blandt 29 % af klasserne, og blev integreret i ét eller flere af de obligatoriske fag blandt 27 % af klasserne. Af dem blev førstehjælpsundervisningen i over halvdelen af klasserne integreret i idræt og en tredjedel i biologi. 40 % af lederne og 37 % af lærerne svarede, at de anvender eksterne instruktører til at undervise elever i hjerte-lunge-redning. 38 % af lederne og 26 % af lærerne svarede, at der var én eller flere tovholdere for undervisning i førstehjælp på skolen. Det var imidlertid meget forskelligt, hvem der varetog denne funktion.

Ønsker til organisering

Blandt samtlige ledere og lærere der deltog i undersøgelsen, synes der ikke at være et ønske om, at førstehjælpsundervisningen skal organiseres i relation til færdselsundervisningen, men snarere som temadag, integreret i ét eller flere fag – primært idræt og biologi - eller som en del af sundhedsundervisningen. 47 % af lederne og 57 % af lærerne svarede, at de ønsker undervisningen gennemført som én eller flere temadage, 45 % af lederne og 42 % af lærerne synes, at undervisningen skal være integreret i ét eller flere af de obligatoriske fag, og 43 % af lederne og 41 % af lærerne synes det skal være del af sundhedsundervisningen. Hvor lederne foretrækker lærerne eller eksterne undervisere i næsten samme grad (66 % vs. 70 %), synes lærerne i højere grad at foretrække eksterne undervisere (50 % vs. 86 %). Der er enighed om, at der skal være en klar ansvarsplacering af undervisning i livreddende førstehjælp, men der er forskelligt syn på, om det skal placeres hos skolens ledelse, klasselærere, idrætslærere, biologilærere eller andre.

Kendskab til og fortolkning af lovgivningen

Mange skoleledere og lærere har ikke kendskab til lovgivningen om førstehjælp. Blandt de, der svarede på spørgsmålet herom, var det kun 29 % af skolelederne og 14 % af lærerne, der svarede *ja*

til, at undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt er obligatorisk i folkeskolen. Der er større sandsynlighed for, at skolen har undervisning i hjerte-lunge-redning, når skolelederne og lærerne har kendskab til lovgivningen. Skoleledere og lærere, der har kendskab til lovgivningen, tolker den imidlertid forskelligt. Hovedparten anser den for mere eller mindre frivillig. Den flertydige tolkning af lovgivningen om førstehjælpsundervisning er tæt relateret til, at undervisningen er placeret under et obligatorisk emne frem for under et obligatorisk fag. Førstehjælpsundervisningen er placeret under emnet færdslære, og emner får ikke tildelt et selvstændigt antal timer, som eleverne minimum skal undervises i. Skoleledere og lærere tolker opdelingen af emner og fag som et signal om prioritering fra Undervisningsministeriet, hvor emner anses for at være lavest prioriteret.

Holdning til førstehjælpsundervisning

Skoleledere og lærere er generelt positivt indstillet over for undervisning af elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt. 79 % af lederne og 88 % af lærerne svarede *ja* til spørgsmålet om, hvorvidt undervisning i hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen. Når skolelederne og lærerne har en positiv holdning til undervisning i hjerte-lunge-redning er der større sandsynlighed for, at undervisningen er implementeret. Der synes at være en vis skepsis over for undervisning i brug af hjertestartere, især blandt skoleledere, idet kun 60 % af skolelederne og 78 % af lærerne synes, at undervisning i brug af hjertestartere bør være obligatorisk. Blandt de interviewede skoleledere og lærere var der en forestilling om, at hjertestartere er svære at anvende og kan forvolde skade. Derfor havde nogle et forbehold mod undervisning af elever i brug af hjertestartere. Interviewpersonerne oplever, at der stilles mange krav til folkeskolen, og lederne og lærerne tilkendegav, at de arbejder under stort tidspres. Derfor havde de overvejelser om, hvorvidt det er skolerne, der skal påtage sig denne opgave, men både lederne og lærerne legitimerer og berettiger førstehjælpsundervisning i skolen ved at referere til folkeskolens rolle som dannende institution.

Lærernes kompetencer og færdigheder

Lærerne føler sig ikke rustet til at varetage undervisningen i livreddende førstehjælp. Kun 14 % af lærerne føler, at de i meget høj grad eller i høj grad har de fornødne kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin. Stort set alle skolelederne (96 %) og lærerne (97 %) synes, at lærere skal have et førstehjælpskursus for at kunne undervise elever i det. Derudover mener 80 % af lederne og 87 % af lærerne, at lærere også skal have et specifikt kursus i, hvordan man underviser elever i livreddende førstehjælp. Egne færdigheder i førstehjælp anses dermed ikke for at være tilstrækkeligt for at udføre undervisningen. Lærerne er nervøse for at undervise eleverne i noget forkert. De forklarer, at førstehjælpsundervisning i modsætning til andre fag og emner handler om liv og død. Skoleledernes og lærernes forventninger om, at det kræver omfattende kompetencer at undervise i førstehjælp, er endvidere stærkt påvirket af deres forestillinger om selv at skulle yde genoplivning, hvis de bliver vidne til et hjertestop. Interviewpersonernes usikkerhed på egne førstehjælpskompetencer forplanter sig således til skole- og undervisningsregi.

Organisatoriske udfordringer

Omkring 40 % af skolelederne og lærerne vurderer, at det er forbundet med store økonomiske omkostninger at opkvalificere lærere til at varetage undervisningen i livreddende førstehjælp. Det samme gælder deres vurdering af økonomiske omkostninger til brug af eksterne undervisere. Færre - 16 % af lederne og 24 % af lærerne - vurderer, at der vil være store omkostninger i forbindelse med fremskaffelse af undervisningsmateriale. Der er en uklar ansvarsplacering for undervisningen i livreddende førstehjælp. Kun 33 % af lederne og 19 % af lærerne er enige i udsagnet om, at der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført. Klare retningslinjer for ansvaret for førstehjælpsundervisningen, nem adgang til materiale, få eller ingen udgifter til undervisningsmateriale samt tilstedeværelse af én eller flere ildsjæle i førstehjælp er associeret med, om undervisning i hjerte-lunge-redning er blevet gennemført på skolerne. Dertil kommer ledernes vurdering af økonomiske omkostninger til brug af eksterne undervisere.

Indtryk af forskellige gruppers syn på livreddende førstehjælp

En forholdsvis lille andel af ledere og lærere har indtryk af, at forskellige institutioner og grupper finder, at elever bør undervises i livreddende førstehjælp. Eksempelvis oplever kun 17 % af lederne og 8 % af lærerne, at Undervisningsministeriet giver udtryk for, at elever bør undervises i hjerte-lunge-redning. Hvis skolelederne og lærerne oplever, at elevrådet/elever, skolebestyrelsen/forældre, lærere, skolens ledelse, den kommunale forvaltning og Undervisningsministeriet giver udtryk for, at elever bør undervises i livreddende førstehjælp, er der større sandsynlighed for, at undervisningen er blevet gennemført. Kun 29 % af lederne og 7 % af lærerne har i meget høj grad eller i høj grad indtryk af, at det er en del af deres ansvar at sørge for, at eleverne bliver undervist i livreddende førstehjælp, og det er associeret med om undervisningen er blevet gennemført.

I rapportens sidste afsnit præsenteres anbefalinger til tiltag for at udbrede førstehjælpsundervisning i folkeskolen.

1 Introduktion

Baggrund

I Danmark får cirka 3.500 personer hjertestop uden for hospital hvert år (1), og kun 11 % er i live 30 dage efter (2). For hvert minut der går, reduceres chancen for at overleve med cirka 10 % (3). Hurtig påbegyndelse af hjerte-lunge-redning (hjertemassage og kunstigt åndedræt, livreddende førstehjælp) og brug af hjertestarter (automatisk ekstern defibrillator, AED) øger chancen for at overleve markant (4-9). Det betyder, at vidner til hjertestop har en central rolle for at sikre at flere overlever. I Danmark bliver der i 45 % af tilfældene forsøgt genoplivning, før ambulancen kommer frem (2).

Det Europæiske Genoplivningsråd anbefaler, at alle europæiske skoler underviser elever i livreddende førstehjælp, og at alle borgere lærer livreddende førstehjælp (10). Formålet er at øge antallet af vidner, der påbegynder hjerte-lunge-redning ved hjertestop. Et nyt litteraturstudie viser, at børn kan lære at yde hjerte-lunge-redning og bruge en hjertestarter. Teenagere er bedre til at udføre hjerte-lunge-redning og anvende en hjertestarter end yngre børn og næsten lige så gode som voksne (11;12). Effekten af undervisningen varierer efter undervisningsstrategi. Praktisk undervisning er klart at foretrække fremfor udelukkende teoretisk undervisning. I Norge har førstehjælpsundervisning været obligatorisk siden 1961 (13). I Stavanger bliver der i 73 % tilfælde forsøgt genoplivning inden ambulancens ankomst, og Stavanger er et af de områder i verden, hvor flest personer overlever et hjertestop uden for hospital (14).

I Danmark blev det lovpligtigt for folkeskoler at undervise elever i førstehjælp i 2005. En undersøgelse fra 2012 har estimeret, at omkring halvdelen af landets skoler ikke har denne undervisning (15). Dette problem ses også i andre lande, hvor førstehjælpsundervisning er obligatorisk, eller hvor staten opfordrer skolerne til at indføre undervisningen (16-19). Man ved meget lidt om årsagerne til dette, og viden om, hvordan man udbreder førstehjælpsundervisning på skoler, er derfor efterspurgt (12;20). Den nye skolereform med nye målsætninger, "Forenklede Fælles Mål", træder i kraft i skoleåret 2015/16. Undervisning i livreddende førstehjælp er her fortsat obligatorisk (21).

Friskoler og private grundskoler er ikke direkte underlagt folkeskoleloven og ifølge oplysninger fra Undervisningsministeriet er det ikke lovpligtigt for disse skoler at undervise i livreddende førstehjælp. Undervisningen skal dog stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen (22). Dette skal baseres på en overordnet vurdering af, om undervisningen giver eleverne de samme muligheder for personlig udvikling og tilegnelse af viden som folkeskolerne.

Formål

Det overordnede formål med undersøgelsen er at bidrage med viden om, hvordan undervisning i livreddende førstehjælp med fokus på hjerte-lunge-redning kan udbredes i skolerne. Med undersøgelsen ønsker vi:

- at klarlægge, i hvilken udstrækning der bliver undervist i førstehjælp og i hvilke former for førstehjælp.
- at give indblik i, hvordan undervisning i livreddende førstehjælp bliver organiseret på skolerne, og hvilke ønsker skoleledere og lærere har til organisering af undervisningen.
- at klarlægge muligheder og begrænsninger for implementering af undervisning i livreddende førstehjælp.

Ambitionen er, at resultaterne vil skabe indsigt til fremtidige strategier for implementering af undervisning i livreddende førstehjælp i skoleregi.

Førstehjælpsundervisning er en del af det obligatoriske emne færdselslære. I modsætning til obligatoriske fag får emner ikke tildelt et selvstændigt antal timer, som eleverne minimum skal undervises i. Af denne grund bliver obligatoriske emner ofte omtalt som de *timeløse fag*, mens de obligatoriske fag omtales som *skemalagte fag*. Emner skal integreres i undervisningen, og den enkelte skole kan beslutte hvilke fag, klassetrin, antal timer og til en hvis grad også indholdet i undervisningen. Foruden færdselslære er der yderligere to obligatoriske emner i folkeskolen. 1) Sundheds- og seksualundervisning og familieundervisning samt 2) Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering. Der følger vejledende læseplaner til fag og emner, der viser trinmål efter 3. og 6. klassetrin samt slutmål efter 9. klassetrin. Efter 9. klassetrin skal eleverne kunne "beskrive og vurdere forholdsregler ved ulykker, herunder standsning af ulykken og livreddende førstehjælp" (23). Hjerte-lunge-redning introduceres på 7.-9. klassetrin, mens undervisningen til og med 6. klassetrin skal omfatte at ringe 112, yde omsorg, håndtere små dagligdagsuheld, placere den bevidstløse i aflåst sideleje m.m. Hjertestartere er fraværende i læseplanen.

Skolerne skal ikke nødvendigvis have undervisning i livreddende førstehjælp hvert år for at leve op til lovgivningen, men skal have haft undervisningen inden udgangen af 9. klasse. Derfor har vi i denne undersøgelse valgt at se på en periode på tre skoleår (skoleårene 2010/11, 2011/12 og 2012/13). Desuden har vi valgt at rette fokus på undervisningen i 6.-9. klasse. I den vejledende læseplan introduceres hjerte-lunge-redning som nævnt på 7.-9. klassetrin, og skolerne er ofte inddelt organisatorisk fra 0.-3. klasse (indskoling), 4.-6. klasse (mellemlinjet) og 7.-9. klasse (udskoling). Mindre skoler opererer dog ofte med 0.-5. klasse og 6.-9. klasse. Derudover er det ikke forventeligt, at eleverne kan huske noget fra undervisningen i livreddende førstehjælp ved udgangen af 9. klasse, hvis de udelukkende har modtaget undervisningen før 6. klasse.

Vores primære fokus er hermed:

- om der på skolen har været undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt inden for de sidste tre år (skoleårene 2010/11, 2011/12 og 2012/13) på 6.-9. klassetrin.
- om 9. klasser (skoleåret 2013/14) har modtaget undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt i løbet af 6.-9. klassetrin, eller om det er planlagt, at de vil modtage undervisningen i løbet af 9. klasse.

Læsevejledning

Denne rapport henvender sig til en bred målgruppe, herunder Undervisningsministeriet, den kommunale forvaltning, skoleledere, lærere, samt eksperter og organisationer, der beskæftiger sig med førstehjælp på skoler. Ministeriet og den kommunale forvaltning kan få et overblik over, hvor udbredt den lovpligtige undervisning er og få ideer til, hvorledes de kan ruste skolerne til at varetage opgaven. Skolerne kan få indsigt i, hvordan andre skoler organiserer deres undervisning, og dermed hente inspiration til deres undervisning. Skoleledere og lærere kan desuden få indblik i hinandens tanker, overvejelser, holdninger og bekymringer ved undervisning i livreddende førstehjælp, som kan være afsæt til en dialog om, hvordan undervisningen kan blive implementeret på deres skole.

Rapporten består af 14 afsnit. Afsnit 1 præsenterer baggrund og formål med rapporten, mens metoden bliver gennemgået i afsnit 2 for henholdsvis den kvalitative interviewundersøgelse og spørgeskemaundersøgelsen. I afsnit tre gives der en karakteristik over deltagerne i undersøgelsen, og herefter følger resultaterne i afsnit 4 til 12. resultaterne bliver præsenteret emneopdelt, således at resultater fra den kvalitative undersøgelse og spørgeskemaundersøgelsen integreres. Emnerne er struktureret ud fra spørgeskemaundersøgelsen, mens den kvalitative undersøgelse bliver brugt til at

forklare og uddybe de fund, der er fremkommet i spørgeskemaundersøgelsen. Herefter følger en konklusion, og til slut præsenteres en række anbefalinger til tiltag, der kan udbrede undervisning i livreddende førstehjælp i folkeskolen.

I rapporten anvender vi betegnelserne hjerte-lunge-redning, hjertemassage og kunstigt åndedræt, brug af hjertestartere og livreddende førstehjælp. Hjerte-lunge-redning består af hjertemassage og kunstigt åndedræt, og bruges derfor synonymt. Livreddende førstehjælp omfatter i denne rapport hjerte-lunge-redning og eventuelt brug af hjertestarter. Andre former for livreddende førstehjælp, såsom at stoppe livstruende blødninger, er dermed ikke inkluderet i den betegnelse. I spørgeskemaerne til skolelederne og lærerne brugte vi betegnelserne hjertemassage og kunstigt åndedræt, da de i interviewene gav udtryk for, at de foretrak det, og ikke alle vidste hvad hjerte-lunge-redning er.

Der findes ikke svar på samtlige spørgsmål fra alle deltagere, hvorfor antallet, der har besvaret de enkelte spørgsmål, varierer. I figurene angiver vi ved "m=x", hvor mange der ikke har besvaret de specifikke spørgsmål (missing=antal). Det bliver angivet på to forskellige måder i figurene; ved hvert spørgsmål i figuren eller i figurens overskrift. Når "m=x" bliver angivet i figurens overskrift, er det fordi, der har været mulighed for at sætte ét eller flere kryds ud for en række muligheder (multiple choice spørgsmål). Derfor tæller det som en besvarelse, hvis man har sat kryds i bare én af de nævnte muligheder. M=x indgår dog få gange i figurenes overskrifter, når figurene indeholder oplysninger om flere spørgsmål (flere single choice spørgsmål). Her angives et interval fx "leder: m=52-54", som betyder, at mellem 52 og 54 ledere ikke har besvaret de enkelte spørgsmål.

2 Materiale og metode

Undersøgelsen er baseret på en kvalitativ interviewundersøgelse blandt 9 skoleledere og 16 lærere på otte skoler samt en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt 611 skoleledere og 663 lærere på i alt 783 folkeskoler, friskoler og private grundskoler. Interviewene blev gennemført i perioden november 2012 til og med januar 2013, og spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i perioden august til og med november 2013.

Spørgeskemaundersøgelsen blev anvendt til at danne et overblik over, hvor udbredt førstehjælpsundervisning er på skolerne, om der er statistiske sammenhænge mellem udvalgte forhold og førstehjælpsundervisning på skolen, og til at få indblik i omfanget af identificerede barrierer for undervisningen. De kvalitative interview blev anvendt til at identificere relevante spørgsmål at stille i spørgeskemaundersøgelsen, sikre korrekt sprogbrug i spørgeskemaerne, og til at fortolke og nuancere resultater fra spørgeskemaundersøgelsen. Den kvalitative undersøgelse bidrog desuden til at afklare konteksten for spørgeskemaundersøgelsen, idet vi havde mulighed for at spørge den specifikke målgruppe for spørgeskemaet (skoleledere og lærere) om, hvordan proceduren for dataindsamlingen kunne tilrettelægges mest hensigtsmæssigt. Troværdigheden af de konklusioner, der bliver draget, styrkes, når der er overensstemmelse mellem resultater fremkommet ved forskellige metoder (24).

Det er skoleledelsens ansvar, at skolen lever op til folkeskoleloven, og deres involvering i lærernes undervisning strækker sig fra at fremsætte rammer for undervisningen til involvering i organisering af undervisningen og valg af pædagogiske metoder. Lærere har en relativ stor autonomi i forhold til skolens ledelse og træffer beslutninger uden indblanding af ledelsen i mange sammenhænge. Skoleledere og lærere er således centrale aktører for implementering af førstehjælpsundervisning i skolen og er derfor i fokus for denne undersøgelse.

Alle deltagere i undersøgelsen blev informeret om formålet med undersøgelsen og om, at vi ikke havde intention om at evaluere den specifikke skole, skoleleder eller lærer. De blev ligeledes informeret om, at resultaterne ville blive anonymiseret, således at enkeltpersoner ikke ville kunne genkendes, og at deltagelse i undersøgelsen var relevant uanset, om de havde førstehjælpsundervisning på skolen eller ikke. Undersøgelsen er godkendt af Datatilsynet.

Den kvalitative undersøgelse

Der blev udført en kvalitativ interviewundersøgelse blandt 9 skoleledere og 16 lærere på otte skoler. Fire af skolerne havde inden for de sidste tre år haft undervisning i livreddende førstehjælp på deres skole og seks af skolerne er folkeskoler.

Design

Vi gennemførte individuelle interview med skoleledere. Dog deltog en afdelingsleder ved et af interviewene, fordi skolelederen havde inviteret ham med. Individuelle interview giver indblik i, hvordan enkeltpersoner tænker og taler om specifikke emner og giver derved en dybdegående forståelse af det aktuelle emne (25). Blandt lærerne gennemførte vi fire fokusgruppeinterview med tre til fem lærere i hver gruppe og et enkelt individuelt interview. Alle interviewene foregik på skolerne. Fokusgruppeinterview giver deltagerne mulighed for at fremlægge egne erfaringer, synspunkter og refleksioner og respondere på andres ud fra en kontekstuel forståelse som forskerne ikke nødvendigvis har. Det giver en mere nuanceret samtale og tydeliggør forskellige positioner, som også kan udvikles under interviewet (24;26). Line Zinckernagel, som har erfaring i kvalitative metoder gennemførte samtlige interview, mens Carolina Malta Hansen, som har en lægefaglig baggrund, deltog i halvdelen af interviewene, hvor hun stillede supplerende spørgsmål.

Interviewene blev gennemført som semistrukturerede interview. Det vil sige, at vi tog udgangspunkt i en interviewguide, hvor spørgsmålene var organiseret efter en række overordnede emner, men under interviewene var vi også åbne og fleksible i forhold til emner, som interviewpersonerne selv bragte op. Emnerne var de samme for både skoleledere og lærere. Følgende emner indgik:

- Erfaringer med førstehjælpsundervisning og eventuel organisering heraf eller overvejelser herom
- Forhold der hindrer eller fremmer implementering af førstehjælpsundervisning, herunder lærernes kompetencer
- Holdning til førstehjælpsundervisning både i og uden for skoleregi
- Forestillinger om hjertestop og genoplivning

Interviewguiden blev udviklet med inspiration fra eksisterende litteratur om implementering af førstehjælpsundervisning i skoler (15;16;19;27-29) og fra 'Theory of Planned Behavior' (30), der rettede vores fokus mod begreber som intention, holdning, oplevet normpres og oplevelse af at have kontrol over at udføre den specifikke adfærd/handling. Vi stillede eksempelvis følgende spørgsmål: "Hvilke omstændigheder gør det svært for dig at indføre undervisning af elever i livreddende førstehjælp?" Og "hvilke kompetencer, mener du, er nødvendige for at undervise elever i hjertemassage, kunstigt åndedræt og brug af hjertestartere?". De individuelle interview varede mellem 45 minutter og 1½ time, og hvert fokusgruppeinterview 1½ til 2 timer. De blev optaget på diktafon og transskriberet af interviewerens.

Rekruttering

Vi inviterede skoleledere til at deltage i interviewundersøgelsen. Skolelederne kunne vælge at lade en mellemleder deltage i stedet, såsom en administrativ leder, afdelingsleder for udskolingen eller pædagogisk leder. Mellemledere indgår i termen ledere. Lærerne blev kun rekrutteret fra skoler, hvor også lederne deltog, og vi indhentede tilladelse fra lederne til at gennemføre interview med lærerne. Lederne blev bedt om at udvælge mellem fire og otte lærere, der underviste i udskolingen (7.-9. klasse), og vi opfordrede dem til at inkludere nogle med erfaring i at undervise i førstehjælp, hvis det var muligt. Vi stoppede med at rekruttere skoler, da der ikke længere fremkom nye koncepter/temaer i de sidste interview, hvormed såkaldt datamætning var opnået. Vi endte med at have kontakten til 24 skoler i forbindelse med den kvalitative undersøgelse, hvoraf 16 skoler valgte ikke at deltage. Tre af de deltagende skoleledere besluttede desuden, at lærerne på deres skoler ikke skulle medvirke i undersøgelsen. De forklarede, at det skyldtes mangel på tid og ressourcer og dermed et stort arbejdspress. På trods af vanskeligheder med at rekruttere deltagere lykkedes det at opnå en bred repræsentation af deltagere i forhold til karakteristika, som kan have betydning for deres opfattelse af førstehjælpsundervisning i skolen, eksempelvis om lederne og lærerne har været på førstehjælpskursus eller ikke, og om de har erfaring med at undervise elever i førstehjælp eller ikke.

Analyse

Analysen fulgte gængse kvalitative analysestrategier (24;31), hvor grundige gennemlæsninger med efterfølgende organisering, sortering af data, kategorisering, kodninger, tematisering og generalisering er den almindelige, generiske procedure. Kodningen blev inspireret af de opstillede forskningsspørgsmål, men var samtidig åben overfor tematikker, der ikke var adresseret a priori.

Spørgeskemaundersøgelsen

Vi har gennemført en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere og lærere på folkeskoler, friskoler og private grundskoler. Der var 611 skoleledere og 663 lærere, der besvarede spørgeskemaet, svarende til en svarprocent på 49 % blandt ledere og 48 % blandt lærere. Lederbesvareelserne repræsenterer 49 % af alle skoler med mindst én 9. klasse og lærerbesvareelserne repræsenterer 24 % af alle 9. klasser i Danmark. Tilsammen indeholder besvareelserne fra ledere og lærere information om 63 % (n=783) af alle danske folkeskoler, friskoler og private grundskoler med 9. klassetrin.

Design og dataindsamling

Ifølge lovgivningen skal elever undervises i førstehjælp inden udgangen af 9. klasse. Derfor blev spørgeskemaundersøgelsen gennemført blandt skoler med 9. klassetrin. Spørgeskemaerne blev sendt til alle skoleledere og et stort udsnit af klasselærere for 9. klasse. Vi undgik hermed at introducere selektionsbias ved udvælgelse af ledere og minimerede det for lærere. Der er dog risiko for, at det ikke er helt tilfældigt, hvem der besvarede spørgeskemaet. Spørgeskemaundersøgelsen er en tværsnitsundersøgelse, og det er derfor ikke muligt at afdække årsagssammenhænge (kausalitet).

Spørgeskemaerne blev sendt til:

- Alle skoleledere på folkeskoler, friskoler og private grundskoler med 9. klassetrin, specialskoler undtaget. Det svarede til 1.240 skoler/skoleledere.
- Alle klasselærere for 9. klasser på 585 skoler, svarende til 49 % af skoler med 9. klassetrin. Det svarede til 1.381 lærere¹. Skolerne blev udvalgt ud fra de 1.240 skoler via et tilfældighedsprincip.

I "Fælles Mål for Færdselslære" står der: "For at sikre, at færdselslære [herunder livreddende førstehjælp] tages op i undervisningen med jævne mellemrum i hele skoleforløbet, er det nødvendigt, at en af klassens lærere er ansvarlig for at koordinere planlægningen. Det er naturligt, at klasselæreren påtager sig denne rolle" (23). Vi valgte at henvende spørgeskemaet til klasselærere. Dette minimerede også risikoen for, at det var lærere, der har stærke holdninger i enten positiv eller negativ retning over for førstehjælpsundervisning i skolen, der besvarede skemaet. Resultaterne er på denne måde mere repræsentativ for lærergruppen, fremfor hvis skolerne blot skulle udvælge en tilfældig lærer. Det er dog ikke nødvendigvis klasselæreren, der har gennemført den eventuelle undervisning i førstehjælp, og han/hun vil derfor ikke i alle tilfælde have kendskab til, om klassen har modtaget undervisningen, og hvorledes det er blevet organiseret.

Spørgeskemaerne blev opsat elektronisk i SurveyXact og udsendt per e-mail. Der var adgang til skolernes kontaktoplysninger herunder e-mail-adresse via Undervisningsministeriets institutionsregister. Spørgeskemaet til skolelederne blev udsendt ultimo august 2013, mens spørgeskemaet til lærerne blev udsendt en uge efter. Der blev udsendt to rykkere per e-mail henholdsvis to og tre uger efter udsendelse. Herefter manglede der én eller flere besvarelser fra 870 skoler, og de blev alle forsøgt kontaktet telefonisk.

I forbindelse med den telefoniske rykker fik vi indblik i, at tidspres var en hyppig begrundelse for ikke at besvare spørgeskemaet. Desuden berettede flere om, at skolerne får tilsendt talrige spørgeskemaer op mod 1-5 spørgeskemaer om ugen, så skoleledere og lærere følte sig nødsaget til at prioritere mellem de tilsendte spørgeskemaer. Fravalg af deltagelse i undersøgelser grundet tidspres er et hyppigt fund i danske skolebaserede interventioner (32) og skal ikke nødvendigvis tolkes som

¹ Styrkeberegninger blev foretaget for at bestemme, hvor mange lærere og dermed skoler, vi skulle sende spørgeskemaet til.

mangel på interesse i emnet. På grund af rykkerproceduren lykkedes det os at opnå en tilfredsstillende svarprocent både blandt skoleledere og lærere.

Udvikling af spørgeskemaer

Vi udviklede to spørgeskemaer, ét til skoleledere og ét til lærere. Størstedelen af spørgsmålene er ens i de to spørgeskemaer. Spørgeskemaerne blev udviklet på baggrund af den eksisterende, omend sparsomme litteratur på området (15;16;19;20;27;28;33), den kvalitative interviewundersøgelse og Theory of Planned Behavior (30).

Det var ikke muligt på forhånd at forudsige alle relevante spørgsmål, da der er mangelfuld viden på området. Litteratursøgningen, der blev foretaget i seks videnskabelige databaser, resulterede i ganske få relevante artikler. Blandt andet derfor valgte vi at gennemføre en kvalitativ interviewundersøgelse, så det blev muligt at formulere relevante, meningsfulde og dækkende spørgsmål i spørgeskemaet. I fasen med at transformere det kvalitative materiale til lukkede spørgsmål, der skulle indgå i spørgeskemaer, blev Theory of Planned Behavior anvendt som inspirationsredskab til at kategorisere og operationalisere materialet.

Spørgeskemaerne blev testet blandt tre eksperter i spørgeskemakonstruktion, tre lægefaglige eksperter og blandt repræsentanter fra målgruppen, fire skoleledere og fire lærere fordelt på fem skoler. Hensigten med at teste spørgeskemaet blandt målgruppen er blandt andet at sikre, at respondenterne forstår spørgsmålene på den måde, som de er tiltænkt. Vi anvendte kognitive interview til dette formål (34).

Statistiske analyser

Forekomsten af eksempelvis førstehjælpsundervisning blev opgjort som andele (%) af skoler med førstehjælpsundervisning i forhold til alle adspurgte skoler. Vi undersøgte sammenhænge mellem forekomst af førstehjælpsundervisning og øvrige faktorer, såsom viden om lovgivning, ved hjælp af logistiske regressionsanalyser. Sammenhænge bliver her udtrykt ved OR, som eksempelvis angiver, hvor meget større eller mindre sandsynlighed (odds), der er for, at der er førstehjælpsundervisning på skolen blandt ledere med kendskab til lovgivningen i forhold til ledere, der ikke kender til lovgivningen. Vi har udelukkende gennemført analyser, der undersøger sammenhænge mellem to faktorer (univariate analyser). Der er således ikke taget højde for andre faktorer i analyserne. Vi har beregnet 95 % sikkerhedsgrænser for OR of for udvalgte forekomster.

Antallet af personer er ikke det samme i alle analyser, hvilket skyldes, at ikke alle deltagere svarede på alle spørgsmål.

Databehandling og analyser er gennemført i SAS version 9.3.

3 Karakteristik af deltagere i undersøgelsen

Deltagerne i den kvalitative interviewundersøgelse varierede i alder, antal år ansat på skolen, hvorvidt de havde været på førstehjælpkursus og andre baggrundsvARIABLE (Tabel 3.1). Det betyder, at vi har en bred repræsentation af deltagere, som gør det muligt at opnå et nuanceret indblik i deres tanker om og holdninger til førstehjælpundervisning.

Tabel 3.1. Karakteristika af deltagere i den kvalitative interviewundersøgelse.

	Ledere N=9	Lærere N=16
	Antal	Antal
Stilling		
Skoleleder	5	-
Anden leder	4	-
Køn		
Kvinde	2	12
Mand	7	4
Alder		
<55	5	8
≥55	4	8
Gennemsnit	53 år	46 år
År som leder		
<10	4	-
≥ 10	5	-
År som underviser		
<15	3	9
≥15	6	7
År på skolen		
<10	4	10
≥ 10	5	6
Klassetrin primært undervist*		
4.-6.	-	4
7.-9.	-	14
10.	-	1
Førstehjælpkursus		
Ja, inkl. hjertestarter	1	3
Ja, ekskl. hjertestarter	6	6
Nej	2	7

‘-’ indikerer, at informationen ikke er relevant for den specifikke gruppe.

* Antallet summer til mere end antal deltagende, da lærere kan undervise lige meget på forskellige klassetrin.

Tabel 3.2 giver et overblik over deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen. Tre ud af fire besvarelser fra ledere er fra skoleledere, mens de resterende besvarelser er fra mellemledere. Ganske få sekretærer har besvaret spørgeskemaet på vegne af skolelederen. 9 ud af 10 spørgeskemaer fra lærerne er besvaret af klasselæreren. På nogle skoler har de enkelte klasser ikke en klasselærer. Her er der i stedet tilknyttet kontaktlærere for elever på tværs af de enkelte klasser på årgangen. Besvarelser fra kontaktlærere for nogle elever i klassen udgør 5 %. De resterende besvarelser er fra øvrige lærere, som har kontakt med klassen. Flest ledere er mænd (56 %), mens størstedelen af lærerne er kvinder (73 %). Gennemsnitsalderen er 52 år blandt ledere og 45 år blandt lærere. Kun få har været ansat på en skole i under fem år, og næsten alle ledere har undervisningserfaring. 90 % af lederne og 99 % af lærerne har primært undervist 6.-9. klassetrin, som er de klassetrin, denne undersøgelse har størst fokus på.

Tabel 3.2: Karakteristika over deltagere i spørgeskemaundersøgelsen.

	Ledere N=611		Lærere N=663	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Stilling				
Skoleleder	450	74	-	-
Viceskoleleder/ souschef	81	13	-	-
Anden leder	62	10	-	-
Sekretær	18	3	-	-
I alt	611	100		
Type lærer for klassen				
Klasselærer/kontaktlærer	-	-	594	92
Kontaktlærer for nogle elever i kl.	-	-	34	5
Anden lærer	-	-	14	2
Sundhedsplejerske	-	-	1	0
I alt			643	97
Køn				
Kvinde	214	44	444	73
Mand	274	56	168	27
I alt	488	80	612	92
Alder				
<35	7	1	113	19
35-44	98	20	213	35
45-54	167	33	146	24
≥55	228	46	142	23
I alt	500	82	614	93
<i>Gennemsnit</i>		52 år		45 år
År ansat på en skole				
<5	14	3	43	7
5-10	52	10	205	34
> 10	441	87	364	59
I alt	507	83	612	92
År som leder				
<10	204	40	-	-
≥10	302	60	-	-
I alt	506	83		
Undervisningserfaring				
Ja	490	96	-	-
Nej	19	4	-	-
I alt	509	83		
Klassetrin primært undervist*				
0.-5.	232	48	76	12
6.-9.	435	90	604	99
10.	155	32	58	10
I alt	484	79	610	92
Fag primært undervist i*				
Naturvidenskabelige fag	347	72	263	43
Humanistiske fag	347	72	534	87
Sprog	144	30	282	46
Andet	334	69	393	64
I alt	484	79	615	93

'-' indikerer, at informationen ikke er relevant for den specifikke gruppe.

* Procenterne summer til mere end 100 %, da flere svar var tilladt. *I alt* viser her det antal, der har angivet mindst ét svar.

Det findes ikke svar på samtlige spørgsmål fra alle deltagere, hvorfor antallet, der har besvaret de enkelte spørgsmål, varierer.

4 Førstehjælpsundervisning på skolerne

Ifølge svar fra lederne

- har 60 % (95%CI:56%-64%) af skoler haft undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin i skoleårene 2010/11, 2011/12 og/eller 2012/13
- har 25 % (95%CI:21%-28%) af skoler slet ikke haft undervisning i hjerte-lunge-redning (0.-9. klasse) i skoleårene 2010/11, 2011/12 og/eller 2012/13

Ifølge svar fra lærerne

- er undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin enten gennemført eller planlagt blandt 37 % (95%CI:33%-40%) af 9. klasser i skoleåret 2013/14
- har 18 % (95%CI:15%-21%) af 9. klasser har slet ikke haft undervisning (0.-9. klasse) i hjerte-lunge-redning og er heller ikke planlagt i skoleåret 2013/14

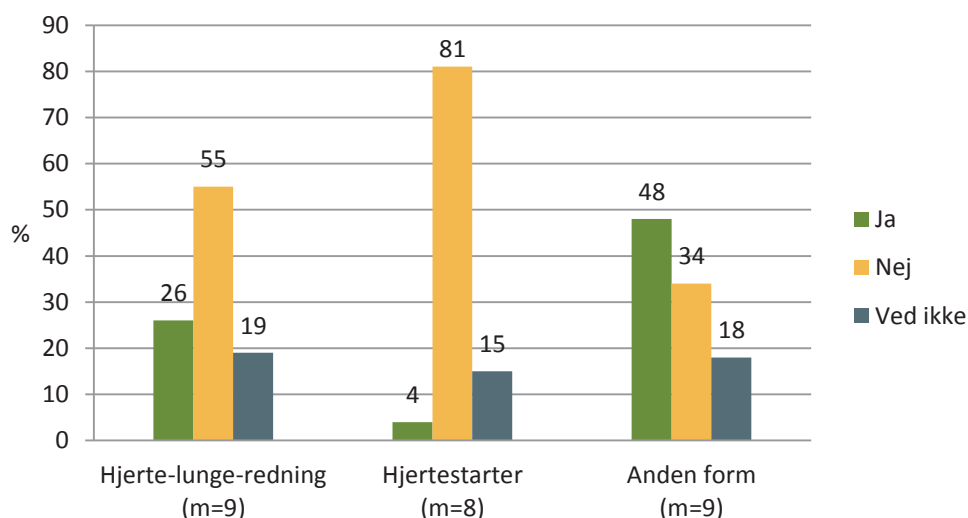
Der ses ingen væsentlig forskel mellem folkeskoler, friskoler og private grundskoler.

Førstehjælpsundervisning på skolerne ifølge skoleledere

Vi har spurgt skolelederne, om der er blevet undervist i hjertemassage og kunstigt åndedræt, brug af hjertestartere og/eller en anden form for førstehjælp inden for de sidste tre skoleår på henholdsvis 0.-5. klassetrin og 6.-9. klassetrin. Spørgeskemaet blev udsendt i starten af skoleåret 2013, så det drejer sig om skoleårene 2010/11, 2011/12 og 2012/13. En anden form for førstehjælp end hjerte-lunge-redning og hjertestarter omfatter undervisning i at yde førstehjælp ved tilskadekomst og småskader som mindre knoglebrud, forstuvning, blødning, forbrænding, forgiftning, noget galt i halsen, nakkeskader samt undervisning i at yde psykisk førstehjælp og lægge personer i stabilt sideleje.

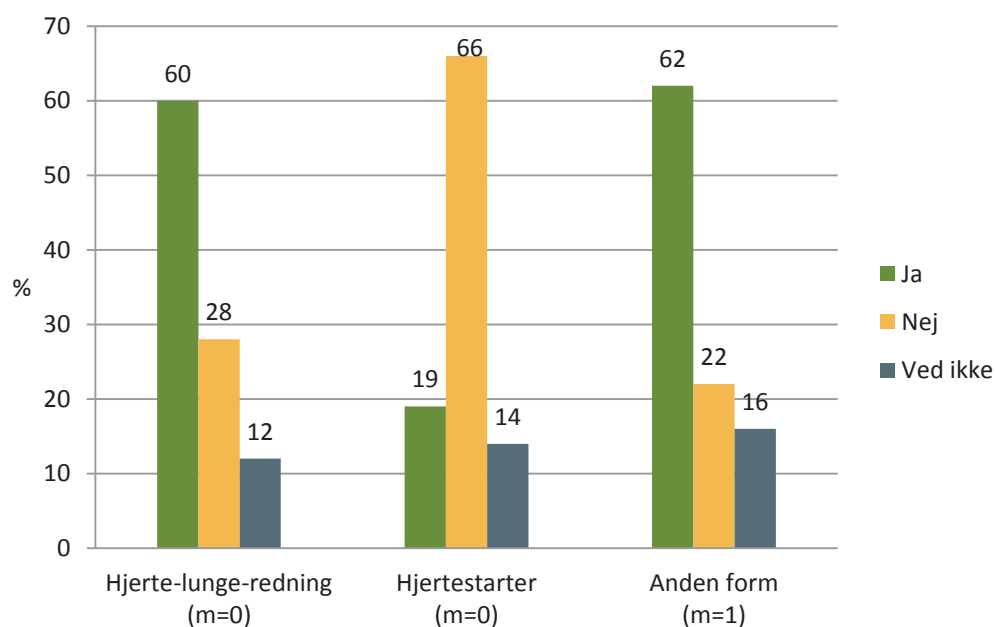
Som det ses af figur 4.1 har 26 % af skolelederne angivet, at der på 0.-5. klassetrin har været undervisning i hjerte-lunge-redning inden for de sidste tre skoleår. Cirka halvdelen (48 %) har angivet, at elever på deres skole er blevet undervist i en anden form for førstehjælp, mens dette tal er 4 % for undervisning i at bruge en hjertestarter.

Figur 4.1. Førstehjælpsundervisning på skolerne på 0.-5. klassetrin. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om der inden for de sidste tre skoleår er blevet undervist i hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og andre former for førstehjælp på 0.-5. klassetrin.

Førstehjælpsundervisning forekommer hyppigere på 6.-9. klassetrin end 0.-5. klassetrin, og dette gælder både hjerte-lunge-redning, hjertestarter og andre former for førstehjælp. Inden for de sidste tre skoleår har 60 % af skolerne undervist i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, 19 % af skolerne har undervist i brug af hjertestarter og 62 % har undervist i en anden form for førstehjælp. Det er værd at bemærke, at mange ledere (12-16 %) ikke ved, om der er førstehjælpsundervisning på deres skole (Figur 4.2). Der ses ikke forskel mellem folkeskoler og friskoler og private grundskoler. 61 % (95%CI:56%-66%) af folkeskoler har undervist deres elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år, mens dette er tilfældet for 60 % (95%CI:52%-66%) af friskoler og private grundskoler.

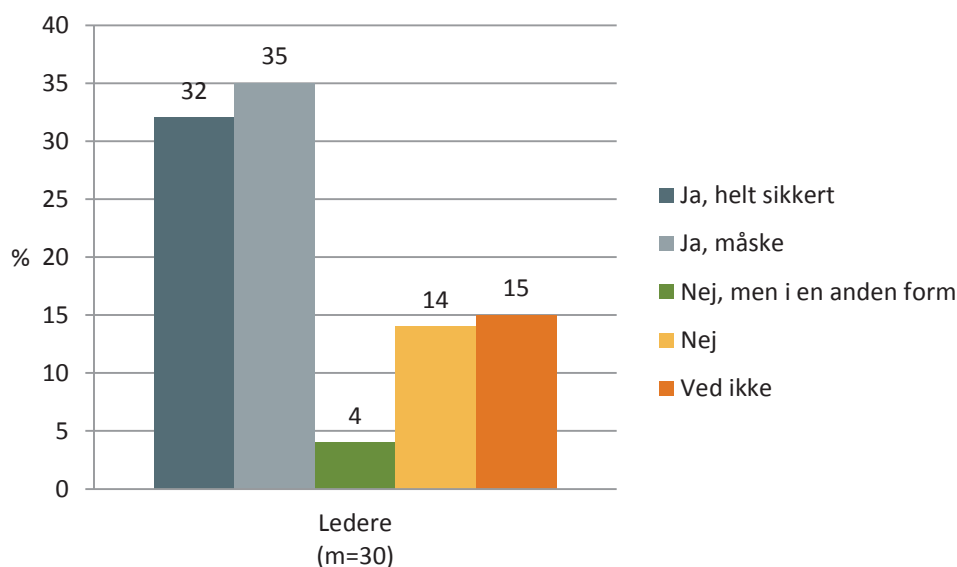
Figur 4.2. Førstehjælpsundervisning på skolerne på 6.-9. klassetrin. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om der inden for de sidste tre skoleår er blevet undervist i hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og andre former for førstehjælp på 6.-9. klassetrin.

Hver fjerde skoleleder (25 %) svarede *nej* til begge spørgsmål om, hvorvidt der er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på 0.-5. klassetrin og 6.-9 klassetrin på deres skole inden for de sidste tre år, og 7 % svarede *ved ikke* til begge spørgsmål.

Ifølge skolelederne vil én ud af tre skoler helt sikkert gennemføre undervisning i hjerte-lunge-redning i skoleåret 2013/14 på 6.-9. klassetrin, som er det skoleår, hvor de modtog spørgeskemaet, og endnu en tredjedel vil måske gennemføre undervisningen (Figur 4.3). Det er interessant, at skolelederne forventer, at flere skoler formentlig vil have undervisning i hjerte-lunge-redning i skoleåret 2013/14, end der har været de sidste tre år.

Figur 4.3. Om førstehjælpsundervisning vil blive gennemført på skolerne i nuværende skoleår på 6.-9. klassetrin. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om der vil blive undervist i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin i nuværende skoleår (skoleåret 2013/14).

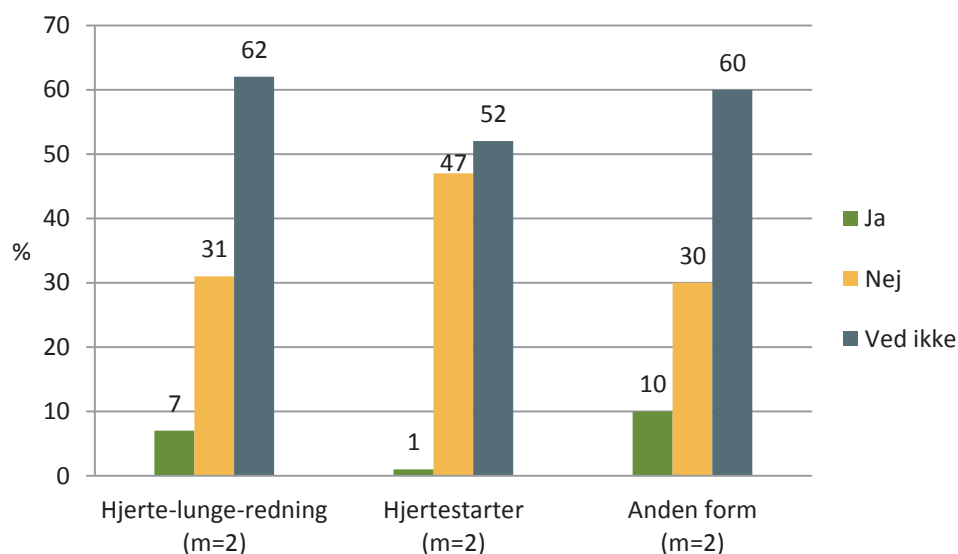
Ud af de 611 skoler havde 105 af skolerne 10. klassetrin, og 41 % af dem har haft undervisning i hjerte-lunge-redning på 10. klassetrin inden for de sidste tre år. 46 % er blevet undervist i en anden form for førstehjælp, mens 19 % har modtaget undervisning i at anvende en hjertestarter.

Førstehjælpsundervisning på skolerne ifølge lærere

Vi har spurgt klasselærerne, om deres klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning, hjertestarter og/eller en anden form for førstehjælp på henholdsvis 0.-5. klassetrin og 6.-9. klassetrin.

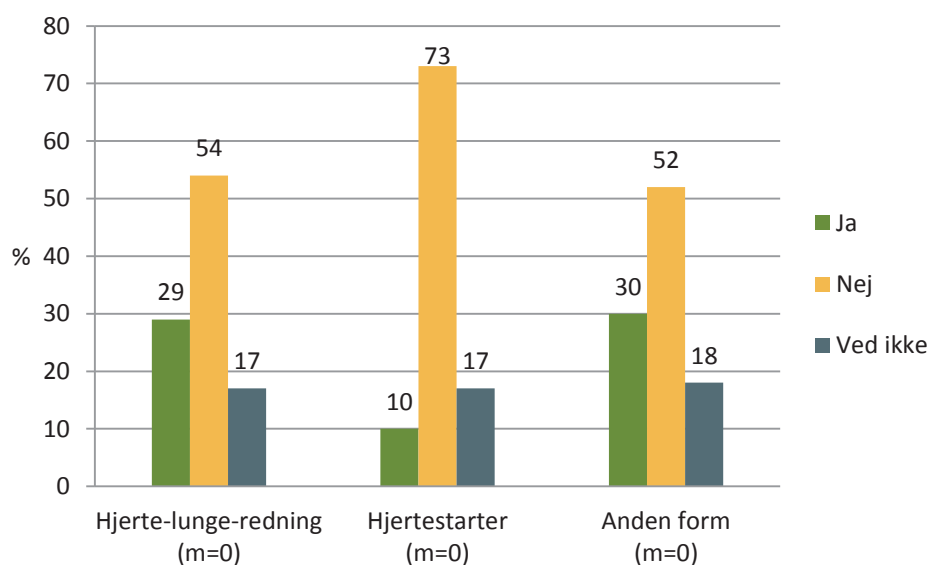
Det ses af figur 4.4, at 7 % af lærerne svarede *ja* til, at deres 9. klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på 0.-5. klassetrin, 1 % til undervisning i brug af hjertestartere og 10 % til undervisning i en anden form for førstehjælp. Der er dog mange lærere, der ikke ved, om deres klasse er blevet undervist i førstehjælp på 0.-5. klassetrin, hvorfor det er svært at vurdere, hvor mange klasser der reelt har modtaget førstehjælpsundervisning. Eksempelvis ved 62 % ikke, om klassen er blevet undervist i hjerte-lunge-redning.

Figur 4.4. Gennemført førstehjælpsundervisning på 0.-5. klassetrin blandt 9. klasser. Andel af lærere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om deres 9. klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og andre former for førstehjælp på 0.-5. klassetrin.

På 6.-9. klassetrin er 29 % af klasserne blevet undervist i hjerte-lunge-redning ifølge lærerne, og 30 % i en anden form for førstehjælp. Kun 10 % er blevet undervist i at bruge en hjertestarter på 6.-9. klassetrin. Færre lærere svarede *ved ikke* til spørgsmålene om 6.-9. klassetrin end om 0.-5. klassetrin, men det er fortsat en stor andel af lærere, der ikke ved, om deres klasse er blevet undervist i førstehjælp. Eksempelvis ved 17 % ikke, om deres klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning (Figur 4.5).

Figur 4.5. Gennemført førstehjælpsundervisning på 6.-9. klassetrin blandt 9. klasser. Andel af lærere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om deres 9. klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og andre former for førstehjælp på 6.-9. klassetrin.

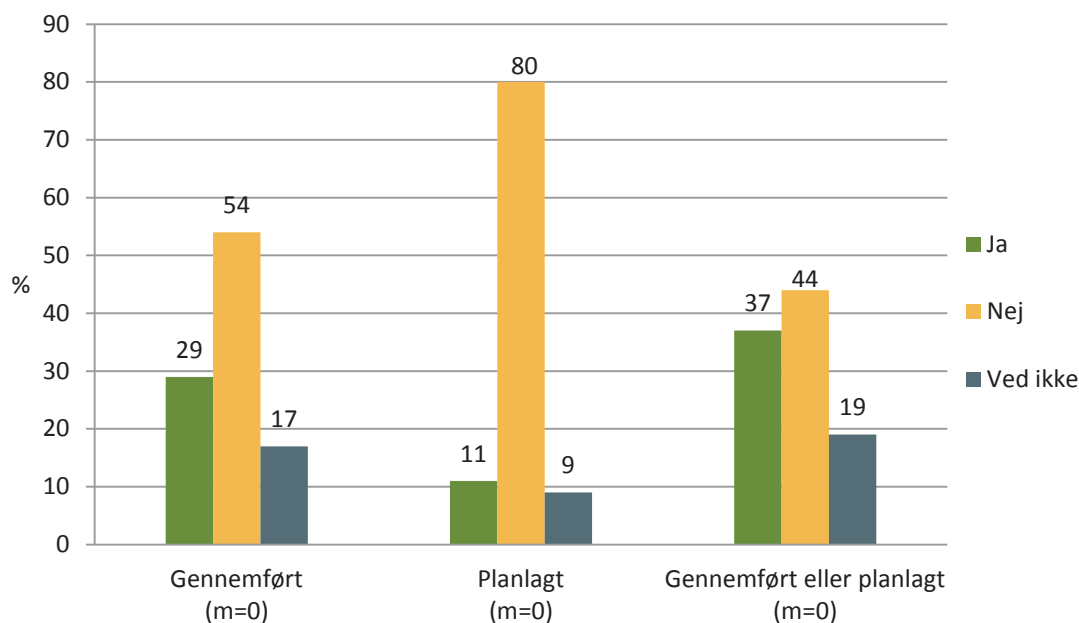

De 474 lærere, der svarede *nej* eller *ved ikke* til, om klassen har modtaget undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klassetrin, spurgte vi, om deres klasse vil modtage undervisningen inden de afslutter 9. klasse. Figur 4.6 giver et overblik over gennemført og planlagt undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin. Ifølge lærerne er undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin enten gennemført eller planlagt blandt 37 % af 9. klasser. Der er stort set ikke forskel mellem folkeskoler og friskoler og private grundskoler. På folkeskoler er undervisning i hjerte-lunge-redning

på 6.-9. klassetrin enten gennemført eller planlagt blandt 36 % (95%CI:32%-40%) af 9. klasser, mens dette er tilfældet for 41 % (95%CI:31%-51%) af 9. klasser på friskoler og private grundskoler.

Figur 4.6. Gennemført og planlagt undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin blandt 9. klasser.

Andel af lærere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om undervisning i hjertelunge-redning af deres 9. klasse er gennemført på 6.-9. klassetrin, eller om det er planlagt, blandt de, der svarede nej eller ved ikke til, at undervisningen allerede er gennemført.

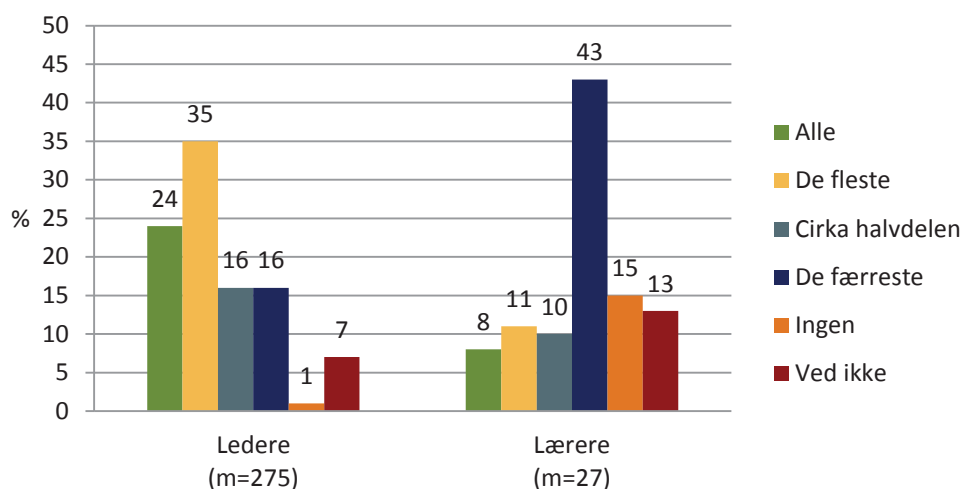

Omkring hver fjerde lærer (23 %) svarede *nej* til begge spørgsmål om, hvorvidt klassen er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på 0.-5. klassetrin og 6.-9. klassetrin på deres skole, og 15 % svarede *ved ikke* til begge spørgsmål. 18 % af lærerne svarede *nej* til alle tre spørgsmål om, hvorvidt deres 9. klasse har modtaget undervisning i hjerte-lunge-redning på 0.-5. klassetrin, 6.-9. klassetrin, eller om undervisningen er planlagt. Yderligere 3 % svarede *ved ikke* til alle tre spørgsmål.

Førstehjælpsundervisning på skolerne ifølge skoleledere og lærere

Vi spurgte både skolelederne og lærerne om, hvor mange af de klasser, der har afsluttet 9. klasse inden for de sidste tre år, har modtaget undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af deres skoletid. Med dette spørgsmål får vi indblik i, om undervisningen er systematisk implementeret på skolerne, og det generelle billede er, at dette ikke er tilfældet. Kun 24 % af lederne og 8 % af lærerne svarede *alle* til dette spørgsmål. Hele 43 % af lærerne svarede, at de færreste klasser er blevet undervist i hjerte-lunge-redning i løbet af deres skoletid, mens 16 % af lederne angav dette (Figur 4.7). Der er således stor uoverensstemmelse mellem besvarelsene fra lederne og lærerne, hvor lederne i højere grad vurderer, at der er undervisning i hjerte-lunge-redning, og at undervisningen er systematisk implementeret. Det skal tages med i betragtning, at nogle skoler har én enkelt 9. klasse hvert skoleår, mens andre skoler har flere. Desuden kan der forekomme flere besvarelser fra lærere fra én skole, mens der kun er én besvarelse per skole fra lederne.

Figur 4.7. Afsluttede 9. klasser, som har modtaget undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der mener, at alle, de fleste, cirka halvdelen, de færreste, eller ingen af de afsluttede 9. klasser inden for de sidste tre skoleår er blevet undervist i hjerte-lunge-redning i løbet af deres skoletid.

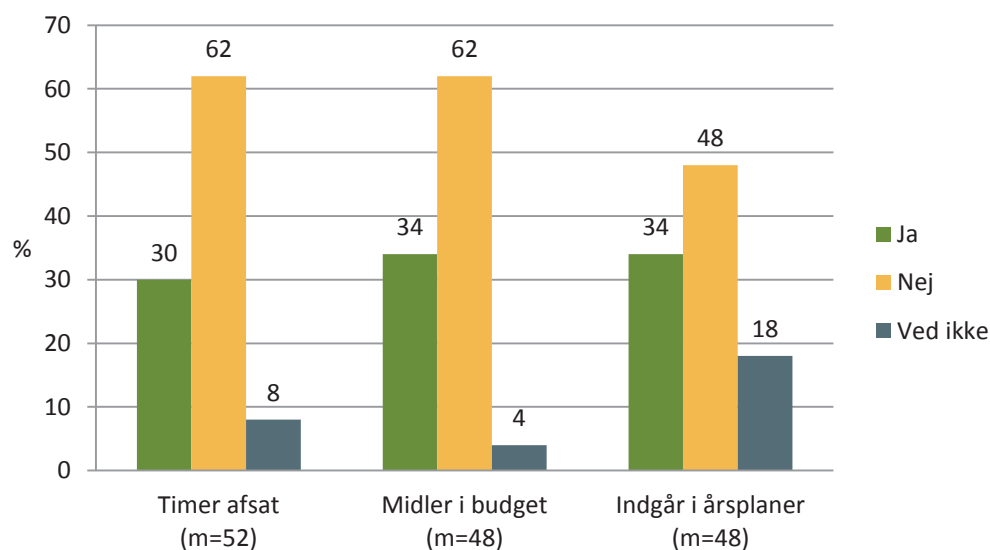
Der kan forekomme flere besvarelser fra lærere fra én skole, mens der kun er én besvarelse per skole fra lederne.

På 62 % (95%CI:58%-65%) af skoler har minimum lederen eller én lærer angivet, at der er undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin på deres skole.

Planlægning af undervisningen

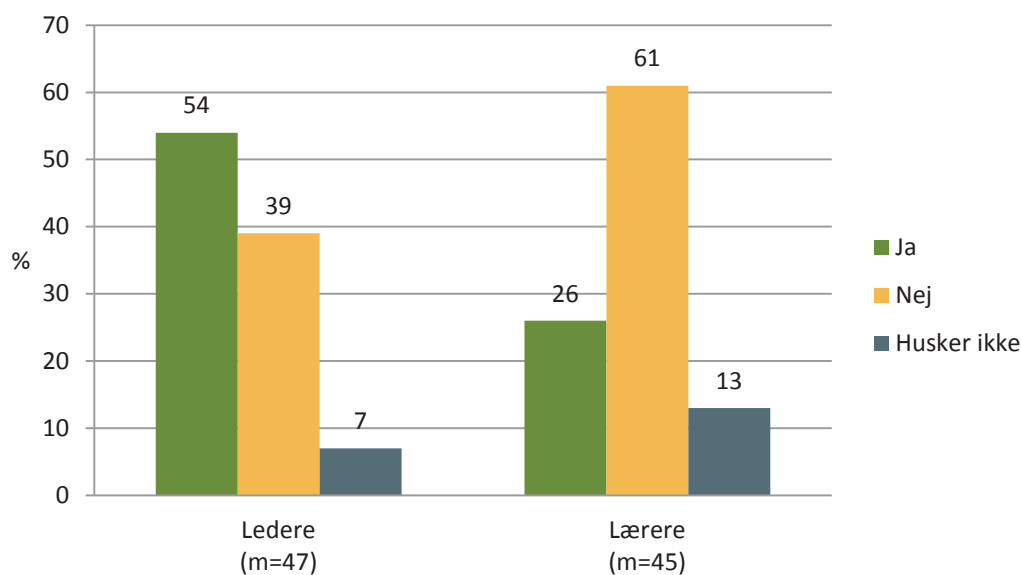
Ifølge skolelederne har der været afsat timer til undervisning i hjerte-lunge-redning på 30 % af alle skoler i løbet af 6.-9. klasse inden for de sidste tre år, og 34 % af skoler har afsat midler i budgettet til undervisning i hjerte-lunge-redning, fx til undervisningsmateriale, eksterne undervisere eller opkvalificering af lærere. Undervisning i hjerte-lunge-redning har ifølge lederne været en del af lærernes årsplaner på cirka én ud af tre skoler i løbet af 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år (Figur 4.8). En årsplan er ifølge lærerne et planlægningsværktøj til at sikre, at undervisningen kommer omkring de fælles mål, som der skal sigtes mod på de gældende klassetrin, samt at sikre den løbende evaluering.

Figur 4.8. Timer og midler i budgettet afsat til undervisning i hjerte-lunge-redning, og hvorvidt undervisningen indgår i lærernes årsplaner. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om der inden for de sidste tre år har været afsat timer og midler i budgettet til undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse, og om undervisningen har været en del af lærernes årsplaner.

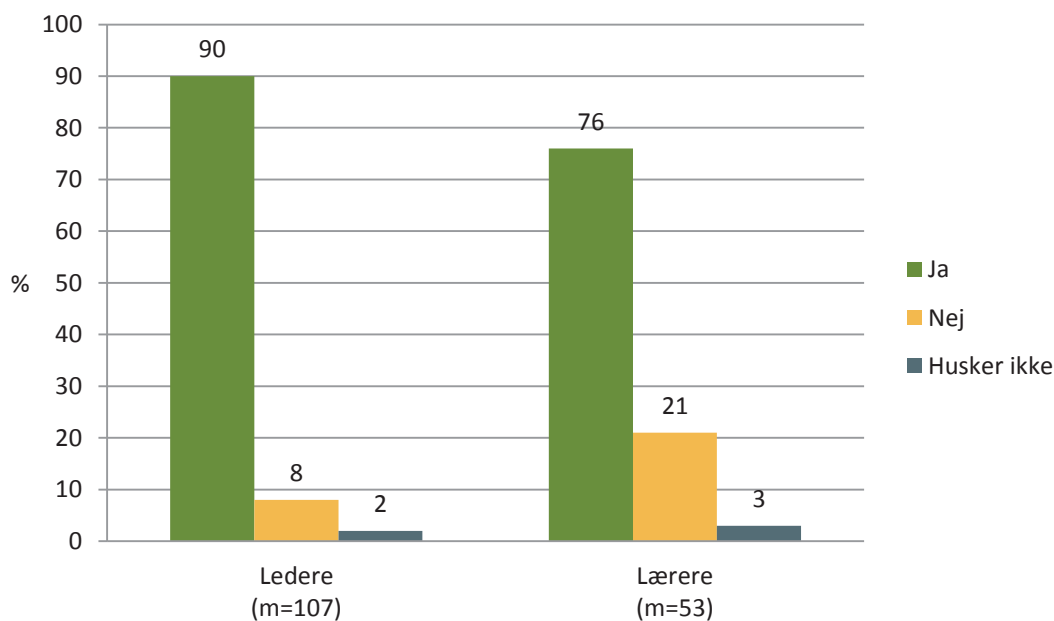
Lige over halvdelen af lederne (54 %) svarede, at de har talt med lærerne på deres skole om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning inden for de sidste tre skoleår, mens kun hver fjerde lærer (26 %) svarede, at de har talt med ledelsen på deres skole (Figur 4.9). Knap halvdelen af lærerne (47 %) har på et lærermøde eller i relevante lærer teams talt om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning.

Figur 4.9. Kommunikation leder og lærer imellem om undervisning i hjerte-lunge-redning inden for de sidste tre skoleår. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej, eller husker ikke til, om de inden for de sidste tre år har talt med lærere på deres skole om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning, og andel af lærere, der svarede ja, nej eller husker ikke til, om de har talt med deres ledere om det.

8 % af lederne og 21 % af lærerne svarede *nej* til spørgsmålet om, hvorvidt de nogensinde har gjort sig overvejelser om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning, før de deltog i denne undersøgelse (Figur 4.10).

Figur 4.10. Overvejelser om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning før deltagelse i undersøgelsen. Andel af skoleledere og lærere, der svarede ja, nej, eller husker ikke til, om de nogensinde har gjort sig overvejelser om undervisning af elever i hjerte-lunge-redning, før de deltog i denne undersøgelse.

Udbredelse af førstehjælpsundervisning

I forbindelse med rekrutteringen af deltagere til den kvalitative undersøgelse stod det hurtigt klart, at undervisning i livreddende førstehjælp ikke er udbredt. Vi havde svært ved at finde frem til skoler, der inden for de sidste tre år havde haft undervisning i livreddende førstehjælp. Vi kunne derfor ikke blot ringe til tilfældige skoler, da meget få havde førstehjælpsundervisning ifølge deres skoleledere. Flere skoleledere havde desuden også svært ved at svare på, om de havde førstehjælpsundervisning på deres skole eller ej, og de var nødt til at spørge den pædagogiske leder, andre mellemledere eller lærere. Vi kontaktede en udbyder af førstehjælpskurser for at finde frem til skoler, som havde gennemført førstehjælpsundervisning på skoler. De fik løbende mange henvendelser fra skoler, som ønsker at afvikle kurser for deres elever, men de forklarede, at skolerne som regel ender med at takke nej grundet prisen på kurset. De kunne ikke huske, hvornår de sidst havde undervist på skoler. Udbyderen havde derfor ikke mulighed for at udpege skoler, som havde haft undervisning i livreddende førstehjælp. Herefter rekvirerede vi en liste fra TrygFonden over skoler, som havde bestilt deres materiale mellem 2007 og 2011 til undervisning af elever i livreddende førstehjælp. Vi kontaktede nogle af de skoler, som havde bestilt deres materiale i 2011. Selv blandt disse skoler var der skoleledere, der svarede, at de ikke havde undervisning i førstehjælp på deres skole. For at få en skole med, som systematisk underviser deres elever i livreddende førstehjælp, var vi nødt til at kontakte en skole, som vi på forhånd havde kendskab til gennemførte systematisk førstehjælpsundervisning af deres elever.

Der blev undervist i livreddende førstehjælp på fire ud af de otte skoler, der deltog i den kvalitative undersøgelse. Heraf underviste to skoler i brug af hjertestarter. De resterende skoler havde i forskellig grad tidligere erfaring med førstehjælpsundervisning. Det var som nævnt ikke alle lederne, der vidste, om der var førstehjælpsundervisning på skolerne, og lærerne havde ikke nødvendigvis kendskab til, om der var klasser på skolen, der modtog førstehjælpsundervisning. Desuden var der også uoverensstemmelse mellem, hvad lederne og lærerne fortalte på de enkelte skoler. For eksempel var to skoleledere på en skole enige om, at der ikke foregik undervisning i livreddende førstehjælp på deres skole. Det viste sig imidlertid, at en lærer på samme skole underviste sin 10. klasse hvert år i livreddende førstehjælp. De øvrige lærere, der deltog i fokusgruppen med denne lærer, vidste dog ikke, at den pågældende lærer underviste i førstehjælp, og de vidste heller ikke, om andre lærere også underviste i det.

5 Organisering af gennemført førstehjælpsundervisning

Undervisning i livreddende førstehjælp organiseres meget forskelligt, men synes ikke at være organiseret i relation til færdselsundervisningen. Førstehjælpsundervisningen er ellers placeret under det obligatoriske emne færdselslære.

40 % lederne og 37 % af lærerne svarede, at de helt eller delvist bruger eksterne instruktører til at undervise elever i hjerte-lunge-redning.

Af lærere er det primært klasselærere, biologilærere og/eller idrætslærere, der underviser elever i hjerte-lunge-redning.

29 % af lærerne svarede, at de gennemfører undervisningen som én eller flere temadage, og 27 % integrerer undervisningen i ét eller flere af de obligatoriske fag.

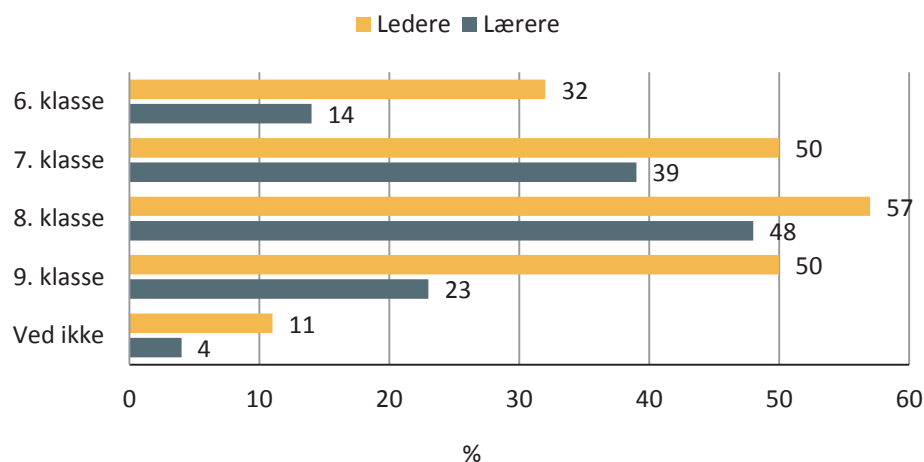
Valgfri organisering af førstehjælpsundervisning

Den enkelte skole kan beslutte, hvilke fag, klassetrin og antal timer, der skal sættes af til undervisning i livreddende førstehjælp. Dette afsnit giver indblik i, hvordan de skoler, der har undervist eleverne i livreddende førstehjælp, har valgt at organisere undervisningen. Der indgår besvarelser fra 368 ledere, som svarede, at der er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på deres skole inden for de sidste tre skoleår på 6.-9. klassetrin, og fra 189 lærere, som svarede, at deres klasse er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin. Den planlagte undervisning indgår ikke her.

Hvilke klassetrin undervisning i hjerte-lunge-redning er blevet gennemført på

Af figur 5.1 ses det, at undervisning i hjerte-lunge-redning foregår på alle fire klassetrin (6.-9.), hvor færrest dog har angivet 6. klassetrin. Det er at forvente, at kun 23 % af lærerne svarede, at deres klasse er blevet undervist på 9. klassetrin, da de har besvaret spørgeskemaet i starten af skoleåret. Medtager man de 53 klasser, hvor undervisning i hjerte-lunge-redning er planlagt, vil der ifølge lærerne være undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 9. klasse på 40 % af klasserne. Det betyder, at der ikke er væsentlig forskel mellem 7., 8., og 9. klassetrin.

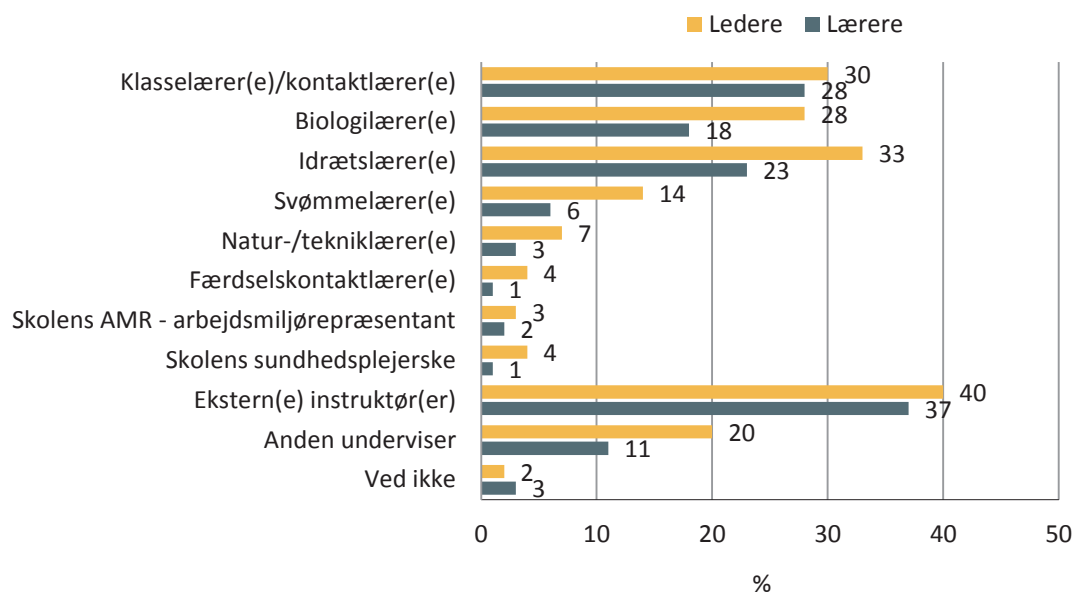
Figur 5.1. Hvilke klassetrin undervisning i hjerte-lunge-redning er blevet gennemført på. Andel af skoleledere og lærere, der svarede, at undervisning i hjerte-lunge-redning er blevet gennemført på 6. 7., 8. og/eller 9. klassetrin. Ledere: m=20; lærere: m=9

Hvem der underviser elever i hjerte-lunge-redning

40 % af lederne og 37 % lærerne svarede, at de helt eller delvist bruger eksterne instruktører til at undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin (Figur 5.2). Klasselærere, idrætslærere og biologilærere er også ofte undervisere i livreddende førstehjælp. Det er interessant, at kun 4 % af lederne og 1 % af lærerne har angivet skolens færdselskontaktlærere. Førstehjælpsundervisningen er ellers placeret under det obligatoriske emne færdselslære.

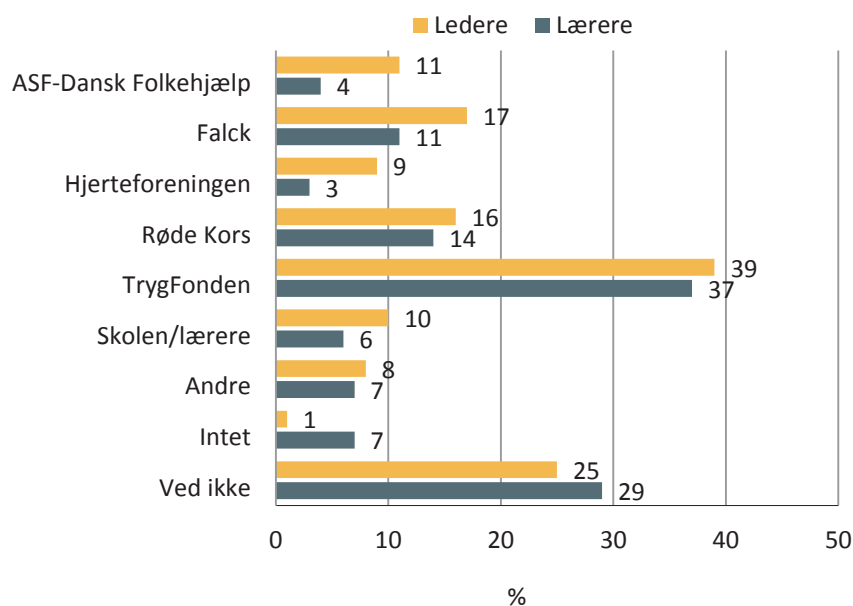
Figur 5.2. Hvem der underviser elever i hjerte-lunge-redning. Andel af skoleledere og lærere der svarede, at en eller flere af følgende lærere eller eksterne instruktører har undervist elever i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse. Ledere: m=20; lærere: m=5

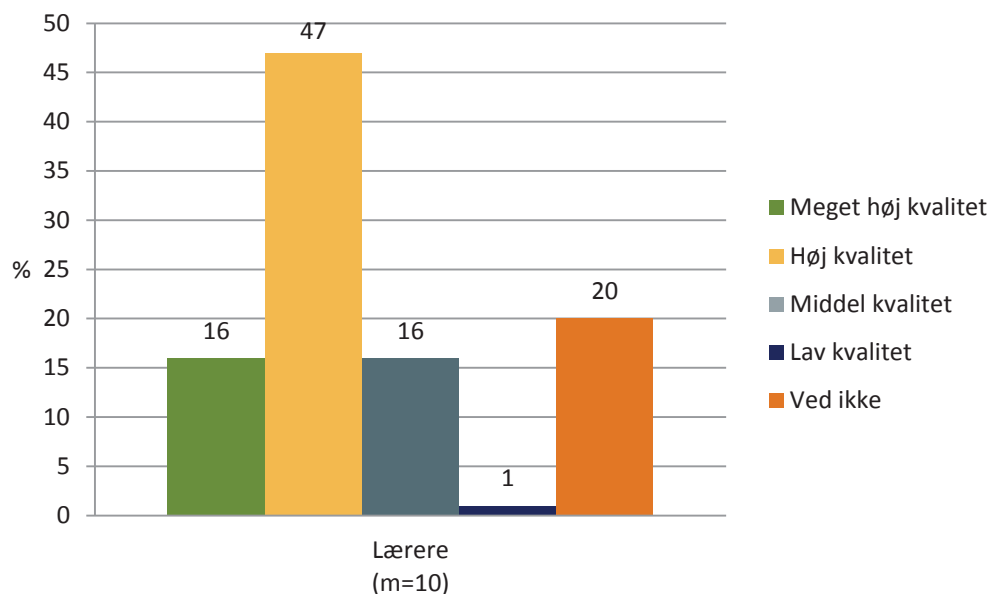
Hvilket materiale der er brugt til at undervise elever i hjerte-lunge-redning

En stor andel af lederne og lærerne ved ikke, hvem der har lavet det materiale, der er blevet brugt i førstehjælpsundervisningen (Figur 5.3). Der er en generel tilfredshed med kvaliteten af det anvendte materiale. Det ses, at kun 1 % af lærerne, vurderede kvaliteten af det anvendte materiale som værende af lav kvalitet (Figur 5.4). Vi spurgte ikke lederne om dette, da vi havde en formodning om, at det i højere grad var lærerne, der havde kendskab til og eventuelt selv havde brugt materialet.

Figur 5.3. Hvem der har lavet det materiale, der er brugt i undervisningen. Andel af skoleledere og lærere, der svarede, at de i løbet af 6.-9. klasse har anvendt materiale til undervisning i hjerte-lunge-redning, der er lavet af én eller flere af nedenstående. Ledere: m=29; lærere: m=11

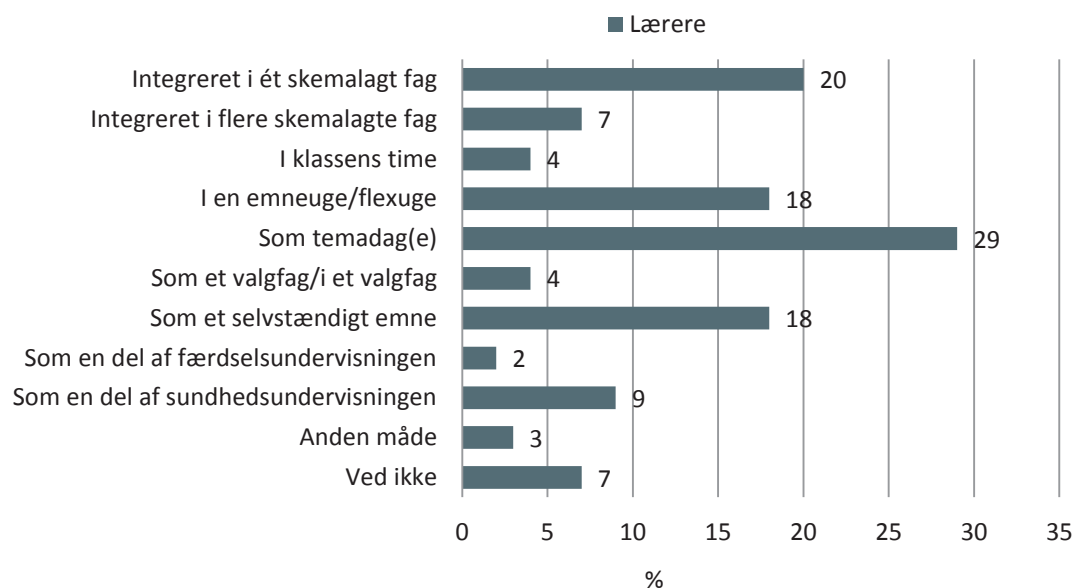
Figur 5.4. Vurdering af kvaliteten af det anvendte materiale. Andel af lærere, der har anvendt materiale til undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse, som vurderer materialet af meget høj kvalitet, høj kvalitet, middel kvalitet, lav kvalitet eller ved ikke.

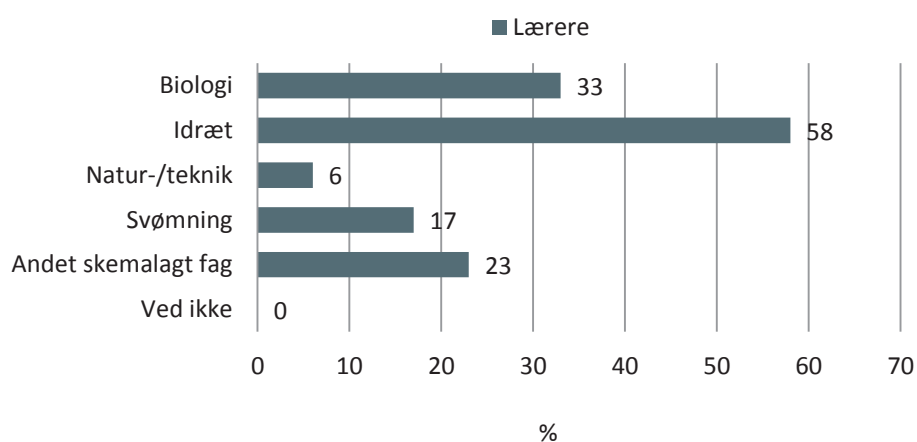
Hvordan undervisning i hjerte-lunge-redning er blevet gennemført

Undervisningen er i 29 % af tilfældene blevet gennemført som én eller flere temadage. Kun 2 % af lærerne svarede, at undervisning i livreddende førstehjælp har været en del af færdhedsundervisningen. 27 % har valgt at integrere undervisningen i ét eller flere af de obligatoriske/skemalagte fag, heraf har over halvdelen af disse valgt at integrere det i idræt og en tredjedel i biologi, men en stor del inkluderer det også i andre fag (Figur 5.5 og 5.6).

Figur 5.5. Hvordan undervisningen er blevet gennemført. Andel af lærere, der svarede, at de har gennemført undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse på én eller flere af følgende måder. m=10

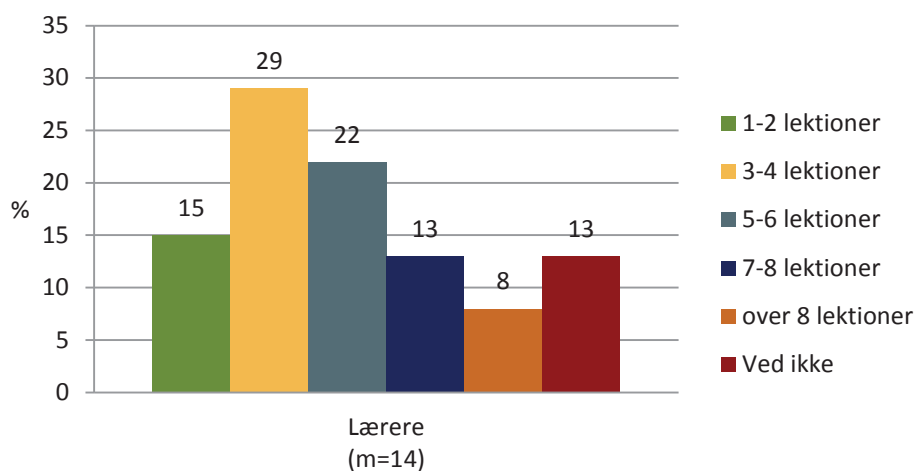
Figur 5.6. Hvilke(t) obligatoriske/skemalagte fag undervisningen er blevet gennemført i. Andel af lærere, der svarede, at undervisning i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse har været integreret i ét eller flere obligatoriske/skemalagte fag, som svarer, at de har integreret undervisning i ét eller flere af nedenstående fag. m=0

Der er en stor spredning i, hvor mange lektioner klasserne har haft i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin. 15 % af klasser er blevet undervist i 1-2 lektioner og 8 % i over 8 lektioner. 13 % af lærerne svarede *ved ikke* (Figur 5.7).

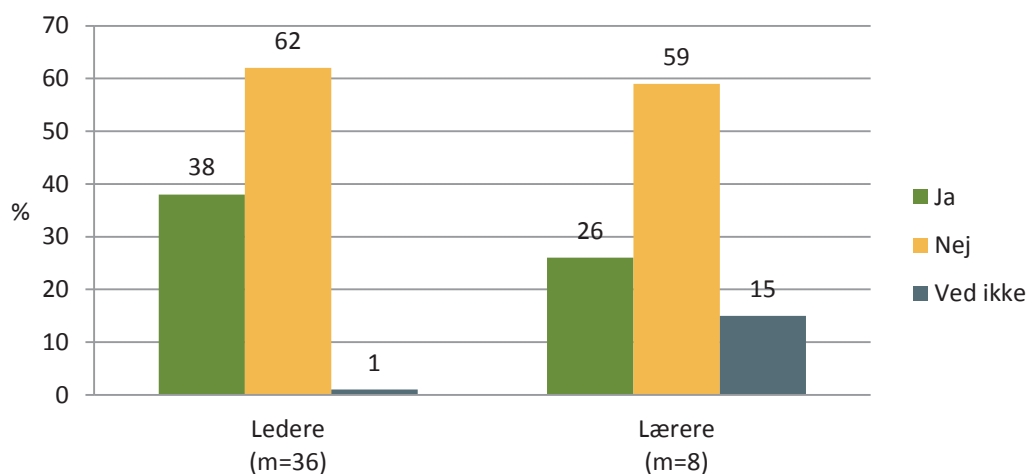
Figur 5.7. Antal lektioner klassen har haft i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse. Andel af lærere, som svarede, at klassen er blevet undervist i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse i 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, over 8 lektioner eller ved ikke.

Tovholdere for undervisning i hjerte-lunge-redning

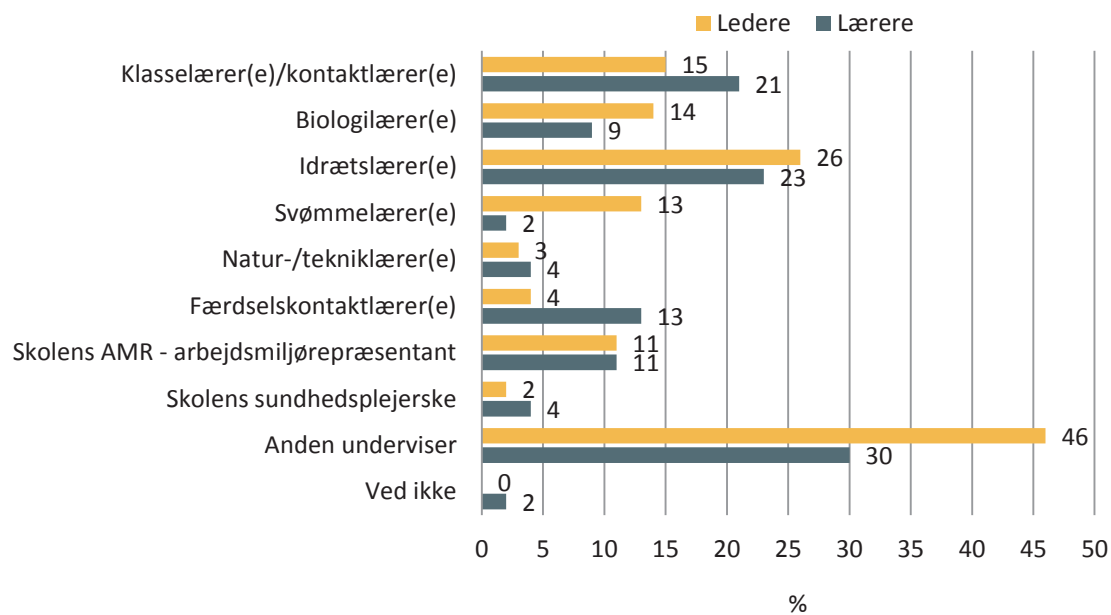
Af figur 5.8 ses det, at 38 % af lederne og 26 % af lærerne svarede, at der er én eller flere tovholdere for undervisning i livreddende førstehjælp på skolen, og at 15 % af lærerne ikke ved det. Det ser ud til, at det er meget forskelligt, hvem der varetager denne funktion på skolen, men at der ikke er tendens til, at det er færdselskontaktlæreren, hvilket kunne være forventeligt eftersom førstehjælpsundervisningen er placeret under det obligatoriske emne færdselslære (Figur 5.9).

Figur 5.8. Tovholdere/koordinatorer for undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen. Andel af skoleledere og lærere, som svarer ja, nej eller ved ikke til, at skolen har én eller flere tovholdere/koordinatorer i undervisning i hjerte-lunge-redning.

Der kan forekomme flere besvarelser fra lærere fra én skole, mens der kun er én besvarelse per skole fra lederne.

Figur 5.9. Hvem skolens tovholder/koordinator for undervisning i hjerte-lunge-redning er. Andel af skoleledere og lærere, der svarede, at der er én eller flere tovholdere for undervisning i hjerte-lunge-redning på deres skole, som svarer, at én eller flere af følgende personer er tovholder på deres skole. Ledere: m=1; lærere: m=0

6 Ønsker til organisering

Der synes ikke at være et ønske om, at førstehjælpsundervisningen skal organiseres i relation til færdselsundervisningen, men snarere som temadag, integreret i ét eller flere fag – primært idræt og biologi - eller som del af sundhedsundervisningen.

Hvor lederne foretrækker lærerne eller eksterne undervisere i næsten samme grad (66 % vs. 70 %) til at undervise elever i livreddende førstehjælp, foretrækker lærerne i højere grad eksterne undervisere (50 % vs. 86 %).

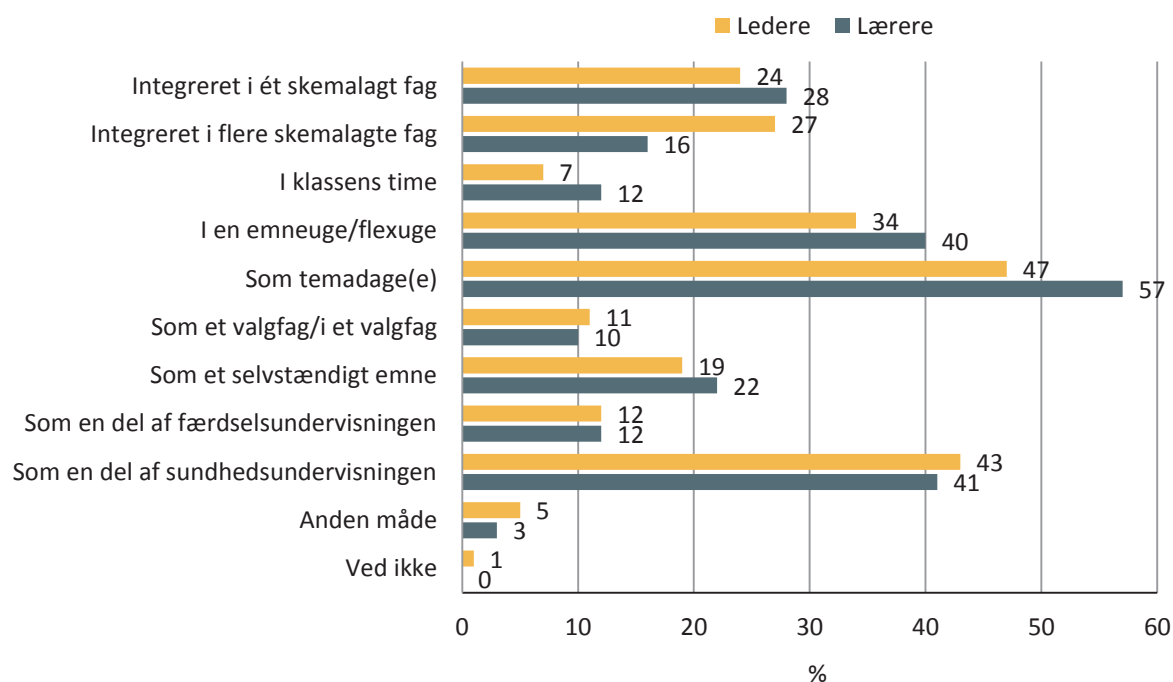
57 % af lederne og 69 % af lærerne synes, at lederne skal have ansvaret for undervisningen i livreddende førstehjælp, men mange angiver også klasselæreren, idræts- og/eller biologilæreren.

Ønsker til organisering af førstehjælpsundervisning

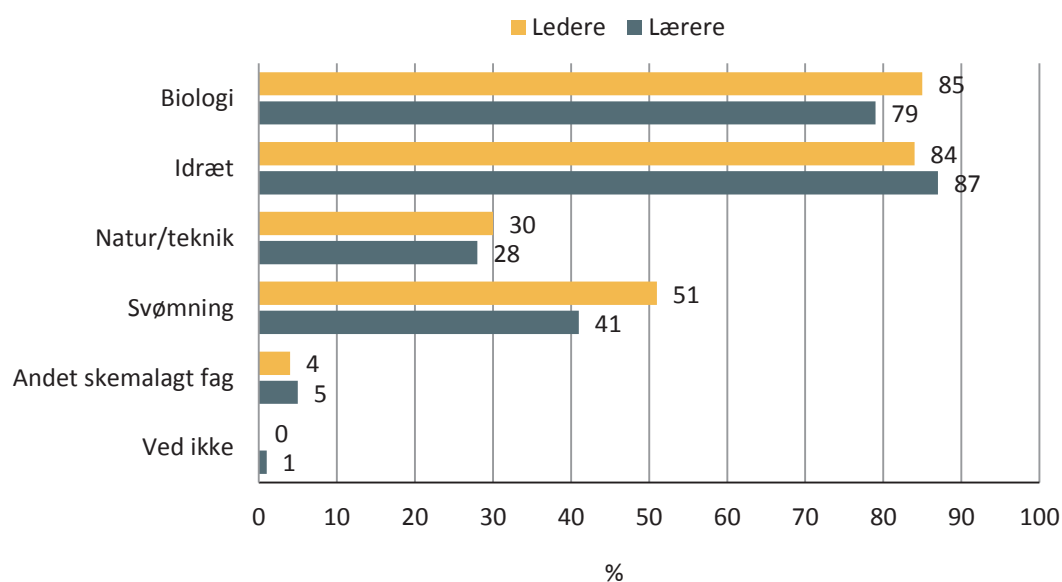
Blandt de 432 ledere og 560 lærere, der svarede, at undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt hører til i folkeskolen, spurgte vi, hvordan de synes, at undervisningen skal organiseres. Vi har ikke stillet spørgsmålet til de øvrige ledere og lærere, da vi havde en formodning om, at de ikke ønskede at svare på disse spørgsmål.

Omkring halvdelen af både ledere og lærere svarede, at de ønsker undervisningen gennemført som én eller flere temadage. En stor andel ønsker, at undervisningen bliver en del af en emneuge eller sundhedsundervisningen. Kun 12 % af både lederne og lærerne ønsker, at førstehjælpsundervisningen bliver organiseret som en del af færdselsundervisningen (Figur 6.1). 45 % af lederne og 41 % af lærerne synes, at undervisningen skal være integreret i ét eller flere obligatoriske/skemalagte fag. I figur 6.2 ses, at langt størstedelen foretrækker, at det bliver integreret i idræt og/eller biologi. Mange svarede også svømning, hvilket er en del af idrætsundervisningen, men det er ikke alle skoler, der har svømmeundervisning.

Figur 6.1. Ønsker til hvordan undervisning i hjerte-lunge-redning skal gennemføres. Andel af skoleledere og lærere, der svarede, at de ønsker, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført på én eller flere af følgende måder. Ledere: m=3; lærere: m=2

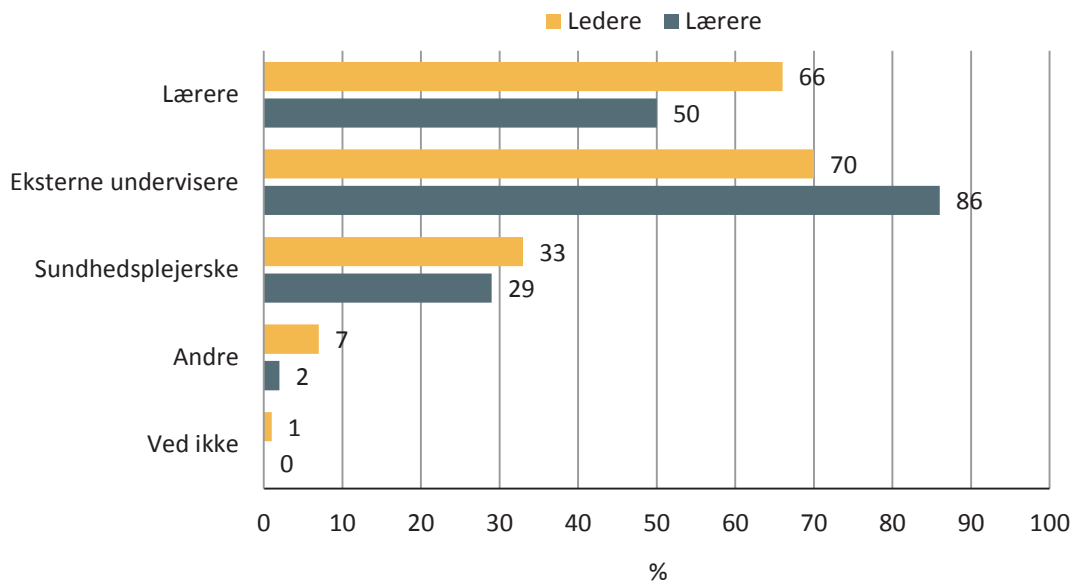
Figur 6.2. Ønsker til hvilke(t) obligatoriske/skemalagte fag. Andel af skoleledere og lærere, der ønsker, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver integreret i ét eller flere obligatoriske/skemalagte fag, som svarer, at de ønsker det integreret i ét eller flere af nedenstående fag. Ledere: m=1; lærere: m=1

Hvor lederne foretrækker lærerne eller eksterne undervisere i næsten samme grad (66 % vs. 70 %) til at undervise elever i livreddende førstehjælp, foretrækker lærerne i højere grad eksterne undervisere (50 % vs. 86 %). To ud af tre ledere og halvdelen af lærere synes, at lærere helt eller delvist skal undervise elever i livreddende førstehjælp (Figur 6.3).

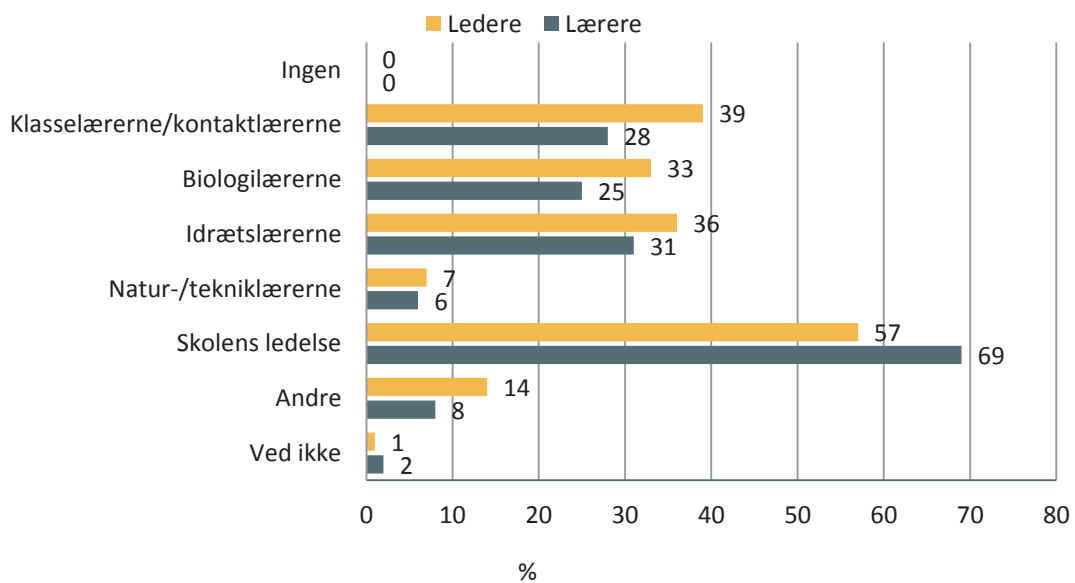

Figur 6.3. Ønsker til, hvem der skal undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel af skoleledere og lærere, der svarede, at de ønsker, at lærere, eksterne undervisere, skolens sundhedsplejerske og/eller andre underviser elever i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse eller ved ikke. Ledere: m=9; lærere: m=7

Alle er enige om, at ansvaret for undervisning i livreddende førstehjælp skal placeres, men der er forskellige syn på, hvor det skal placeres. Blandt lederne mener 57 %, at de selv skal have ansvaret eller en del af ansvaret, mens en større andel af lærerne (69 %) placerer ansvaret på lederne. Der er stort set lige mange, der angiver klasselærere, biologilærere og idrætslærere – mellem 25 % og 39 % - og kun få angiver natur-/tekniklærere eller andre.

Figur 6.4. Hvem der skal have ansvaret for at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel af skoleledere og lærere der svarede, at de ønsker, at en eller flere af følgende skal have ansvaret for at undervise elever i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse eller ikke ved det. Ledere: m=7; lærere: m=3

Lærere vs. eksterne undervisere

Skolelederes og læreres forestillinger om, hvad det kræver at undervise elever i livreddende førstehjælp (se afsnit 6 side 52) havde indflydelse på, om de foretrak lærerne selv varetager undervisningen, eller om de foretrak eksterne undervisere. Deres forestillinger havde således betydning for, hvad de forventede, at det ville kræve af økonomiske ressourcer til at opkvalificere lærere i form af førstehjælpskurser, varigheden af kurset, type af kurser, og hvor ofte det var nødvendigt at få førstehjælpskurser opdateret. Der var også overvejelser om, hvorvidt kompetencer til at undervise elever i livreddende førstehjælp overhovedet kunne forventes af lærere. Økonomiske udgifter til eksterne undervisere indgik også i deres overvejelser. Hovedparten af skolelederne og lærerne mente, at omfattende førstehjælpskompetencer og færdigheder ville øge udbyttet af undervisningen. Interviewpersonerne argumenterede for, at eksterne undervisere netop besidder disse færdigheder og fremstår med større autoritet, og derfor foretrak mange eksterne undervisere:

“Det skaber større effekt for eleverne, hvis der er en person, der kommer udefra. Selvom lærerne får et kursus, så vil du altid støde på, at der er ting, de ikke kan svare på. Og når mennesker og lærere føler, at der er nogle ting, de ikke kan svare på og den slags ting, så bliver det måske ikke så overbevisende. Hvis der kommer en ude fra, som har fuldstændig styr på det (...) nu skal I bare høre. Det er mig. Jeg er skide god. Jeg er fuldstændig tjekket på det her. Det prøver vi andre jo også med matematiktimerne og alt sådan noget.” Leder

På den anden side fremhævede skolelederne og lærerne lærernes pædagogiske kompetencer som vigtige. De forventede, at lærere har mere erfaring med at undervise børn, end de eksterne undervisere har. Desuden var der et fåtal, der mente, at det ikke kræver omfattende kompetencer at undervise eleverne i førstehjælp. Derfor var der heller ikke enighed om, hvorvidt eleverne får mest ud af undervisningen i forhold til, om de bliver undervist af lærere eller af eksterne undervisere. Overvejelser om organiseringen af førstehjælpsundervisningen havde også indflydelse på, om interviewpersonerne foretrak lærere eller eksterne instruktører som undervisere. Nogle interviewpersoner mente, at det ville være lettere at organisere undervisningen, hvis de anvendte eksterne instruktører, mens andre netop foretrak, at lærerne varetog førstehjælpsundervisningen, fordi det ville kræve mindre tid for dem at organisere den og give dem mulighed for at inddrage førstehjælp i undervisningen, når det passede bedst ind:

“Det er hurtigere, hvis vi selv tænker det ind i noget, fremfor at vi skal kommunikere med eksterne undervisere, og tage imod dem og gøre det behageligt for dem og ja.” Lærer

Førstehjælpskoordinator på skolen

Interviewpersonerne foreslog, at førstehjælpsundervisningen kunne organiseres ved, at en eller flere lærere på skolen blev førstehjælpskoordinatorer eller tovholdere for førstehjælpsundervisningen. Dette blev foreslået for at holde udgifterne til førstehjælpsundervisningen nede. Både skoleledere og lærere argumenterede for, at det ikke er nødvendigt, at alle lærere har kompetencer og færdigheder til at undervise samtlige elever på deres skole i livreddende førstehjælp. Argumentet var, at dette også gælder de øvrige fag på skolen:

“Vi behøver ikke kunne det samme alle sammen. Det er jo derfor, vi har hinanden, at vi lige kan trække på hinanden. Så vi behøver da ikke. Vi kan jo heller ikke være sløjt-lærere alle sammen, og heller ikke tysklærere alle sammen. Når vi skal have noget med tysk, så spørger vi tysklæreren.” Lærer

Derudover fremhævede interviewpersonerne, at førstehjælpsundervisningen vil blive af bedre kvalitet, hvis den udføres af lærere, som har en særlig interesse i førstehjælp. Desuden ville det relativt hurtigt kræve mindre forberedelsestid for dem at undervise eleverne i førstehjælp. Der var dog også modstand mod denne form for organisering af undervisningen blandt lærerne. Modstanden blev begrundet i, at de så ikke alle ville få et førstehjælpskursus, som de anså som vigtigt i forhold til deres ansvar for deres elever.

7 Kendskab til og fortolkning af lovgivningen

29 % af skolelederne og 14 % af lærerne har kendskab til, at undervisning i hjerte-lunge-redning er obligatorisk i folkeskolen.

Der er 2,9 gange større sandsynlighed for, at skolen har undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, når skolelederen har kendskab til lovgivningen.

Der er 5,4 gange større sandsynlighed for, at 9. klasser har modtaget/modtager undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, når klasselæreren har kendskab til lovgivningen.

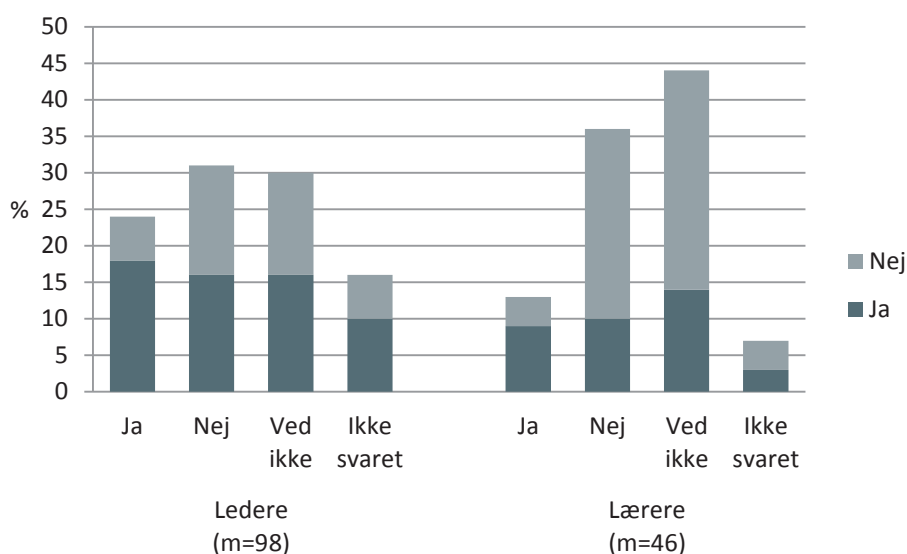
Skoleledere og lærere, der har kendskab til lovgivningen, tolker den forskelligt. Hovedparten anser den for mere eller mindre frivillig.

Førstehjælpsundervisning er i lovgivningen placeret under et obligatorisk emne (timeløst fag) fremfor under et obligatorisk fag, og skoleledere og lærere prioriterer fag fremfor emner.

Kendskab til lovgivningen og betydning heraf

I spørgeskemaet har vi stillet spørgsmålet ”Er undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt obligatorisk i folkeskolen?” under overskriften *undervisning af elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt i skolen*. Blandt de der svarede på spørgsmålet herom, svarede 29 % (95%CI:25%-33%) af skolelederne og 14 % (95%CI:11%-17%) af lærerne *ja*. En stor andel af lederne (36 %) og lærerne (39 %) svarede *nej* til, at undervisning i hjerte-lunge-redning er obligatorisk, mens de resterende svarede *ved ikke*. I figur 7.1 fremgår det, at den største andel af skoler og 9. klasser, der har modtaget undervisning i hjerte-lunge-redning findes, hvor skolelederen eller læreren har kendskab til lovgivningen. Det er dog ikke alle skoler eller klasser, der har undervisningen, selvom skolelederen eller læreren har kendskab til lovgivningen om førstehjælpsundervisning. Omvendt har cirka halvdelen af de skoler, hvor lederen ikke har kendskab til lovgivningen, alligevel implementeret undervisning i hjerte-lunge-redning. Dette gør sig ikke på samme måde gældende blandt lærerne.

Figur 7.1. Kendskab til lovgivning om undervisning i hjerte-lunge-redning og andel med undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel af skoleledere og lærere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt er obligatorisk i folkeskolen inddelt i, om de har hjerte-lunge-redning. For lederne, om de svarede ja til, at elever på deres skole er blevet undervist i det på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år, og for lærerne, om undervisning er gennemført eller planlagt for deres 9. klasse på 6.-9. klassetrin.

Alle har besvaret spørgsmålet om undervisning i hjerte-lunge-redning på deres skole / af deres klasse.

Der er 2,9 gange (OR;95%CI:1,9-4,5) større sandsynlighed for, at skolen har undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, når skolelederen har svaret *ja* til at undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt er obligatorisk i folkeskolen i forhold til skoleledere der har svaret *nej* eller *ved ikke*. Der er 5,4 gange (OR;95%CI:3,3-8,8) større sandsynlighed for, at 9. klasser har modtaget/modtager undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, når klasselæreren har kendskab til lovgivningen.

Fortolkninger af lovgivningen

De ledere og lærere, der deltog i den kvalitative undersøgelse, var ikke alle bekendt med lovgivningen om førstehjælpsundervisning, hvilket understøtter spørgeskemaundersøgelsens resultater. Lærerne mente, at de burde være blevet informeret om det på lærerseminariet eller fra deres ledere på skolen. Lederne placerede hovedsageligt ansvaret hos Undervisningsministeriet. De påpegede, at lovgivningen om førstehjælp mangler synlighed, og at lovgivning fra ministeriet generelt er svært at tolke, hvilket efterlader dem med en usikkerhed om, hvorvidt elementer i lovteksten er obligatorisk eller blot tjener som inspiration:

"Altså det er jo forfærdeligt. Der er jo noget, der hedder 'kan', og der er noget, der hedder 'skal'. Og nogle gange betyder 'kan' 'skal', og 'skal' det betyder det nogle gange ikke. Det betyder bare kun 'kan' i virkeligheden." Leder

Skoler uden undervisning i livreddende førstehjælp svarede ikke til de skoler, der ikke havde kendskab til lovgivningen eller til privatskoler (Tabel 7.1), hvor lovgivningen ikke er fuldt gældende. Viden om lovgivningen er altså ikke nok til at sikre implementering af førstehjælpsundervisning.

Tabel 7.1. Førstehjælpsundervisning, kendskab til lovgivning og skoletype. Førstehjælpsundervisning på de otte skoler, der deltog i den kvalitative interviewundersøgelse, deltagernes kendskab til lovgivningen om førstehjælpsundervisning, og hvorvidt skolen er en folkeskole eller privatskole.

Skole	Førstehjælpsundervisning		Kendskab til lovgivning		Skoletype
	Hjerte-lunge-redning	Hjertestarter	Ledere	Lærere	
1	Ja	Ja	Ja	Ja	Folkeskole
2	Ja	Ja	Nej	-	Folkeskole
3	Ja	Nej	Nej	Nogle	Folkeskole
4	Ja	Nej	Nej	-	Privatskole
5	Nej	Nej	Ja	Ja	Privatskole
6	Nej	Nej	Ja	Nogle	Folkeskole
7	Nej	Nej	Ja	Nogle	Folkeskole
8	Leder ved ikke	Leder ved ikke	Ja	-	Folkeskole

"-" indikerer, at vi ikke har foretaget interview med lærere på disse skoler.

En interessant medvirkende årsag, til at den eksisterende lovgivning ikke sikrer undervisning i hjerte-lunge-redning på skolerne, er, at lovgivningen om førstehjælpsundervisning bliver fortolket forskelligt. Tolkningen varierede meget. Undervisning i hjerte-lunge-redning blev opfattet fra at være obligatorisk til at være valgfri. Hovedparten af interviewpersonerne anså det som mere eller mindre valgfrit, om de skulle undervise eleverne i det:

"Det (er) faktisk en forpligtelse, vi har som folkeskole. Det står jo her i loven. Der står, at vi skal gøre det." Lærer 1, fokusgruppe 1

"Selvom det egentlig ifølge lovgivningen er en skal-opgave, så tror jeg ikke, at det bliver opfattet som en skal-opgave." Lærer 2, fokusgruppe 1

Selv enkeltpersoner udtrykte sig modstridende om tolkningen af lovgivningen:

"Jeg tænker, at det burde være obligatorisk, og det er det jo sådan set også (...). Altså det er jo obligatorisk et eller andet sted." Lærer, fokusgruppe 2

På trods af kendskab til lovgivningen var der interviewpersoner, der understregede, at førstehjælpsundervisning ikke vil blive systematisk implementeret før Undervisningsministeriet indfører det som et krav. Dette viser, at den nuværende lovgivning om førstehjælpsundervisning ikke nødvendigvis bliver opfattet som forpligtende. Den flertydige tolkning af lovgivningen om førstehjælpsundervisning skal ses i sammenhæng med, at undervisningen er placeret under et obligatorisk emne frem for under et obligatorisk fag. Som tidligere nævnt, er førstehjælpsundervisningen placeret under emnet færdselslære, og emner får ikke tildelt et selvstændigt antal timer, som eleverne minimum skal undervises i. Derfor omtaler interviewpersonerne også ofte emner som de *timeløse fag*. Hvis skolerne ikke lever op til de lovmæssige krav vedrørende de obligatoriske fag, forventer de sanktioner fra ministeriet. Dette forventes ikke på samme måde for de obligatoriske emner. Opdelingen af emner og fag bliver af skoleledere og lærere tolket som et signal om prioritering fra Undervisningsministeriets side, og de opfatter emner som lavest prioriteret:

"Hvis man får placeret en opgave i et timeløst fag, så er det ikke verdens vigtigste." Leder

Endelig opfatter ledere og lærere folkeskoleloven som værende meget vanskelig at leve op til. Loven bliver omtalt som urealistisk og uopnåelig, og begge grupper føler, at de selv må prioritere i deres

opgaver. Det kan betyde, at der bliver afsat ganske få ressourcer og tid til nogle elementer i undervisningen, eller at nogle elementer helt udelades:

“Du er bare nødt til at prioritere mellem alle de mål, som bliver opstillet, som vi skal nå, fordi vi ikke kan nå det hele.” Lærer

Den lavere rangering af emner i forhold til de obligatoriske fag betyder, at det ofte er emner eller dele af dem, såsom førstehjælpsundervisning, der udgår fra den samlede undervisning. Dette er dog langt fra hele forklaringen på, at undervisning i livreddende førstehjælp ikke er implementeret på alle danske skoler. Der prioriteres også mellem forskellige emner og inden for emnerne. Seksualundervisning under emnet Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab og cyklistprøven under emnet Færdselslære blev fx fremhævet som elementer, der systematisk indgår i undervisningen. Skolelederne og lærerne havde svært ved at forklare årsager til dette, men pegede eksempelvis på, at der er tradition for, at seksualundervisning og cyklistprøven indgår i skolernes undervisning.

8 Holdning til førstehjælpsundervisning

79 % af lederne og 88 % af lærerne synes, at undervisning i hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen.

Der er næsten tre gange større sandsynlighed for, at der har været undervisning i hjerte-lunge-redning inden for de sidste tre år, når skolelederen synes, at hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen.

Der er fire gange større sandsynlighed for, at 9. klasser modtager undervisning i hjerte-lunge-redning inden udgangen af 9. klasse, når deres lærer synes hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen.

Blandt de interviewede skoleledere og lærere var der en forestilling om, at hjertestartere er svære at anvende og kan forvolde skade.

Ledere og lærere legitimerer og berettiger førstehjælpsundervisning ud fra folkeskolens rolle som dannende institution.

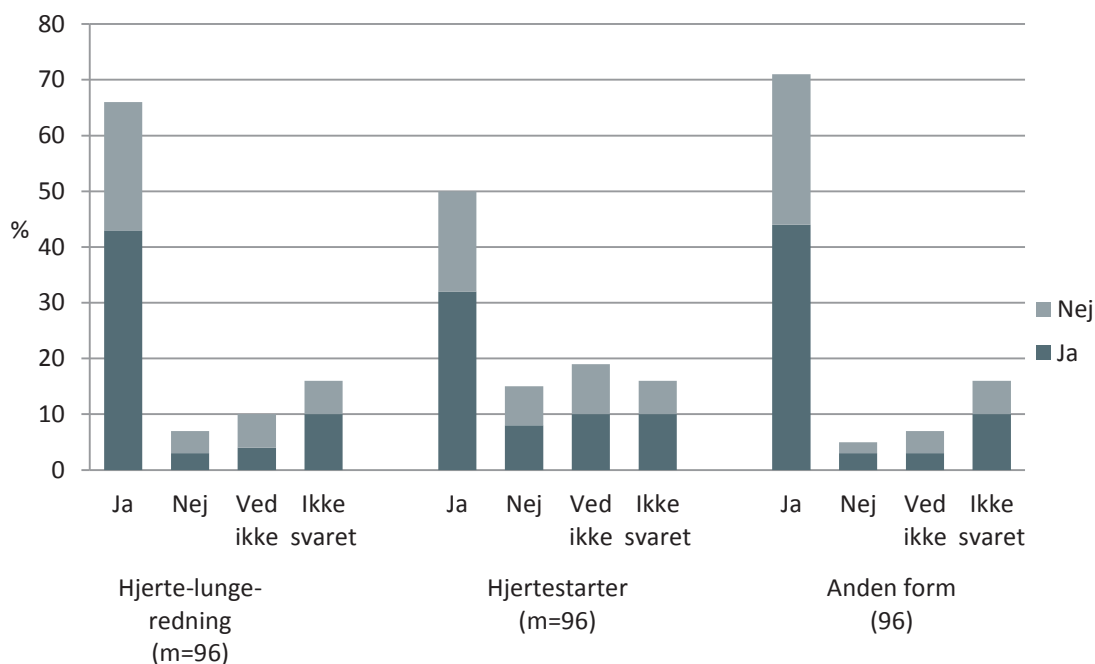
Om førstehjælpsundervisning hører til i folkeskolen

Skoleledere og lærere er generelt positivt indstillet over for undervisning af elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt på skoler, hvor en anelse større andel af lærere end ledere er positivt indstillet. Der synes dog at være en vis skepsis over for undervisning i brug af hjertestartere især blandt skoleledere. Blandt dem, der svarede på spørgsmålet, synes 79 % (95%CI:75%-82%) af lederne og 88 % (95%CI:86%-91%) af lærerne, at undervisning i hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen, og 84 % (95%CI:80%-87%) af lederne og 89 % (95%CI:86%-91%) af lærerne synes, at andre former for førstehjælp også bør være obligatorisk i folkeskolen. En noget mindre andel - 60 % (95%CI:55%-64%) af skolelederne og 78 % (95%CI:75%-82%) af lærerne - synes, at undervisning i brug af hjertestartere bør være obligatorisk.

I figur 8.1 og 8.2 ses, at størstedelen af de skoler, hvor lederne synes, at førstehjælpsundervisning bør være obligatorisk, har haft undervisningen på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år. Det gælder både undervisning i hjerte-lunge-redning, brug af hjertestartere og andre former for førstehjælp. Dette gør sig ikke gældende, når lærerne synes, at førstehjælpsundervisning bør være obligatorisk. Kun omkring én ud af tre 9. klasser modtager førstehjælpsundervisning, når lærerne synes, at det bør være obligatorisk. Andelen af klasser, der har førstehjælpsundervisning, er dog stadig større, hvor lærerne synes, det bør være obligatorisk, end andelen af klasser, når læreren svarede *nej* eller *ved ikke* til, om de synes undervisning i hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk. Blandt de, der ikke svarede på spørgsmålet om, hvorvidt de synes, at undervisningen skal være obligatorisk, har lige over halvdelen førstehjælpsundervisning.

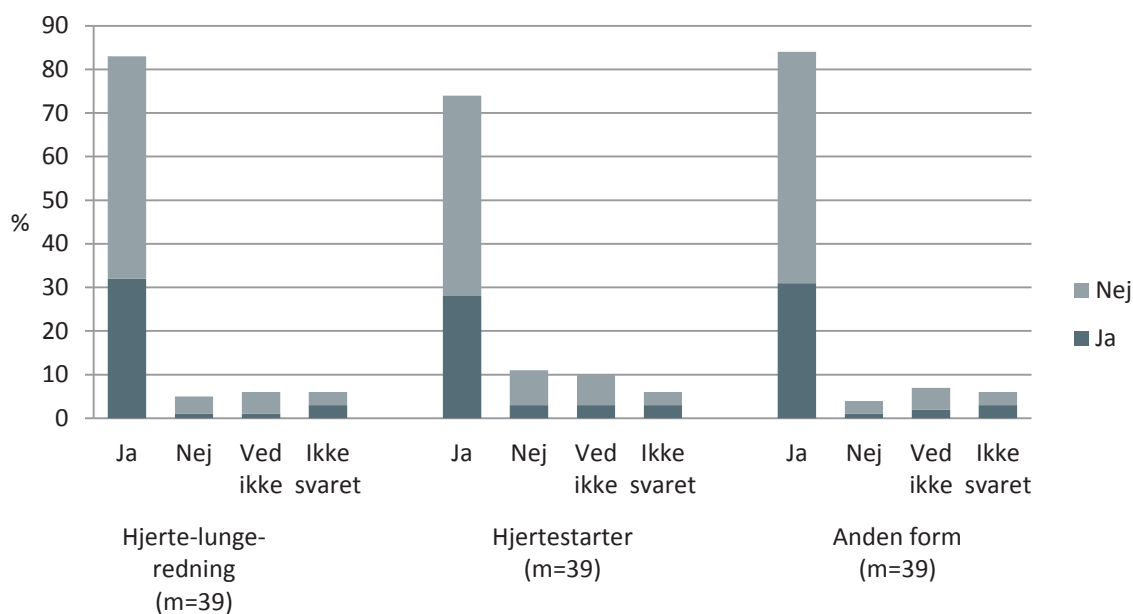
Der er 2,7 (95%OR:1,8-4,2) gange større sandsynlighed for, at der har været undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år, når skolelederen synes, at det bør være obligatorisk i folkeskolen i forhold til dem, der ikke synes det eller ikke har taget stilling til det. Når lærerne synes, at hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk, er der 4,0 (95%CI:2,0-8,0) gange større sandsynlighed for, at deres klasse har modtaget/modtager undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin.

Figur 8.1. Skolelederes holdning til, om førstehjælpsundervisning skal være obligatorisk i folkeskolen og andel med undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel af skoleledere, der svarede ja, nej eller ved ikke til, om undervisning i henholdsvis hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og anden form for førstehjælp skal være obligatorisk i folkeskolen, inddelt i, om de har haft undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år eller ikke.

Alle har besvaret spørgsmålet om undervisning i hjerte-lunge-redning på deres skole.

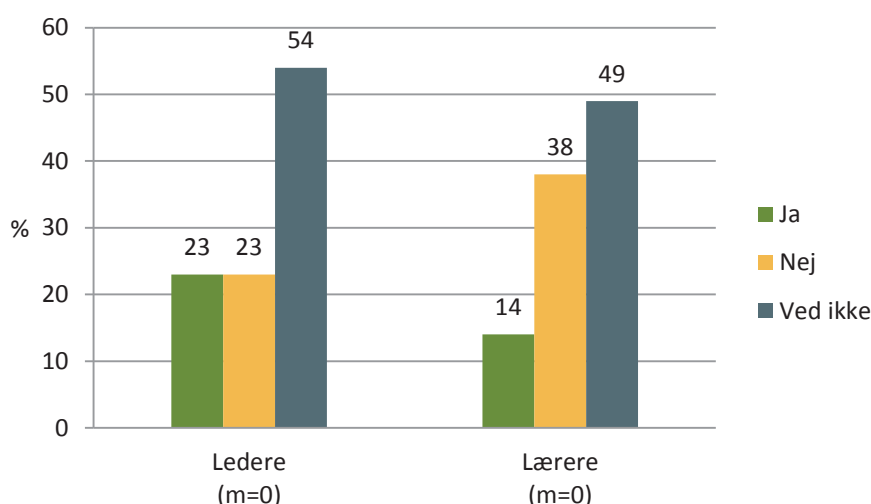
Figur 8.2. Læreres holdning til, om førstehjælpsundervisning skal være obligatorisk i folkeskolen og andel af klasser, der bliver undervist i hjerte-lunge-redning (gennemført eller planlagt). Andel af lærere der svarede ja, nej eller ved ikke til, om undervisning i henholdsvis hjerte-lunge-redning, brug af hjertestarter og anden form for førstehjælp skal være obligatorisk i folkeskolen, inddelt i, om undervisning i hjerte-lunge-redning er gennemført eller planlagt for deres 9. klasse på 6.-9. klassetrin eller ikke.

Alle har besvaret spørgsmålet om undervisning i hjerte-lunge-redning af deres klasse.

Der var 108 ledere og 74 lærere, der svarede *nej* eller *ved ikke* til spørgsmålet om, hvorvidt undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt bør være obligatorisk i folkeskolen. Dem spurgte vi, om undervisning i hjerte-lunge-redning hører til i folkeskolen. Størstedelen af dem svarede *ved ikke*, men 23 % af lederne og 14 % af lærerne mener, at undervisningen hører til i folkeskolen, selvom de enten er imod, at det bliver obligatorisk, eller ikke har taget stilling til det (Figur 8.3).

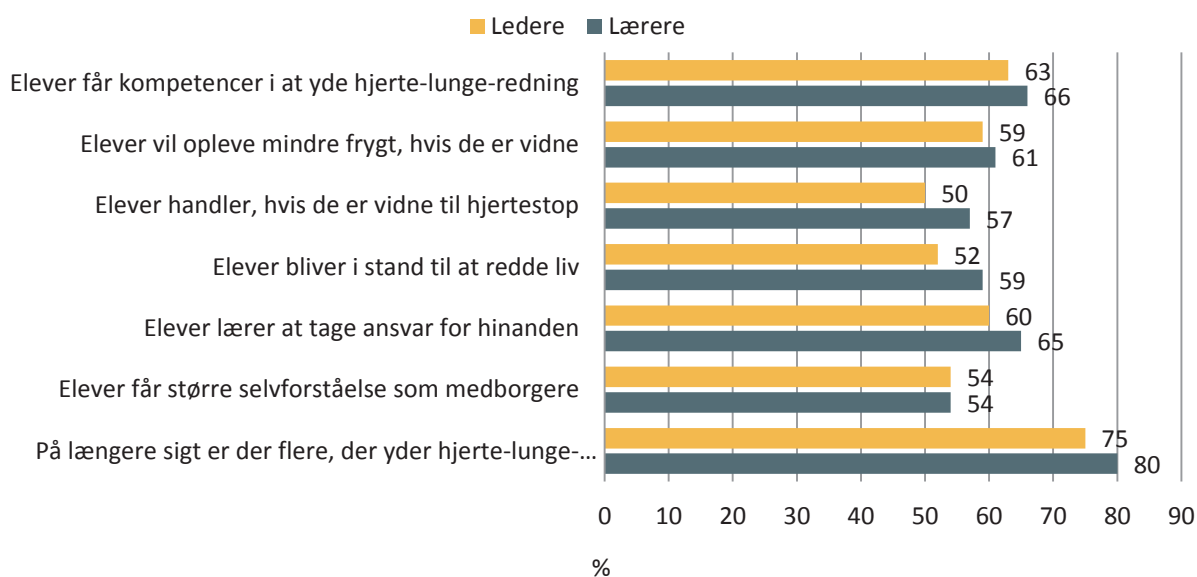
Figur 8.3. Holdning til, om undervisning i hjerte-lunge-redning hører til i folkeskolen, blandt dem der ikke synes, det bør være obligatorisk. Andel af skoleledere og lærere der svarede, *nej* eller *ved ikke* til, om undervisning i hjerte-lunge-redning bør være obligatorisk i folkeskolen, som svarer, *ja*, *nej* eller *ved ikke* til, at undervisningen hører til i folkeskolen.

Udbytte af undervisning i hjerte-lunge-redning

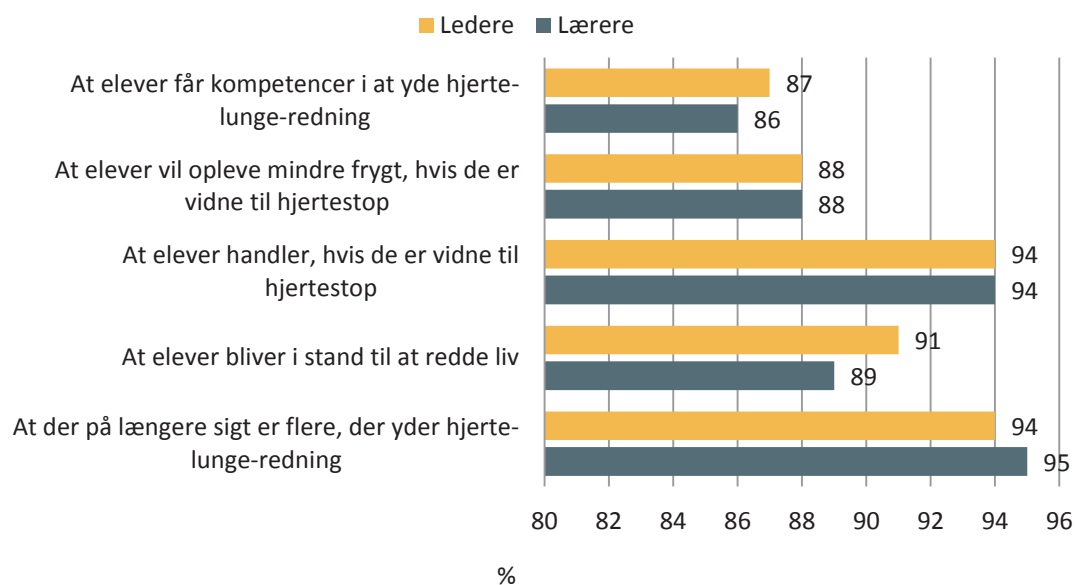
I figur 8.4 ses det, at over halvdelen af skolelederne og lærerne vurderede, at undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin i meget høj grad eller i høj grad vil medføre et positivt udbytte fx i form af, at eleverne får kompetencer i at yde hjerte-lunge-redning og vil handle, hvis de er vidne til ulykker, tilskadekomst eller hjertestop. De resterende svarede i nogen grad, i ringe grad eller i meget ringe grad. Ganske få svarede i ringe grad (0,6-6,2%) eller i meget ringe grad (0,0-0,4%).

Figur 8.4. Udbytte af undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, at undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin i meget høj grad eller i høj grad vil medføre følgende udbytte. Ledere: m=88-96, lærere: m=37-42

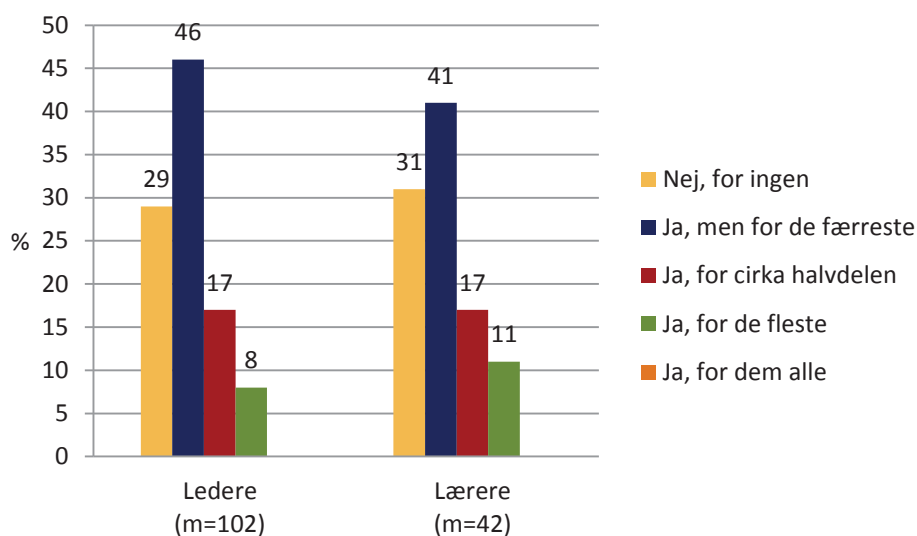
Mellem 86 % og 95 % af lederne og lærerne svarede, at det er meget vigtigt eller vigtigt for dem, at eleverne får kompetencer i at yde hjerte-lunge-redning, at eleverne handler, hvis de er vidne til hjertestop mv. Der er stor overensstemmelse mellem svar fra lederne og lærerne (Figur 8.5). De resterende svarede *slet ikke vigtigt, mindre vigtigt* eller *hverken/eller*. Spørgeskemaundersøgelsen viser således, at der er en positiv holdning til undervisning i hjerte-lunge-redning både blandt ledere og lærere.

Figur 8.5. Betydning af udbytte af undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, at følgende udbytte af undervisning i hjerte-lunge-redning er meget vigtigt eller vigtigt. Ledere: m=95-99; lærere: =40-44

En relativ stor del vurderede, at undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt vil være grænseoverskridende for elever på 6.-9. klassetrin. Kun en tredjedel af ledere og lærere svarede, at det ikke vil være grænseoverskridende for nogen (Figur 8.6). Lærernes vurdering af dette har betydning for, om der bliver undervist i det, mens dette ikke ses for lederne. Når lærerne vurderer, at det ikke vil være grænseoverskridende for nogle elever, er der 1,6 (95%OR:1,2-2,3) gange større sandsynlighed for, at deres klasse har modtaget/modtager undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin.

Figur 8.6. Om undervisning i hjerte-lunge-redning er grænseoverskridende for elever. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, om undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin er grænseoverskridende for ingen elever, for de færreste, for cirka halvdelen, for de fleste eller for dem alle.

Det kan undre, at undervisning i hjerte-lunge-redning ikke er mere udbredt, når omkring 80 % af både lederne og lærerne synes, at undervisningen bør være obligatorisk i folkeskolen, og når over halvdelen vurderer, at undervisningen kan give kompetencer, som over 80 % vurderer som meget vigtige eller vigtige. Det må derfor være andre forhold end skoleledernes og lærernes holdning til undervisningen, der modvirker implementering af undervisning i livreddende førstehjælp.

Dannelsesaspekt ved førstehjælp

Blandt de interviewede ledere og lærere var der generelt en positiv holdning til førstehjælpsundervisning, men de understregede, at man ikke kan se på det isoleret set. Der er mange krav til folkeskolen, og lederne og lærerne gav udtryk for, at de arbejder under et stort tidspres. De oplever endvidere, at folkeskolen bliver set som en institution, der skal løse alle problemer i samfundet:

”Det er jo grundlæggende en enormt vigtig færdighed at have. Alle mennesker burde være i stand til at yde førstehjælp. Det, der er problemet, det er, at der er en tilbøjelighed til, som også er godt og skidt, at sige, at hver eneste gang, der er et problem i samfundet, så må folkeskolen klare det.” Leder

Både lederne og lærerne havde derfor overvejelser om, hvorvidt undervisning i livreddende førstehjælp passer ind i folkeskoleregion, eller om det er andre institutioner eller forældrene, der skal påtage sig den opgave. Generelt synes de, at skolen godt kan påtage sig netop denne opgave, fordi førstehjælpsundervisningen passer ind i folkeskolens rolle som dannende institution:

”Der er to ting i det. For det første det rent tekniske, hvad gør du? Så man ikke er totalt handlingslammet, når man står i det. Så er der også hele den der opdragelse til at være en god borger. At du gør noget, at du handler, hvis du kan se, at der er nogen, der har brug for din hjælp. Det er utrolig vigtigt set i et folkeskoleperspektiv, at du bliver opdraget til at være en borger og ikke en bruger.” Leder

”Jeg tænker også, at det [førstehjælpsundervisningen] er et led i deres dannelse, som vi jo står for.” Lærer

Skolelederes og læreres syn på folkeskolens dannelsesopgaver er i overensstemmelse med lov om folkeskolen. Ifølge § 1 i bekendtgørelsen af lov om folkeskolen skal undervisningen forberede eleverne til videre uddannelse, både hvad angår udvikling af kompetencer og lyst til yderligere læring. Men loven fokuserer også på at uddanne eleverne til at være ansvarlige og aktive medborgere i et demokratisk samfund (35). Folkeskolens opgave er således både at uddanne og danne eleverne. Lederne og lærerne legitimerer og berettiger førstehjælpsundervisning ud fra folkeskolens rolle som dannende institution. Dannelsesaspektet ved førstehjælpsundervisningen er således et af de forhold, der kan medvirke til at fremme udbredelsen af undervisningen.

Indhold i førstehjælpsundervisning

Der var blandt lederne og lærerne enighed om, at elever skal lære at handle, hvis de er vidne til et hjertestop, så de ikke går i panik og løber væk. De skal lære at bevare roen, stoppe ulykken, råbe efter hjælp, ringe 112, sikre frie luftveje og placere personen i stabilt sideleje. Der var tre forskellige positioner blandt lederne og lærerne i forhold til, om elever skal lære hjerte-lunge-redning og at bruge en hjertestarter: 1) At eleverne ikke skal lære hverken hjerte-lunge-redning eller brug af hjertestarter, 2) at eleverne kun skal lære hjerte-lunge-redning, og 3) at eleverne skal lære begge dele.

Spørgeskemaundersøgelsen viste, at størstedelen af både ledere og lærere synes, at eleverne skal lære begge dele. Dog var opbakningen lidt mindre i forhold til undervisning i brug af hjertestartere, specielt blandt lederne. Interviewundersøgelsen giver imidlertid en dybere forståelse af, hvorfor nogle synes, at undervisning i hjerte-lunge-redning og brug af hjertestartere ikke bør være obligatorisk i folkeskolen, udover det tidspres, som skolerne oplever. Interviewundersøgelsen viste, at der er en sammenhæng mellem holdning til, hvad eleverne skal undervises i, og de interviewedes forestillinger om lægpersoner, hjertestop, genoplivning samt deres usikkerhed om egne kompetencer i at skulle yde genoplivning, hvis de bliver vidne til et hjertestop. De tre ovenstående positioner er formet af interviewpersonernes forestillinger om disse forhold.

De, der mente, at eleverne ikke skulle lære hjerte-lunge-redning eller at bruge en hjertestarter, havde den opfattelse, at man ikke kan forvente, at lægpersoner yder hjerte-lunge-redning eller bruger en hjertestarter, hvis de er vidne til et hjertestop:

”Hvem henter jeg, hvor får jeg professionel hjælp meget hurtigt? Det må være den vigtigste opgave, at man kan, og så må man jo så sige, at det vil også være rart, hvis der også er nogen, som kan det andet. Men jeg tror ikke, at det er noget, man kan forvente”. Leder

Samme gruppe mente derfor, at det vil være for ambitiøst at undervise elever i det. Nogle havde en forestilling om, at hjertestartere er svære at anvende og potentielt kan forvolde mere skade end gavn:

”Det kan jo ikke nytte noget, hvis det er noget, der skal gøres helt specielt, for ellers så kan man risikere at forvolde skade. Det var jo ikke lige frem det, man skulle. Det var det modsatte, man skulle opnå (...). Det kan jo ikke nytte noget, at man i den bedste overbevisning slår manden ihjel.” Lærer

Forbehold mod undervisning af elever i at bruge en hjertestarter blev ofte begrundet med mangel på viden om, hvordan en hjertestarter fungerer. Den usikkerhed, der i flere tilfælde blev forbundet med brug af hjertestartere, kommer tydeligt til udtryk i nedenstående citat, hvor en af interviewpersonerne bliver spurgt, om han kan forestille sig, at det blev en del af førstehjælpsundervisningen, at eleverne skal lære at bruge en hjertestarter:

”Nej, sådan det der med, at man gør sådan noget uha nej. Jeg ved det ikke. Jeg tror det ikke. Det må vi hellere. Det kan jeg ikke svare dig på. Lige umiddelbart så tænkte jeg bare, at det kan man ikke. Eller det tror jeg ikke, at man kan. Det kan man sikkert godt”. Leder

Mens nogle efterspurgte viden om, hvorvidt elever rent faktisk kan håndtere en hjertestarter, så afviste andre umiddelbart idéen om at inddrage den i undervisningen:

”Det vil være slemt nok for dem, hvis de skal lægge hovedet ned og blæse en anden i munden og alt det der, men hvis de skal sætte sådan noget [en hjertestarter], denne der på og sige puf. Altså ja, jeg ved det ikke. Men umiddelbart så tænker jeg bare, at det kan de ikke rumme.” Leder

De, der havde kendskab til hjertestarteren, brugte ord som ’intuitiv’, ’pædagogisk’ og ’betryggende’ om hjertestarteren, og bare det, at interviewpersonerne fik fortalt, at hjertestarteren ikke kan forvolde skade, havde stor betydning for, om de synes, eleverne skulle undervises i at bruge den.

Aldersgraduering af undervisningen

Skolelederne og lærerne syntes, at det er mest relevant at undervise elever i hjerte-lunge-redning og brug af hjertestartere på de ældste klassetrin. De mente, at elever før 5. klassetrin ikke kan rumme undervisningen, at man ikke kan forvente, at de kan tage det nødvendige ansvar, hvis de er vidne til et hjertestop, og at de ikke har den fysik, der skal til for at give effektiv hjertemassage. De havde også overvejelser om, hvorvidt det er uetisk at undervise elever i hjertemassage, som de ikke har den fysiske formåen til at kunne udføre, hvis de er vidne til et hjertestop. Interviewpersonerne foreslog generelt, at undervisning i at bruge en hjertestarter skulle ligge på højere klassetrin end undervisning i hjerte-lunge-redning. Dette gjorde sig dog ikke gældende blandt lederne og lærerne på de skoler, der allerede havde implementeret undervisning i brug af hjertestartere. De kunne ikke se, hvorfor denne undervisning skulle adskille sig fra undervisningen i hjerte-lunge-redning. Både lederne og lærerne, der endnu ikke havde implementeret undervisning i hjerte-lunge-redning eller brug af hjertestartere efterspurgte ekspertviden om, hvilke klassetrin der vil være bedst at have undervisningen på.

Forventninger til elevers reaktion

Spørgeskemaundersøgelsen viste, at 25 % af lederne og 28 % af lærerne vurderede, at undervisning i hjerte-lunge-redning vil være grænseoverskridende for cirka halvdelen eller de fleste elever. Interviewpersonernes forventninger til elevernes reaktioner på undervisning i livreddende førstehjælp var stærkt påvirket af, om de havde konkrete erfaringer med denne undervisning. De, der havde erfaringer, havde kun haft positive reaktioner fra eleverne. De øvrige forestillede sig, at undervisningen kunne skræmme eleverne. Det er derfor vigtigt, at videreformidle lærernes erfaringer med undervisning i hjerte-lunge-redning til dem, der endnu ikke har implementeret undervisningen. Lærernes forventning om, at undervisningen kan være grænseoverskridende for deres elever, havde også betydning for, hvilke kompetencer de forestiller sig er nødvendige for at undervise eleverne i det. For at undgå at skræmme eleverne, mente de, at det var nødvendigt, at underviseren havde både førstehjælpskompetencer og pædagogiske kompetencer, og at klasselæreren og forældrene skulle involveres i undervisningen:

”Det man kunne gøre, det var, at man kunne gøre dem bange, hvis ikke man gør det ordentligt. Og hvis de, der står med det, ikke er klædt på til at gøre det, så tror jeg, man vil kunne fremelske sådan noget panik og noget angst i stedet for – det kan jeg godt det her – den her modsatte følelse. Derfor er det så vigtigt, at de folk, der gør det, de kan deres, de kan mere end deres fag. De kan også deres pædagogik. Altså de kan deres fagdidaktik, og hvordan formidler vi det her”. Lærer

Deres forestillinger om, at undervisningen kan skræmme eleverne, understøtter forestillinger om, at det kræver omfattende kompetencer at undervise elever i livreddende førstehjælp.

9 Lærernes kompetencer og færdigheder

14 % af lærerne føler på nuværende tidspunkt, at de i meget høj grad eller i høj grad har kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin.

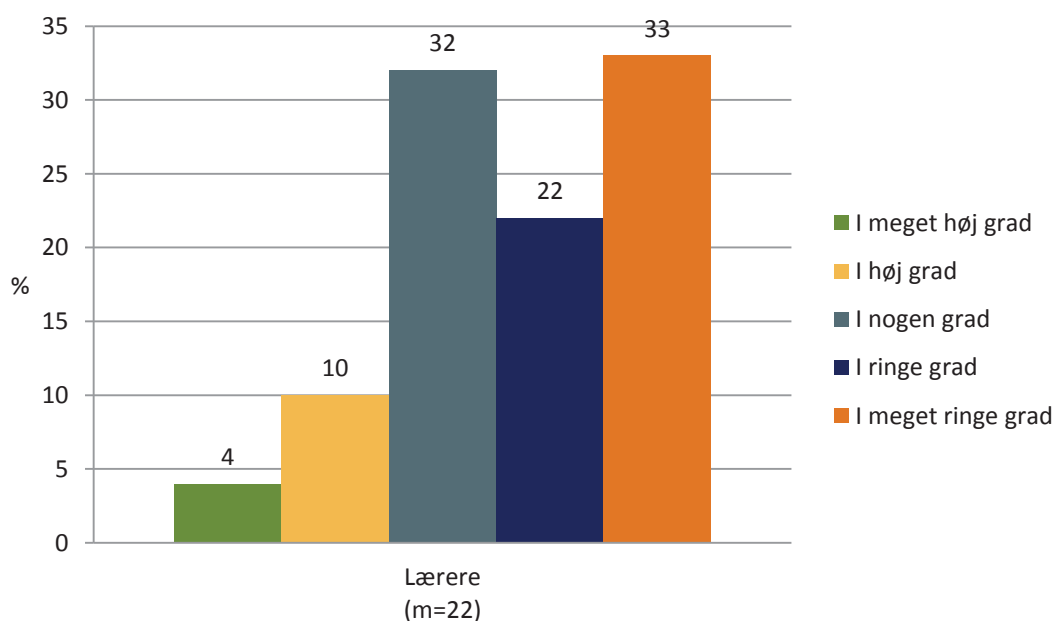
13 % af lederne svarer, at ingen lærere på deres skole har kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin.

Vurdering af lærernes kompetencer i at undervise elever i hjerte-lunge-redning

Det er kun 14 % af lærerne, der føler, at de i meget høj grad eller i høj grad har kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin. Hver tredje lærer føler, at de i meget ringe grad besidder de nødvendige kompetencer (Figur 9.1).

Når lærerne føler, at de i meget høj grad eller i høj grad har kompetencer i at undervise elever i hjerte-lunge-redning, er der 2,7 (95%OR:1,7-4,3) gange større sandsynlighed for, at deres klasse har modtaget/modtager undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, end hvis de i nogen grad, i ringe grad eller i meget ringe grad føler, at de har de fornødne kompetencer.

Figur 9.1. Lærernes vurdering af egne kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel lærere, der vurderer, at de har kompetencer i at undervise elever i hjerte-lunge-redning i meget høj grad, i høj grad, i nogen grad, i ringe grad eller i meget ringe grad.

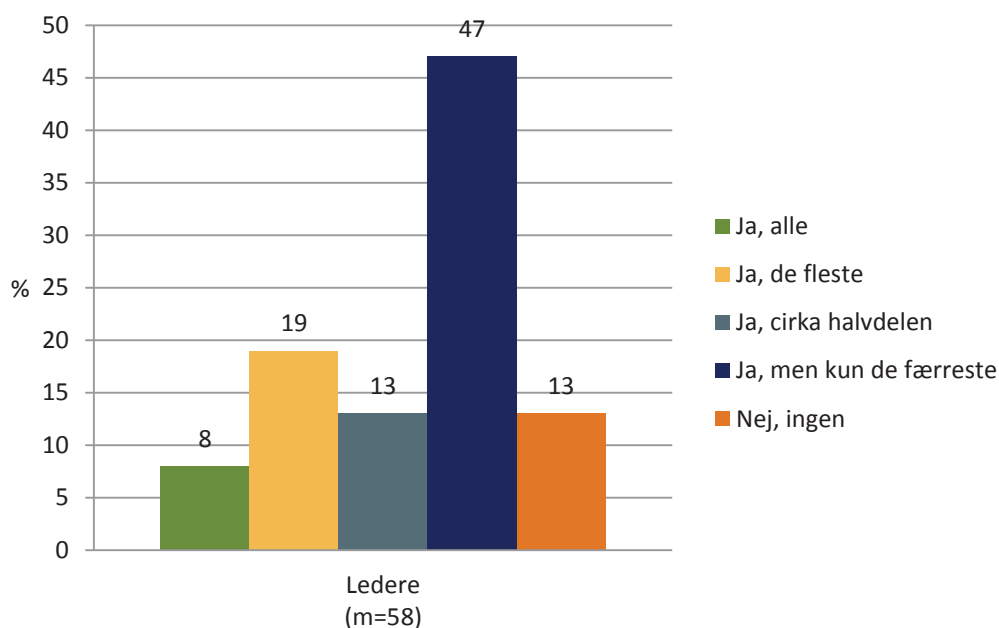

Skolelederne mener heller ikke, at der er mange lærere, der har kompetencer til at undervise i hjerte-lunge-redning. 47 % svarede, at det kun er de færreste lærere på deres skole, der kan undervise elever i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin, og 13 % svarede, at der ikke er nogen lærere på skolen, der har kompetencer til det (Figur 9.2).

Når alle, de fleste, cirka halvdelen eller de færreste lærere på skolen har kompetencer i at undervise i hjerte-lunge-redning ifølge lederne, er der 3,2 (95%OR:1,9-5,4) gange større sandsynlighed for, at der er blevet undervist i hjerte-lunge-redning på skolen inden for de sidste tre år end hvis lederne vurderer, at der ikke er en eneste lærer på skolen, der har kompetencer i det.

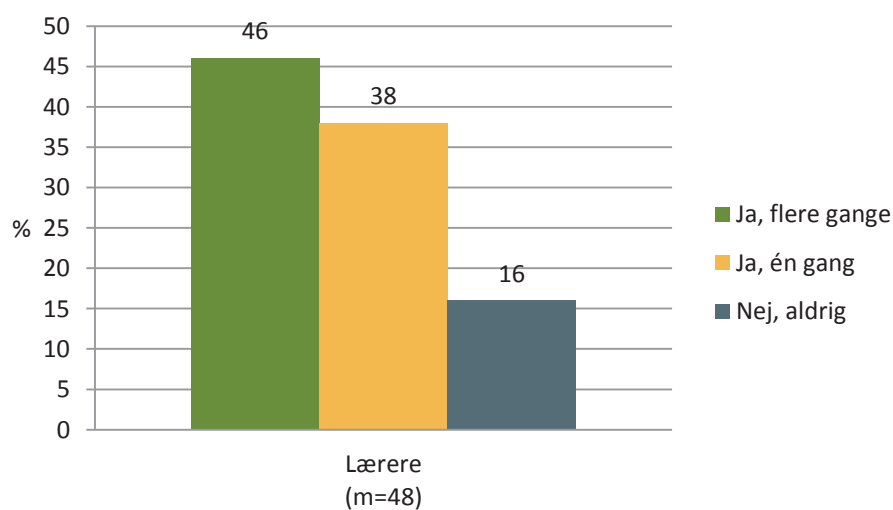
Figur 9.2. Skoleledernes vurdering af lærernes kompetencer i at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere, der svarede, at alle, de fleste, cirka halvdelen, de færreste eller ingen af lærerne, der underviser på 6.-9. klassetrin, har kompetencer til at undervise elever i hjerte-lunge-redning.

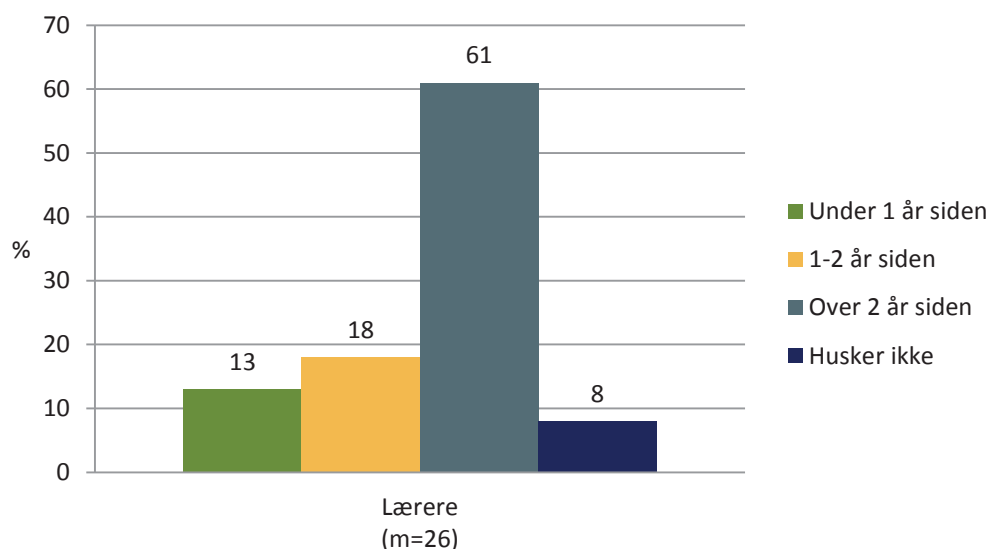
Lærernes deltagelse i førstehjælpskurser

Der er 84 % af lærerne har været på førstehjælpskursus én eller flere gange (Figur 9.3). Blandt dem er det over to år siden, at tre ud af fem lærere sidst har været på kursus (Figur 9.4). Der er ikke en statistisk signifikant sammenhæng mellem om lærerne har været på førstehjælpskurser, og hvorvidt deres klasse modtager førstehjælpsundervisning. Dette gælder også, selv når lærerne har været på flere førstehjælpskurser, og når deres kursus er under to år gammelt. Der ses dog en tendens til, at når læreren har været på førstehjælpskursus for under to år siden, så er der lidt større sandsynlighed (1,4;95%OR:1,0-2,1) for, at deres klasse bliver undervist i hjerte-lunge-redning i forhold til, når læreren aldrig har været på et førstehjælpskursus, eller at det er over to år siden.

Figur 9.3. Om lærerne har været på førstehjælpskursus. Andel lærere, der har været på førstehjælpskursus flere gange, én gang eller aldrig.

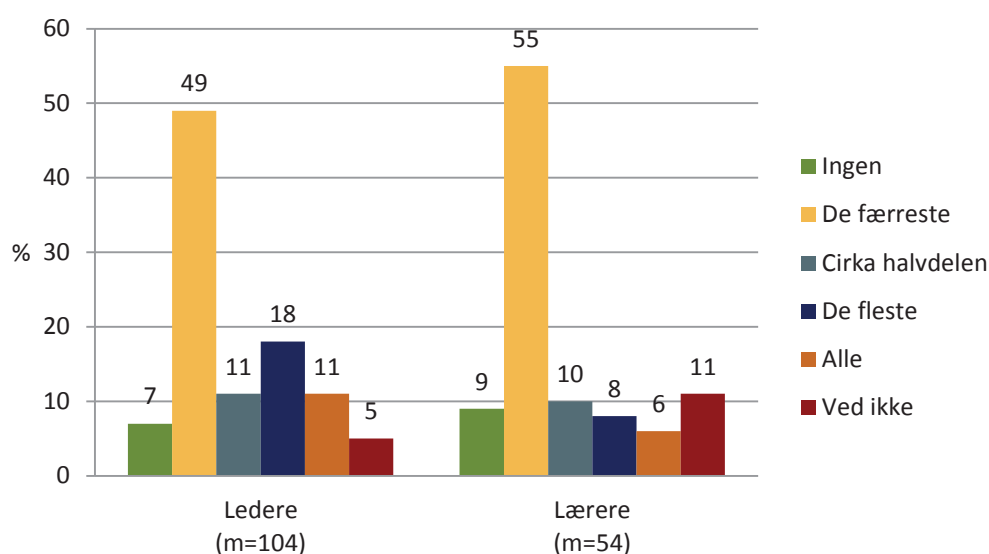
Figur 9.4. Varighed siden sidste førstehjælpkursus. Andel lærere, der har været på førstehjælpkursus én eller flere gange, som svarer, at det er under 1 år siden, 1-2 år siden eller over to år siden, at de sidst var på et førstehjælpkursus, eller at de ikke kan huske det.

I figur 9.5 ses skoleledernes og lærernes vurdering af, hvor mange lærere på deres skole, der har været på førstehjælpkursus inden for de sidste to år. Omkring halvdelen af lederne (49 %) og lærerne (55 %) svarede, at det er de færreste, der har det, og 7 % af lederne og 9 % af lærerne svarede, at ingen på skolen har et førstehjælpkursus, som de har taget for under to år siden.

Der er 2,3 (95%OR:1,3-4,0) gange større sandsynlighed for, at der er undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen, hvis lederen vurderer, at få, cirka halvdelen, de fleste eller alle lærere på skolen har været på et førstehjælpkursus inden for to år, end hvis lederen har svaret *ingen* eller *ved ikke*.

Figur 9.5. Hvor mange lærere på skolen der har været på førstehjælpkursus inden for de sidste to år. Andel skoleledere og lærere, der svarede, at ingen, de færreste, cirka halvdelen, de fleste eller at alle lærere på deres skole har været på et førstehjælpkursus inden for to år, eller ikke kan huske det.

Der kan forekomme flere besvarelser fra lærere fra én skole, mens der kun er én besvarelse per skole fra lederne.

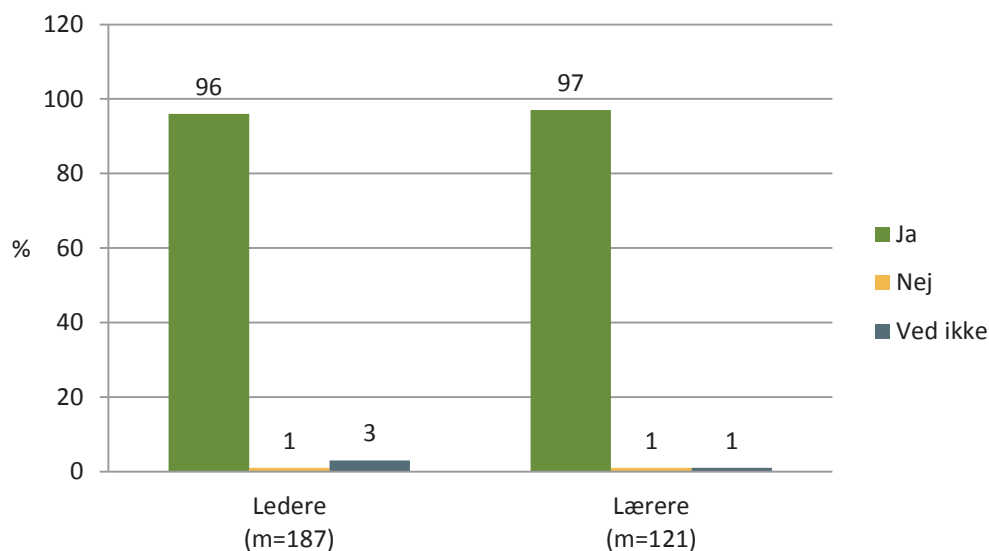

Vurdering af nødvendighed af førstehjælpskurser for at kunne undervise i hjerte-lunge-redning

Stort set alle skoleledere (96 %) og lærere (97 %) mener, at lærere skal have et førstehjælpskursus for at kunne undervise elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt (Figur 9.6). Derudover mener 80 % af lederne og 87 % af lærerne, at lærere derudover også skal have et specifikt kursus i, hvordan man underviser elever i det (Figur 9.7). Egne færdigheder i hjerte-lunge-redning anses dermed ikke for at være tilstrækkeligt til at udføre undervisningen.

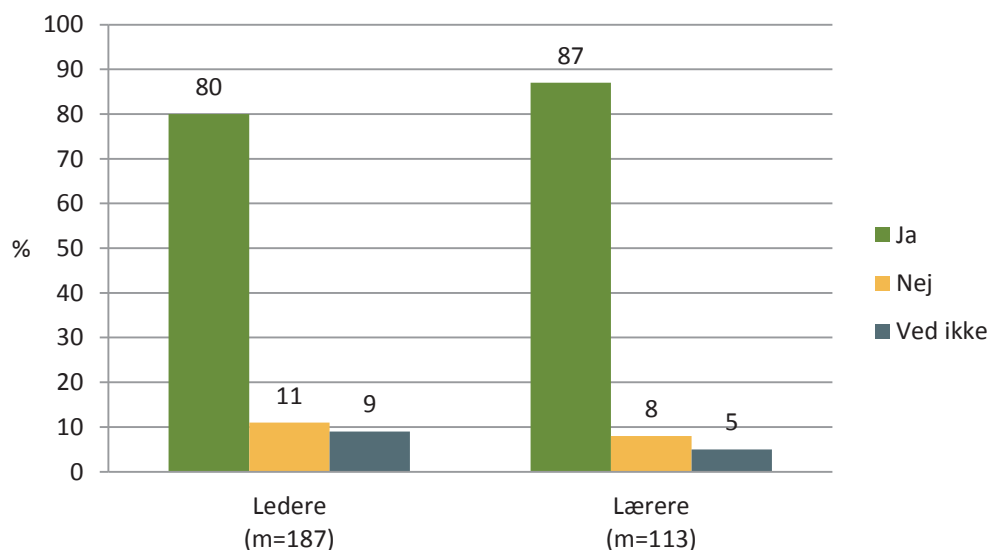
Figur 9.6. Om lærere skal have et førstehjælpskursus for at kunne undervise elever i hjerte-lunge-redning.

Andel skoleledere og lærere, der svarede ja, nej, eller ved ikke til, om de synes, at lærere skal have et førstehjælpskursus, før de kan undervise elever i hjerte-lunge-redning.

Figur 9.7. Om lærere skal have et specifikt kursus i, hvordan man underviser elever i hjerte-lunge-redning for at kunne undervise i det.

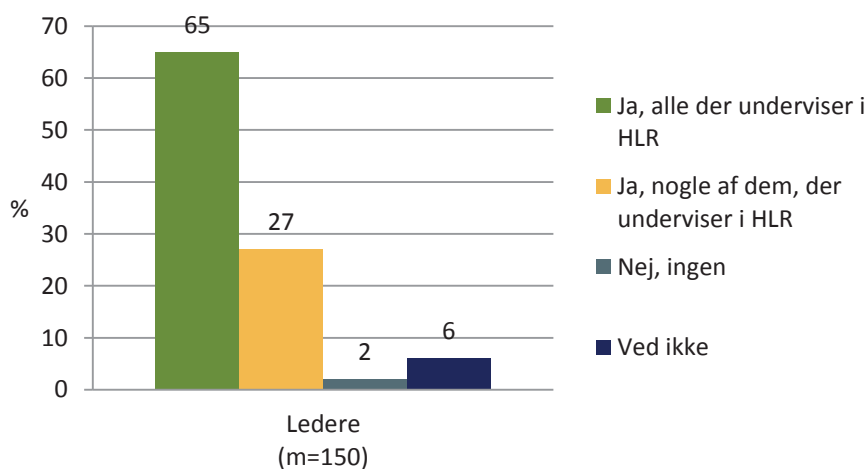
Andel skoleledere og lærere, der svarede ja, nej, eller ved ikke til, om de synes, at lærere skal have et specifikt kursus i at undervise elever i hjerte-lunge-redning, før de kan undervise elever i det.

Om lærere, der underviser i hjerte-lunge-redning, har været på førstehjælpskursus

65 % af lederne svarede, at alle lærere, der underviser elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt på deres skole, har et førstehjælpskursus (Figur 9.8).

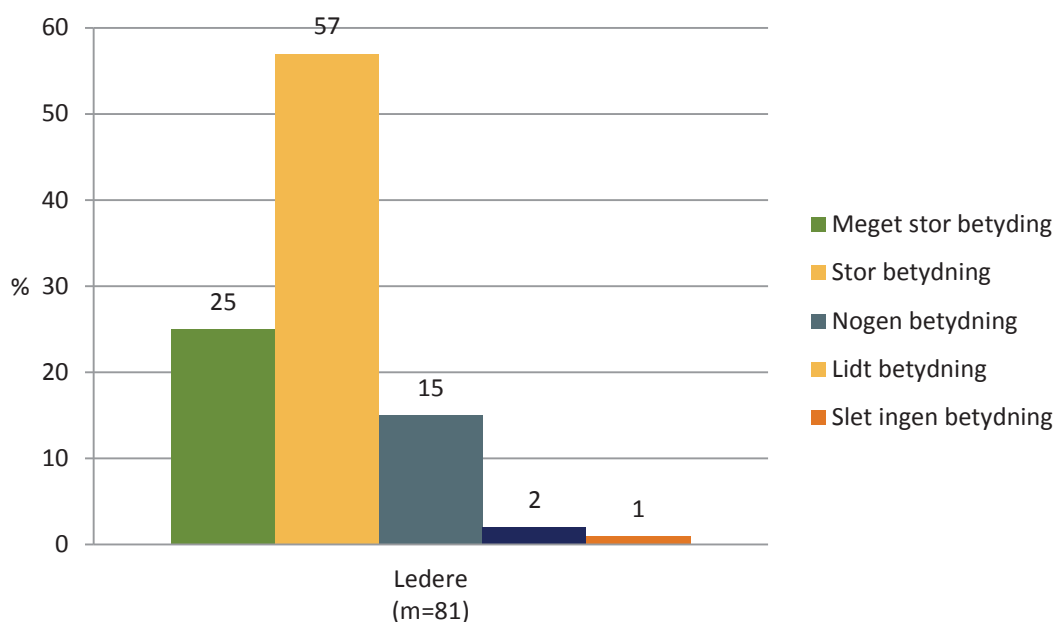
Figur 9.8. Om lærere, der underviser i hjerte-lunge-redning, har været på førstehjælpskursus. Andel skoleledere, der har angivet, at lærere på deres skole underviser elever i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse, og som svarede, at alle, nogle, eller ingen af de lærere, der underviser elever i det, har været på et førstehjælpskursus, eller ikke ved det.

Betydning af lærernes førstehjælpskompetencer

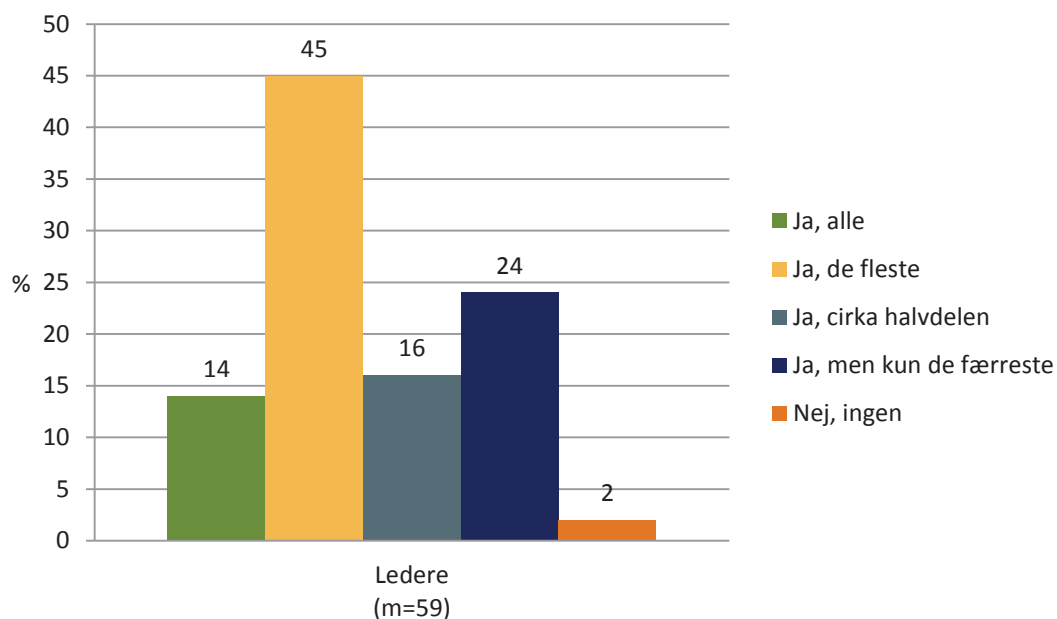
I figur 9.9 ses, at 82 % af skolelederne vurderer, at lærernes kompetencer i at undervise elever i hjerte-lunge-redning har meget stor eller stor betydning for, om denne undervisning også bliver gennemført. Det fremgår dog af figur 9.10, at lederne ikke forestiller sig, at alle lærere vil være interesseret i at undervise i hjerte-lunge-redning, selvom de har eller får de fornødne kompetencer, undervisningsmaterialer m.m.

Figur 9.9. Betydning af lærernes førstehjælpskompetencer. Andel skoleledere, der vurderer, at lærernes kompetencer har meget stor betydning, stor betydning, nogen betydning, lidt betydning eller slet ingen betydning for, om der bliver undervist i hjerte-lunge-redning på skolen i løbet af 6.-9. klasse.

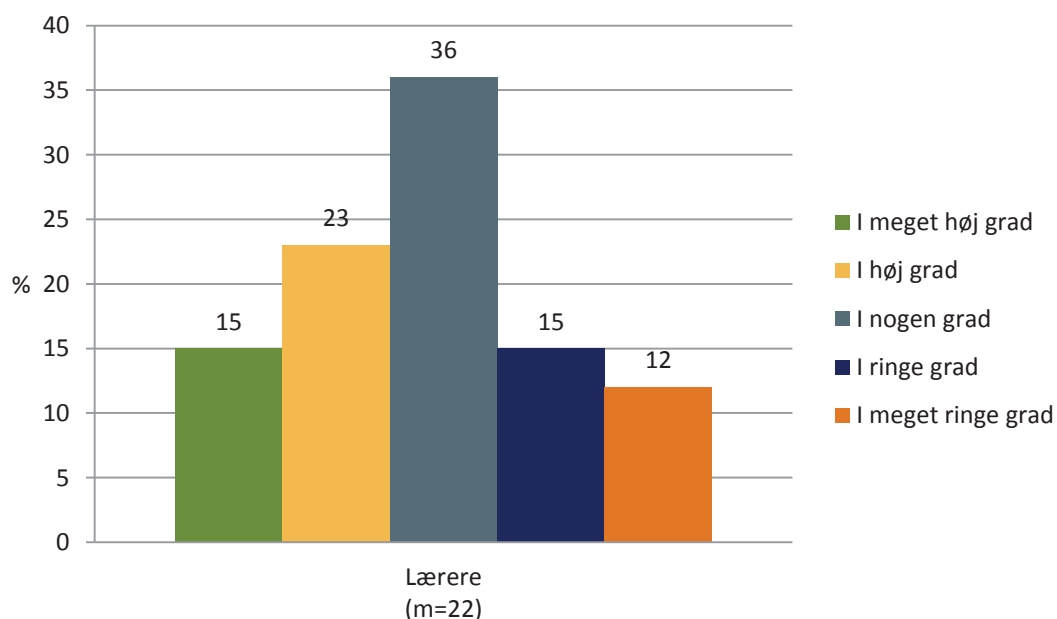

Figur 9.10. Om lærere, der har/får de fornødne kompetencer, undervisningsmaterialer m.m., vil være interesserede i at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere, der vurderer, at alle lærere, de fleste, cirka halvdelen, de færreste eller ingen lærere vil være interesserede i at undervise elever i hjerte-lunge-redning, hvis de har/får de fornødne kompetencer, undervisningsmaterialer m.m.

38 % af lærere er i meget høj grad eller i høj grad interesseret i at undervise elever i hjerte-lunge-redning (Figur 9.11). Der ses ikke en statistisk sammenhæng mellem lærernes interesse i at undervise elever i hjerte-lunge-redning, og om klassen modtager undervisningen. Blandt lærere, der ikke føler sig rustet til at varetage førstehjælpsundervisningen, og heller ikke er interesseret i at undervise elever i det på nuværende tidspunkt svarede 35 %, at de i meget høj grad eller i høj grad er interesseret i at undervise elever i hjerte-lunge-redning, hvis de får de fornødne kompetencer, undervisningsmateriale mm.

Figur 9.11. Om lærere er interesseret i at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel lærere, der svarede, at de i meget høj grad, i høj grad, i nogen grad, i ringe grad eller i meget ringe grad er interesseret i at undervise elever i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse.

Forestilling om behov for omfattende kompetencer

I den kvalitative interviewundersøgelse fremgik det også, at lærerne ikke føler, de har kompetencer til at undervise elever i livreddende førstehjælp, og lederne mener heller ikke, at lærerne er rustet til at varetage opgaven. Interviewpersonerne anser læreres manglende førstehjælpskompetencer som en væsentlig barriere for implementering af undervisning i livreddende førstehjælp:

"Jeg kunne også gå ind og sige, at vi skal lære alle vores elever at svømme, og det ville også komme til at afhænge af, hvor mange lærere der kan svømme i forvejen, og hvor mange der har svømmeprøven." Leder

Lærerne er nervøse for at undervise eleverne i noget forkert. De forklarer, at førstehjælp i modsætning til andre fag og emner handler om liv og død, og det er derfor vigtigt at kunne lære eleverne korrekt og tilstrækkelig førstehjælp:

"Tænk nu hvis jeg kommer til at undervise i noget forkert. Det ville jeg ikke kunne bære. Tænk hvis jeg havde vist en elev noget forkert, og de så ydede førstehjælp, der faktisk gjorde det værre. Det ville jeg aldrig nogensinde kunne tilgive mig selv." Lærer

Både lederne og lærerne anser således førstehjælpskurser som en forudsætning for at kunne undervise eleverne i det, men de mener ikke, at det nødvendigvis er tilstrækkeligt. Et førstehjælpskursus skal ifølge interviewpersonerne være opdateret, så de tilegner sig de nyeste retningslinjer for genoplivning, og så de ikke behøver at være bekymrede for, om de stadig er i besiddelse af færdigheder, de forestiller sig, at der skal til. Kursets varighed er også af betydning. Interviewpersonerne var for eksempel i tvivl om, hvorvidt det var tilstrækkeligt med et førstehjælpskursus på fire timer, eller om det var nødvendigt med et kursus af en dags eller uges varighed. Derudover følte de, at det ikke var nok at tilegne sig færdighederne. De fandt det også nødvendigt at lære, hvordan de skal undervise eleverne i førstehjælp.

Blandt interviewpersonerne var der således forventninger om, at det kræver omfattende kompetencer og færdigheder at undervise elever i livreddende førstehjælp. Undersøgelsen viser, at disse forventninger er stærkt påvirket af interviewpersonernes forestillinger om selv at skulle yde genoplivning, hvis de bliver vidne til et hjertestop samt af personlige erfaringer eller fortællinger om hjertestop:

"Det er også vigtigt, at få gjort det rigtigt. Så er der nogle, der husker at pumpe til hjertet, men så glemmer man måske luften. Nu kan man se min bedstefar, han døde i en arbejdsulykke, fordi han blev kvalt i maskinen. Og ham, der opdagede ham, han kunne da lidt hjertemassage og lidt førstehjælp, så han fik kun givet ham hjertemassage. Han fik ikke givet ham noget luft. Der hvor arbejdspladsen lå, den var så langt væk fra sygehuset. Så han nåede aldrig rigtig at få noget ilt, så han blev grøntsag af det. Et eller andet sted, kunne han godt have været reddet, hvis han havde kunnet hele forløbet og ikke bare noget af det. Eller havde fået holdt det ved lige." Lærer

Blandt interviewpersonerne er der en generel forestilling om, at det kræver omfattende kompetencer og opdateret viden at kunne yde korrekt genoplivning, hvis man er vidne til et hjertestop, og at det er vigtigt for overlevelsen, at man gør det korrekt. Viden om, at retningslinjer for genoplivning ofte bliver ændret, og at det derfor kan være svært at vedligeholde sine kompetencer, gør altså lærerne usikre på, om de selv har de nødvendige kompetencer til at yde genoplivning. Desuden mener de, at førstehjælpskompetencer er noget, der skal læres:

"Personligt så burde jeg have sat mig selv på kursus. Det burde jeg nok. Jeg kan ikke yde førstehjælp, og det ville jeg ønske, at jeg kunne. Jeg ville ønske, at jeg kunne tage mig sammen til at få det lært." Leder

Interviewpersonerne beskrev, hvordan forskellige elementer i retningslinjerne havde ændret sig i deres levetid. Det gjaldt for eksempel hvor og hvordan, man skal placere sine hænder, når man skal give hjertemassage, og forholdet mellem antal kompressioner og indblæsninger:

”Der kan man bare se... 30:2. ja okay. Der er jo sket en landvinding rent videnskabeligt. Og det er sådan nogle ting, som måske er altafgørende. Så jeg føler mig ikke sikker vel, fordi jeg har ikke de sidste nye ting. Og det synes jeg, man skal have.” Lærer

Lederne og lærerne mente således, at førstehjælpskompetencer og færdigheder hurtigt aftager, og derfor blev lærdom fra tidligere kurser betragtet som forældet. Dette var også tilfældet for dem, der havde været på adskillige førstehjælpskurser:

”Jeg har faktisk taget den store førstehjælp tre gange med eksamener og det hele, og jeg har gjort det igen, fordi jeg kan simpelthen ikke huske det. Nu kan jeg ikke huske det, for nu er det snart ved at være ti år siden igen. Så kan man i hvert fald ikke huske hjertemassagen. Du kan ikke huske, hvor hårdt du skal trykke, og du kan i øvrigt ikke huske halvdelen af de der underlige forbindelser, du skal kunne lægge, vel.” Lærer

Interviewpersonernes usikkerhed på egne førstehjælpskompetencer forplanter sig til skole og undervisningsregi og gør lærerne usikre på, om de har de nødvendige færdigheder til at undervise eleverne i livreddende førstehjælp. Desuden gør det også lederne usikre på lærernes undervisningskompetencer i førstehjælp. Der var imidlertid en anden position repræsenteret blandt lederne og lærerne, som dog var mindre udtalt. Her blev der lagt vægt på, at man ikke kan lave fejl i en genoplivningssituation, og at ens egen usikkerhed forsvinder i situationen:

”Man kan ikke lave fejl altså. Manden er død. Altså, du kan ikke slå ham ihjel.” Lærer

Lederne og lærerne inden for denne position gav udtryk for en større selvsikkerhed, hvad angik deres egne førstehjælpskompetencer. Denne selvsikkerhed gjorde sig også gældende i forhold til at skulle undervise eleverne i livreddende førstehjælp.

10 Organisatoriske udfordringer

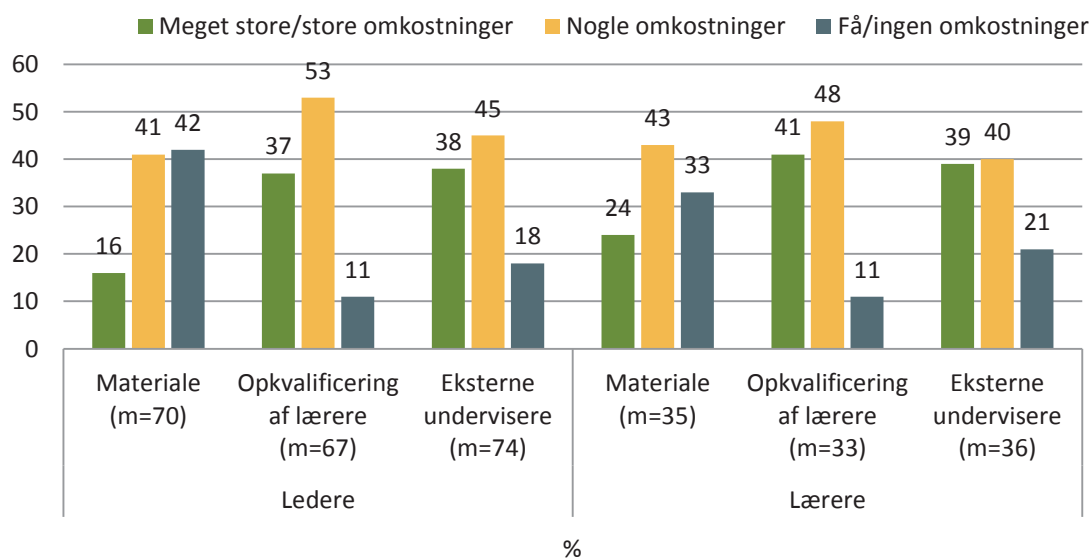
Omkring 40 % af skolelederne og lærerne vurderer, at det er forbundet med store økonomiske omkostninger at opkvalificere lærere til at varetage undervisningen i livreddende førstehjælp eller bruge eksterne undervisere.

33 % af lederne og 19 % af lærerne er enige i udsagnet om, at der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført.

Økonomiske omkostninger

Figur 10.1 viser skolelederes og læreres vurdering af, hvilke økonomiske omkostninger der er forbundet med undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt. Omkring 40 % vurderer, at det er forbundet med meget store eller store udgifter at opkvalificere lærere til at varetage undervisningen. Det samme gælder udgifter forbundet med brug af eksterne undervisere. Lærerne vurderer generelt udgifterne lidt højere end lederne. Det gælder specielt udgifter til materialet, som, 16 % af lederne og 24 % af lærerne vurderer, er forbundet med meget store eller store udgifter.

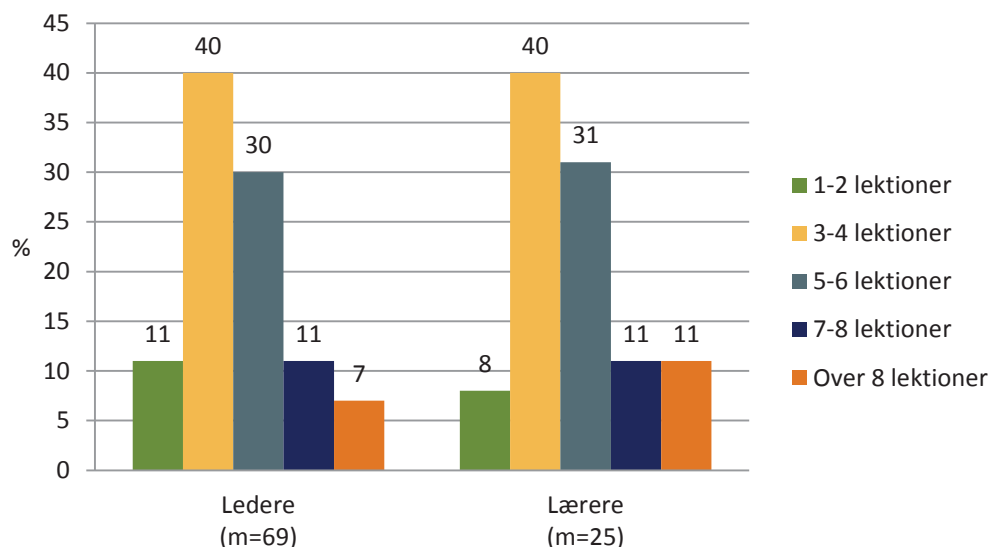
Figur 10.1. Økonomiske omkostninger ved undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, om undervisningsmateriale til undervisning i hjerte-lunge-redning, opkvalificering af lærere og brug af eksterne undervisere er forbundet med meget store/store omkostninger, nogle omkostninger eller få/ingen omkostninger.

Undervisningstid

Størstedelen af ledere (70 %) og lærere (71 %) vurderer, at det vil tage mellem 3 og 6 lektioner at undervise elever i hjertemassage og kunstigt åndedræt i løbet af 6.-9. klasse. (Figur 10.2).

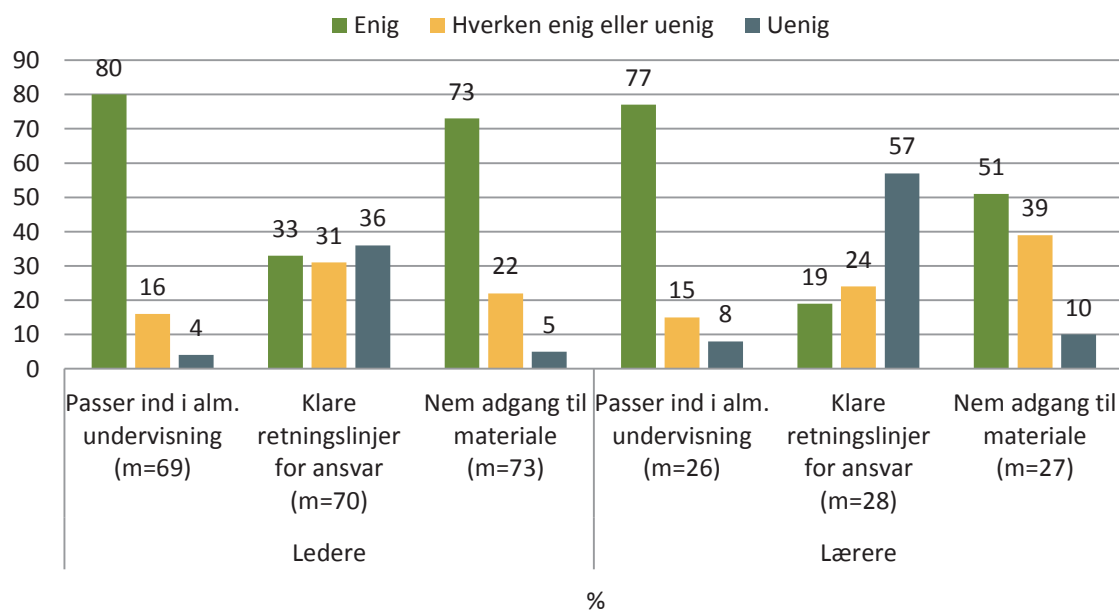
Figur 10.2. Undervisningstid der vurderes nødvendig for at lære elever hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, om det vil tage 1-2, 3-4, 5-6, 7-8 eller over 8 lektioner at lære elever hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9. klasse.

Om førstehjælpsundervisningen passer ind i den almindelige undervisning, ansvarsplacering og adgang til materiale

Undersøgelsen viser, at der er en uklar ansvarsplacering for undervisningen i hjerte-lunge-redning på skolerne. I figur 10.3 fremgår det, at kun 33 % af lederne og 19 % af lærerne er enige i udsagnet om, at der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført. Ledere og lærere er enige om, at undervisning i hjertemassage og kunstigt åndedræt passer ind i den almindelige undervisning, mens en mindre andel af lærerne (51 %) end lederne (73 %) mener, at der er nem adgang til materiale.

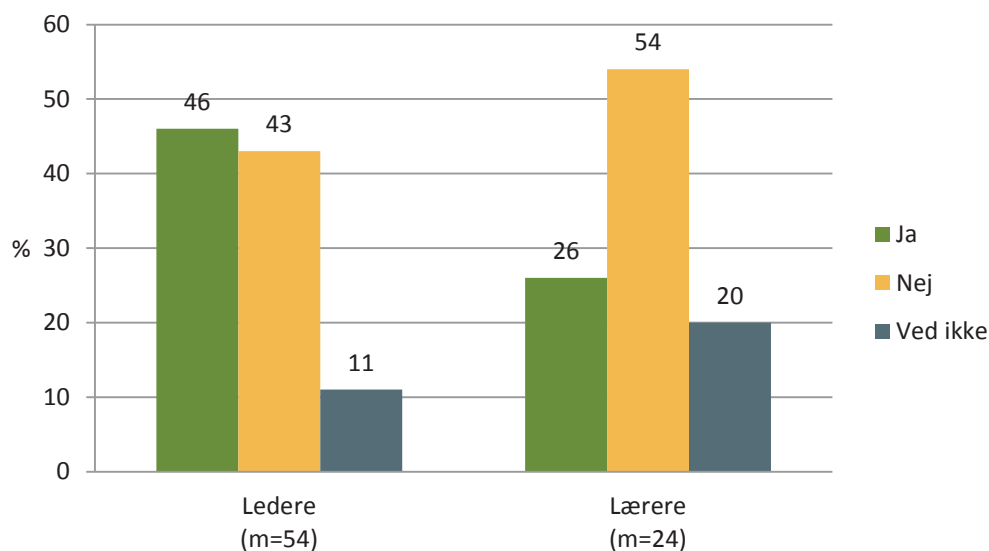
Figur 10.3. Om undervisningen passer ind i den almindelige undervisning, om der er klare retningslinjer for ansvaret for undervisningen, og om der er nem adgang til materiale. Andel skoleledere og lærere, der er enige, hverken/eller, eller uenige i udsagnene om, at undervisning i hjerte-lunge-redning passer ind i den almindelige undervisning, at der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført, og at det er nemt at få adgang til velfungerende undervisningsmateriale fx genoplivningsdukker.

Ildsjæle i førstehjælp

Næsten halvdelen af lederne (46 %) svarede, at de har én eller flere ildsjæle i førstehjælp på deres skole, mens en fjerdedel af lærerne (26 %) svarede *ja* til dette (Figur 10.4). Lederne og lærerne brugte selv begrebet ildsjæl, og forklarede at det var lærere, som havde en særlig interesse inden for området.

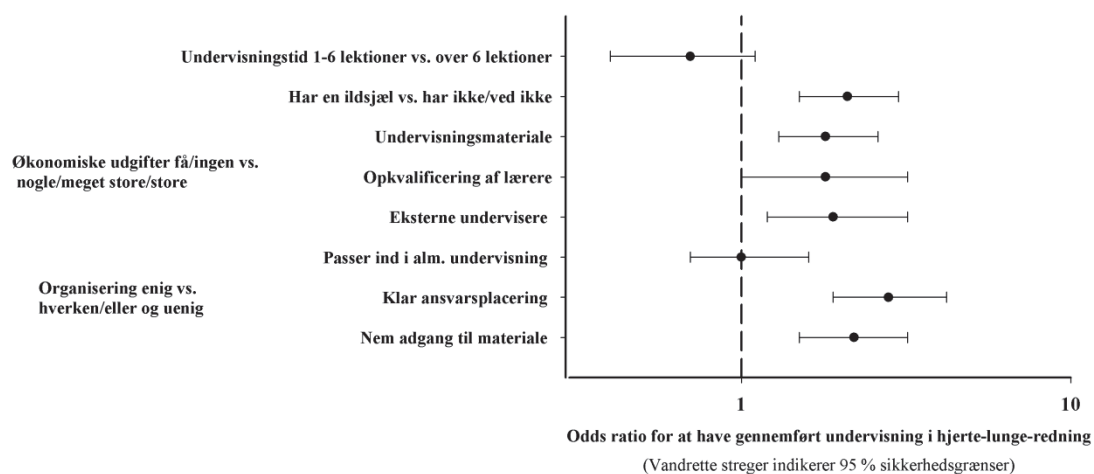
Figur 10.4. Om der er én eller flere ildsjæle i førstehjælp på skolen. Andel af skoleledere og lærere, der svarede *ja*, *nej* eller *ved ikke* til, om der er én eller flere ildsjæle i førstehjælp på deres skole.

Der kan forekomme flere besvarelser fra lærere fra en enkelt skole, mens der kun er en enkelt besvarelse per skole fra lederne.

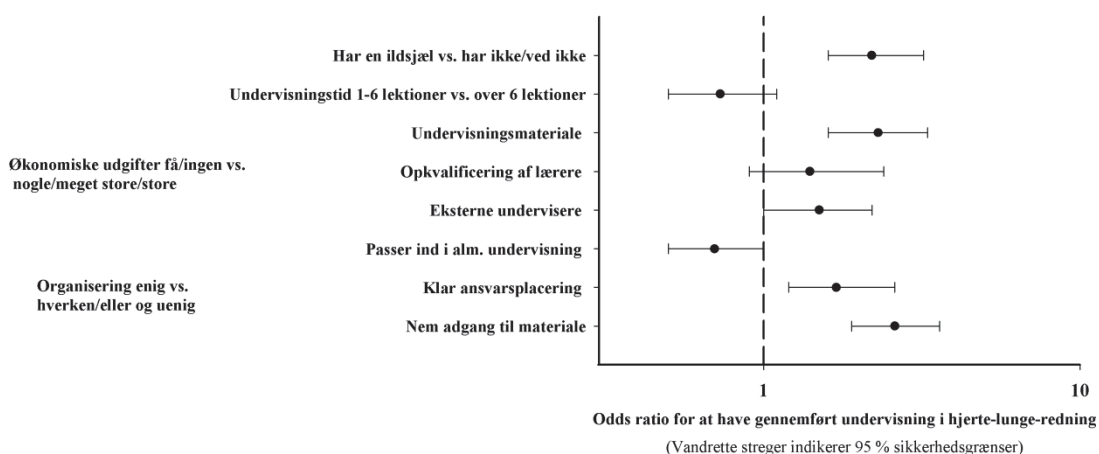
Af figur 10.5 og 10.6 fremgår det, at klare retningslinjer for ansvaret for førstehjælpsundervisningen, nem adgang til materiale, få eller ingen udgifter til undervisningsmateriale samt tilstedeværelse af én eller flere ildsjæle i førstehjælp havde en statistisk signifikant sammenhæng med undervisning i hjerte-lunge-redning, således at det er mere sandsynligt at undervisningen er blevet gennemført, når de betingelser er opfyldt. Dette gjaldt både når man så på besvarelser fra lederne og lærerne. Når lederne eksempelvis vurderer, at der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført, så er der 2,8 (95%CI:1,9-4,2) gange større sandsynlighed for, at der har været undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år. Der var også en statistisk sammenhæng mellem ledernes vurdering af økonomiske omkostninger til brug af eksterne undervisere og undervisning i hjerte-lunge-redning, som ikke var signifikant, når man så på besvarelser fra lærerne.

Figur 10.5. Sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen på 6.-9. klassetrin opdelt på organisatoriske forhold. Besvarelser fra skoleledere.

Figuren viser sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år og skolelederens angivelse af otte organisatoriske forhold: 1) Hvor mange lektioner de tror, er nødvendig for at lære elever hjertemassage og kunstigt åndedræt. 2) Om skolen har én eller flere ildsjæle i førstehjælp på skolen. 3) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med undervisningsmateriale fx genoplivningsdukker. 4) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med opkvalificering af lærere til at gennemføre undervisningen. 5) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med brug af eksterne undervisere. 6) Om førstehjælpsundervisning passer ind i den almindelige undervisning. 7) Om der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisningen bliver gennemført. 8) Om der er nem adgang til undervisningsmateriale.

Figur 10.6. Sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning af klassen på 6.-9. klassetrin opdelt på organisatoriske forhold. Besvarelser fra lærere.

Figuren viser sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning af klassen på 6.-9. klassetrin og lærernes angivelse af otte organisatoriske forhold: 1) Hvor mange lektioner de tror, er nødvendig for at lære elever hjertemassage og kunstigt åndedræt. 2) Om skolen har én eller flere ildsjæle i førstehjælp på skolen. 3) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med undervisningsmateriale fx genoplivningsdukker. 4) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med opkvalificering af lærere til at gennemføre undervisningen. 5) Hvilke økonomiske omkostninger, de mener, er forbundet med brug af eksterne undervisere. 6) Om førstehjælpsundervisning passer ind i den almindelige undervisning. 7) Om der er klare retningslinjer på skolen om, hvem der har ansvaret for, at undervisningen bliver gennemført. 8) Om der er nem adgang til undervisningsmateriale.

11 Forskellige gruppers syn på førstehjælpsundervisning

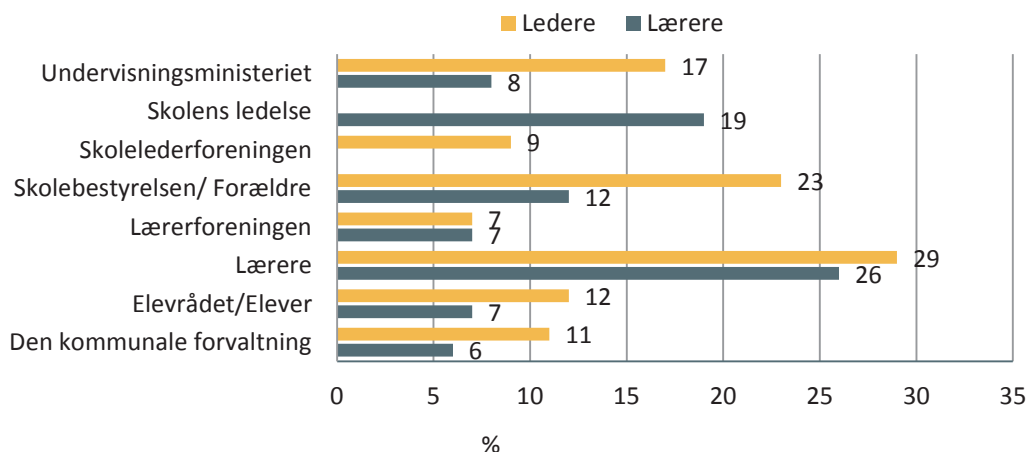
17 % af lederne og 8 % af lærerne oplever, at Undervisningsministeriet giver udtryk for, at elever bør undervises i hjerte-lunge-redning.

29 % af lederne og 7 % af lærerne har i meget høj grad eller i høj grad indtryk af, at det er en del af deres ansvar at sørge for, at elever bliver undervist i livreddende førstehjælp

Indtryk af forskellige gruppers syn på undervisning i hjerte-lunge-redning

Det er en forholdsvis lille andel af lederne og lærerne, der oplever, at udvalgte grupper, såsom Undervisningsministeriet og den kommunale forvaltning, giver udtryk for, at elever bør undervises i hjertemassage og kunstigt åndedræt. Der er generelt en lidt større andel skoleledere end lærere, der oplever, at forskellige grupper giver udtryk for, at elever bør undervises i hjerte-lunge-redning. Det er fra lærergruppen, at skoleledere og lærere oplever det største pres. Selvom undervisning i livreddende førstehjælp er lovpligtigt, er det kun 17 % af skolelederne og 8 % af lærerne, der oplever, at Undervisningsministeriet giver udtryk for, at elever bør undervises i hjertemassage og kunstigt åndedræt i løbet af 6.-9. klasse (Figur 11.1). Det er således en mindre andel, end dem der har kendskab til lovgivningen, som 29 % af lederne og 14 % af lærerne har.

Figur 11.1. Forskellige gruppers syn på undervisning i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der vurderer, at forskellige grupper i meget høj grad eller i høj grad giver udtryk for, at elever bør undervises i hjerte-lunge-redning i løbet af 6.-9.klasse. Ledere: m=103-105; lærere m=42-44

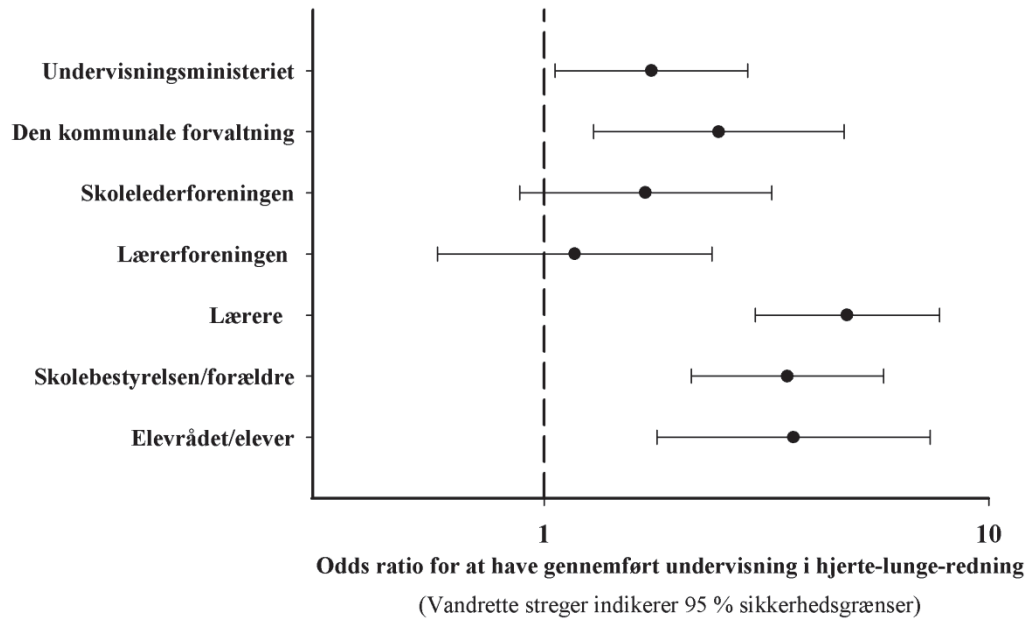

Lederne skulle ikke besvare spørgsmålet om skolens ledelse, og lærerne skulle ikke besvare spørgsmålet om skolelederforeningen.

Det ses i figur 11.2 og 11.3, at der er større sandsynlighed for, at undervisning i livreddende førstehjælp er blevet gennemført, hvis skolelederne og lærerne i meget høj grad eller i høj grad oplever, at følgende giver udtryk for, at elever skal undervises. Det drejer sig om elevrådet/elever, skolebestyrelsen/forældre, lærere, skolens ledelse, den kommunale forvaltning og Undervisningsministeriet. Hvis lederne eksempelvis oplever, at lærerne i høj grad eller i meget høj grad giver udtryk for, at elever bør undervises i hjerte-lunge-redning, så er der 4,8 (95%OR:3,0-7,7) gange større sandsynlighed for, at de har haft undervisningen på skolen inden for de sidste tre år. De eneste to grupper, som ikke synes at have betydning for implementering af undervisningen er lærerforeningen og skolelederforeningen.

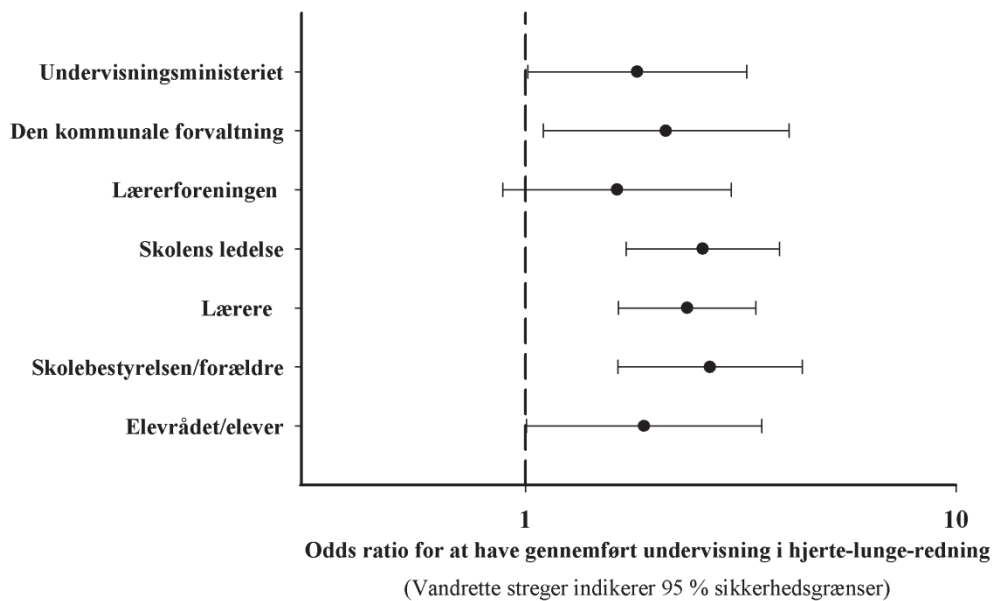

Figur 11.2. Sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning af klassen på 6.-9. klassetrin opdelt på skolelederens oplevelse af, om udvalgte institutioner og grupper ønsker undervisningen. *Besvarelser fra skoleledere.*

Figuren viser sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år og skolelederens angivelse af hans/hendes oplevelse af, om udvalgte institutioner og grupper giver udtryk for, at elever bør undervises i hjertemassage og kunstigt åndedræt i løbet af 6.-9. klasse.

Figur 11.3. Sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning af klassen på 6.-9. klassetrin opdelt på lærerens oplevelse af, om udvalgte institutioner og grupper ønsker undervisningen. *Besvarelser fra lærere.*

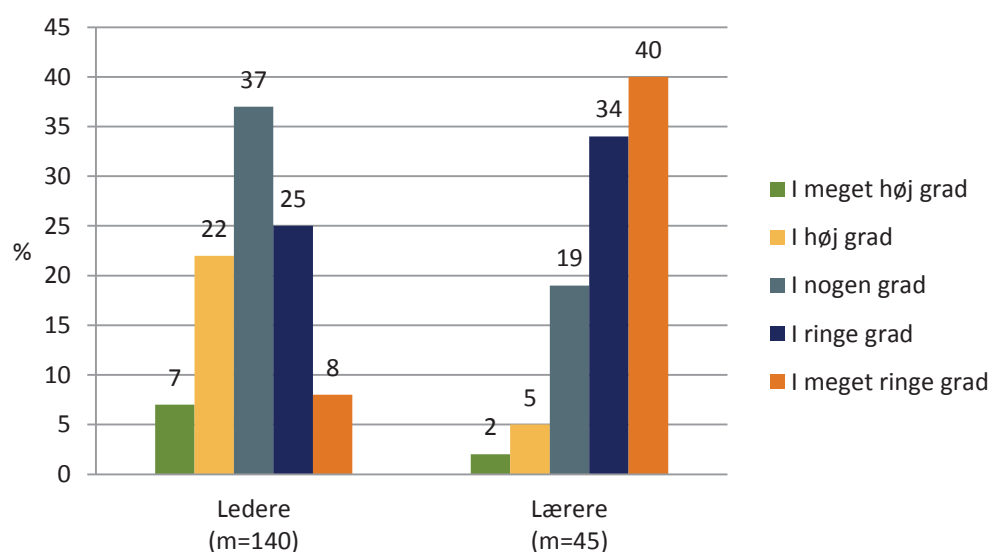

Figuren viser sandsynligheden (odds) for undervisning i hjerte-lunge-redning på skolen på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år og lærerens angivelse af hans/hendes oplevelse af, om udvalgte institutioner og grupper giver udtryk for, at elever bør undervises i hjertemassage og kunstigt åndedræt i løbet af 6.-9. klasse.

Forventning til skoleledere og lærere om at undervise elever i hjerte-lunge-redning.

Kun 29 % af lederne og 7 % af lærerne har i meget høj grad eller i høj grad indtryk af, at det er en del af deres ansvar at sørge for, at elever bliver undervist i livreddende førstehjælp (Figur 10.4). Hvis skolelederne i meget høj grad, i høj grad eller i nogen grad har indtryk af, at de skal sørge for, at der bliver undervist i hjertemassage og kunstigt åndedræt på deres skole, så er der 2,9 (95%OR:2,0-4,3) gange større sandsynlighed for, at der har været undervisning i det på 6.-9. klassetrin inden for de sidste tre år. Hvis lærerne har samme indtryk, er der 5,0 (95%OR:3,4-7,3) gange større sandsynlighed for, at deres klasse bliver undervist i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassetrin.

Figur 10.4. Forventning til skoleledere og lærere om at undervise elever i hjerte-lunge-redning. Andel skoleledere og lærere, der har indtryk af, at det i meget høj grad, i høj grad, i nogen grad, i ringe grad eller i meget ringe grad forventes af dem, at undervisning i hjerte-lunge-redning bliver gennemført på henholdsvis deres skole og af deres klasse.

12 Betydning af individuelle karakteristika

Omkring hver femte leder (21 %) og lærer (17 %) har været involveret i at yde livreddende førstehjælp. Næsten dobbelt så mange har kendskab til familie, venner eller bekendte, der har haft hjertestop. Det gælder henholdsvis 43 % af lederne og 38 % af lærerne. I tabel 3.3 ses en sammenhæng mellem dét at have kendskab til personer, der har haft hjertestop, og andel skoler og klasser, der har undervisning i hjerte-lunge-redning. Således er andelen med undervisning i hjerte-lunge-redning henholdsvis 66 % og 42 % blandt de ledere og lærere, der har kendskab til personer med hjertestop i forhold til henholdsvis 56 % og 33 % blandt de, der ikke har kendskab til personer med hjertestop. Der er henholdsvis 1,6 gange (95%CI:1,1-2,2) og 1,5 gange (95%CI:1,1-2,1) større sandsynlighed for, at der er undervisning i hjerte-lunge-redning, hvis lederen eller læreren har kendskab til personer med hjertestop. Denne sammenhæng ses ikke på samme måde mellem dét at have været involveret i at yde genoplivning og undervisning i hjerte-lunge-redning.

Tabel 3.3: Karakteristika over deltagere i spørgeskemaundersøgelsen. Andel skoleledere og lærere med undervisning i hjerte-lunge-redning på 6.-9. klassesettrin.

	Ledere N=611				Lærere N=663			
	Procent	OR	95% CI	Antal	Procent	OR	95% CI	Antal
Været involveret i at yde hjerte-lunge-redning¹								
Ja	64	1,2	0,8-2,0	66	42	1,3	0,9-2,0	43
Nej	58	1		233	35	1		177
Ikke svaret				112				57
Kendskab til familie m.fl. der har haft hjertestop²								
Ja	66	1,6	1,1-2,2	142	42	1,5	1,1-2,1	95
Nej	56	1		160	33	1		119
Ikke svaret				108				71

13 Konklusion

Undersøgelsen viser, at der fortsat er mange skoler, der ikke har implementeret den lovpligtige undervisning i livreddende førstehjælp. Dette skyldes ikke, at skolelederne og lærerne har modstand mod lovgivningen. Tværtimod synes langt størstedelen, at undervisningen skal være obligatorisk i folkeskolen. Der er mange krav til folkeskolen, og både lederne og lærerne gav udtryk for, at de arbejder under stort tidspres. Derfor havde de også mange overvejelser om, hvorvidt det er folkeskolen, der skal påtage sig denne opgave. Både lederne og lærerne legitimerer og berettiger førstehjælpsundervisning i skolen ud fra folkeskolens rolle som dannende institution.

Årsager til manglende implementering

Årsagerne til den manglende implementering er mange og omfatter kendskab til lovgivningen, færdigheder i førstehjælp og organisatoriske udfordringer. Overordnet set har hverken skoleledere eller lærere kendskab til lovgivningen, og dem, der har, tolker den forskelligt. Hovedparten anser den for mere eller mindre frivillig. Lærerne føler ikke, at de har de nødvendige kompetencer og færdigheder til at undervise elever i livreddende førstehjælp, og lederne finder heller ikke, at lærerne er rustet til at varetage opgaven. De efterspørger førstehjælpskurser og kurser i, hvordan man underviser elever i førstehjælp.

Egne færdigheder i førstehjælp anses ikke for at være tilstrækkelig til at udføre undervisningen. Lærerne er nervøse for at undervise eleverne i noget forkert, fordi undervisning i førstehjælp i modsætning til andre fag og emner handler om liv og død. Skoleledernes og lærernes forventninger om, at det kræver omfattende kompetencer at undervise i førstehjælp, er stærkt påvirket af deres forestillinger om personligt at skulle yde genoplivning, hvis de bliver vidne til et hjertestop.

Blandt de organisatoriske udfordringer er den uklare ansvarsplacering for undervisningen iøjnefaldende. Derudover er adgang til undervisningsmateriale, vurdering af omkostninger og tilstedeværelse af én eller flere ildsjæle på skolen associeret med undervisning i livreddende førstehjælp i folkeskolen.

Det er desuden en forholdsvis lille andel af ledere og lærere, der har indtryk af, at udvalgte institutioner og grupper, såsom Undervisningsministeriet og den kommunale forvaltning, mener, at elever bør undervises i livreddende førstehjælp. Dertil kommer, at få skoleledere og lærere har indtryk af, at det er en del af deres ansvar at sørge for, at eleverne bliver undervist i livreddende førstehjælp.

Organisering af førstehjælpsundervisning

Skoleledere og lærere ser gerne, at førstehjælpsundervisningen organiseres som én eller flere temadage, som del af sundhedsundervisningen eller bliver integreret i ét eller flere fag, hvortil flest har angivet idræt og biologi. Hvor lederne foretrækker lærere eller eksterne undervisere i næsten samme grad, synes lærerne i højere grad at foretrække eksterne undervisere. Alle er enige om, at ansvaret for undervisning i livreddende førstehjælp skal placeres, men der er forskelligt syn på, hvor det skal placeres, altså om det skal placeres hos skolens ledelse, klasselærere, idrætslærere, biologilærere og/eller andre.

Undersøgelsen er blevet gennemført før den nye skolereform træder i kraft i skoleåret 2015/16. Den nye skolereform kan give nye muligheder for organisering af førstehjælpsundervisningen fx i forbindelse med indførelsen af aktivitetstimer. Førstehjælpsundervisningen er dog fortsat placeret under det obligatoriske emne færdselslære i den nye skolereform.

På de skoler, som har gennemført førstehjælpsundervisning, organiseres det meget forskelligt. Flest valgte at inddrage det i temadage eller integrere undervisningen i ét eller flere af de obligatoriske fag – primært fag som idræt og biologi. Lærerne varetog i størstedelen af tilfældene undervisningen, men

mange valgte også at inddrage eksterne undervisere eller helt at lade eksterne undervisere gennemføre undervisningen. Undervisning i livreddende førstehjælp syntes ikke at være organiseret i relation til færdselsundervisningen. Få færdselskontaktlærere underviste i livreddende førstehjælp, undervisningen var i ganske få tilfælde organiseret i forbindelse med færdselsundervisningen, og forholdsvis få tovholdere for førstehjælpsundervisningen var færdselskontaktlærere. Det var forholdsvis få skoler med undervisning i førstehjælp, der havde en tovholder for førstehjælpsundervisningen.

14 anbefalinger

Med afsæt i den viden, der er fremkommet i denne undersøgelse, kan følgende tiltag anbefales for at udbrede og forbedre førstehjælpsundervisning i folkeskolen:

Det anbefales, at Undervisningsministeriet klart formidler til skoleledere, at førstehjælpsundervisning er lovpligtigt, og sikrer, at loven overholdes.

Det anbefales i den forbindelse, at Undervisningsministeriet synliggør og tydeliggør lovgivningen om førstehjælpsundervisning, herunder hvilke elementer det forventes, at elever bliver undervist i og på hvilke klassetrin. Dette skal formidles tydeligt til skolerne.

Det anbefales, at der tages hånd om lærernes usikkerhed i at undervise elever i livreddende førstehjælp. Herunder at eksperter specificerer og klart kommunikerer, hvad det kræver at undervise elever i det.

Det anbefales, at staten, de enkelte kommuner og skoleledere fastsætter rammer, som gør det muligt for lærerne at opnå disse kompetencer. Herunder at lærere, der skal undervise elever i førstehjælp, får førstehjælpskurser inklusive brug af hjertestarter.

Det anbefales, at det tages op til overvejelse, hvordan førstehjælpsundervisningen skal organiseres, og om førstehjælp fortsat bør høre under det obligatoriske emne færdselslære.

Det anbefales, at der kommer klare retningslinjer om, hvem der har ansvaret for førstehjælpsundervisningen.

Det anbefales, at skolelederne identificerer lærere med særlig interesse i førstehjælp, såkaldte ildsjæle, til at være tovholdere for undervisningen i førstehjælp på deres skole.

Det anbefales, at eksperter formidler tydelige budskaber til lægpersoner om, hvilke færdigheder det kræver at yde livreddende førstehjælp uden at gøre lægpersoner usikre på deres færdigheder.

Det anbefales, at eksperter klart formidler, at hjertestartere ikke kan forvolde skade.

Litteratur

- (1) Buch P, Lippert F, Pehrson S, Torp-Pedersen C. Hjertestopbehandling uden for hospital i Danmark. Dansk Hjertestopregister; 2003.
- (2) Wissenberg M, Hansen CM, Folke F, Lippert FK, Weeke P, Karlsson L, et al. Survival after out-of-hospital cardiac arrest in relation to sex: A nationwide registry-based study. *Resuscitation* 2014 Sep;85(9):1212-8.
- (3) Larsen MP, Eisenberg MS, Cummins RO, Hallstrom AP. Predicting survival from out-of-hospital cardiac arrest: a graphic model. *Ann Emerg Med* 1993 Nov;22(11):1652-8.
- (4) Berdowski J, Blom MT, Bardai A, Tan HL, Tijssen JG, Koster RW. Impact of onsite or dispatched automated external defibrillator use on survival after out-of-hospital cardiac arrest. *Circulation* 2011 Nov 15;124(20):2225-32.
- (5) Herlitz J, Svensson L, Holmberg S, Angquist KA, Young M. Efficacy of bystander CPR: intervention by lay people and by health care professionals. *Resuscitation* 2005 Sep;66(3):291-5.
- (6) Herlitz J, Engdahl J, Svensson L, Angquist KA, Young M, Holmberg S. Factors associated with an increased chance of survival among patients suffering from an out-of-hospital cardiac arrest in a national perspective in Sweden. *Am Heart J* 2005 Jan;149(1):61-6.
- (7) Holmberg M, Holmberg S, Herlitz J. Effect of bystander cardiopulmonary resuscitation in out-of-hospital cardiac arrest patients in Sweden. *Resuscitation* 2000 Sep;47(1):59-70.
- (8) Sasson C, Rogers MA, Dahl J, Kellermann AL. Predictors of survival from out-of-hospital cardiac arrest: a systematic review and meta-analysis. *Circ Cardiovasc Qual Outcomes* 2010 Jan;3(1):63-81.
- (9) Valenzuela TD, Roe DJ, Nichol G, Clark LL, Spaite DW, Hardman RG. Outcomes of rapid defibrillation by security officers after cardiac arrest in casinos. *N Engl J Med* 2000 Oct 26;343(17):1206-9.
- (10) Guidelines for basic life support. A statement by the Basic Life Support Working Party of the European Resuscitation Council, 1992. *Resuscitation* 1992;24(3):299-300.
- (11) Isbye DL, Meyhoff CS, Lippert FK, Rasmussen LS. Skill retention in adults and in children 3 months after basic life support training using a simple personal resuscitation manikin. *Resuscitation* 2007 Aug;74(2):296-302.
- (12) Plant N, Taylor K. How best to teach CPR to schoolchildren: a systematic review. *Resuscitation* 2013 Apr;84(4):415-21.
- (13) Lind B, Stovner J. MOUTH-TO-MOUTH RESUSCITATION IN NORWAY. *JAMA* 1963 Sep 21;185:933-5.
- (14) Lindner TW, Soreide E, Nilsen OB, Torunn MW, Lossius HM. Good outcome in every fourth resuscitation attempt is achievable--an Utstein template report from the Stavanger region. *Resuscitation* 2011 Dec;82(12):1508-13.
- (15) Hjerteforeningen. Førstehjælpsundervisning i folkeskolerne 2012. 2012. TNS Gallup og Hjerteforeningen . 25-8-2014.

- (16) Lafferty C, Larsen PD, Galletly D. Resuscitation teaching in New Zealand schools. *N Z Med J* 2003 Sep 12;116(1181):U582.
- (17) Lester CA, Weston CF, Donnelly PD, Assar D, Morgan MJ. The need for wider dissemination of CPR skills: are schools the answer? *Resuscitation* 1994 Dec;28(3):233-7.
- (18) Mpotos N, Vekeman E, Monsieurs K, Derese A, Valcke M. Knowledge and willingness to teach cardiopulmonary resuscitation: a survey amongst 4273 teachers. *Resuscitation* 2013 Apr;84(4):496-500.
- (19) Reder S, Quan L. Cardiopulmonary resuscitation training in Washington state public high schools. *Resuscitation* 2003 Mar;56(3):283-8.
- (20) Engeland A, Roysamb E, Smedslund G, Sogaard AJ. Effects of first-aid training in junior high schools. *Inj Control Saf Promot* 2002 Jun;9(2):99-106.
- (21) Forenklede Fælles Mål, Færdselslære. 2014. Undervisningsministeriet. 25-8-2014.
- (22) Bekendtgørelse af lov om friskoler og private grundskoler m.v. 16-8-2014. Undervisningsministeriet. 25-8-2014.
- (23) Fælles Mål 2009, Færdselslære, Faghæfte 20. Undervisningsministeriet; 2009.
- (24) Patton M. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage; 2002.
- (25) Brinkmann S, Tanggaard L. *Kvalitative metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag; 2010.
- (26) Halkier B. Fokusgrupper. In: Brinkmann S, Tanggaard L, editors. *Kvalitative metoder - En grundbog*. 1 ed. København: Hans Reitzels Forlag; 2010. p. 121-36.
- (27) Cave DM, Aufderheide TP, Beeson J, Ellison A, Gregory A, Hazinski MF, et al. Importance and implementation of training in cardiopulmonary resuscitation and automated external defibrillation in schools: a science advisory from the American Heart Association. *Circulation* 2011 Feb 15;123(6):691-706.
- (28) Miro O, Jimenez-Fabrega X, Espigol G, Culla A, Escalada-Roig X, Diaz N, et al. Teaching basic life support to 12-16 year olds in Barcelona schools: views of head teachers. *Resuscitation* 2006 Jul;70(1):107-16.
- (29) Væggemose U, Folke F, Ehlers L, Jensen L, Kjølby M. Hjertestart i Danmark - status og udviklingsmuligheder i et MTV-perspektiv. Århus: MTV og Sundhedstjenesteforskning; 2008.
- (30) Ajzen I. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 1991;50:79-211.
- (31) Mason J. *Qualitative Researching*. London: Sage Publication; 2007.
- (32) Jorgensen TS, Krolner R, Aarestrup AK, Tjornhoj-Thomsen T, Due P, Rasmussen M. Barriers and Facilitators for Teachers' Implementation of the Curricular Component of the Boost Intervention Targeting Adolescents' Fruit and Vegetable Intake. *J Nutr Educ Behav* 2014 Jul 19.
- (33) McCluskey D, Moore P, Campbell S, Topping A. Teaching CPR in secondary education: the opinions of head teachers in one region of the UK. *Resuscitation* 2010 Nov;81(11):1601.

- (34) Willis GB. Cognitive interviewing: A tool for improving questionnaire design. Thousand Oaks, CA: Sage Publications; 2005.
- (35) Undervisningsministeriet. Bekendtgørelse af lov om folkeskolen. <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=133039>. 21-8-2010. 7-10-2014.